

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA

Daiva ASIPAUSKAITĖ
Ekonomikos studijų programos studentė

EKONOMINIŲ VEIKSNIŲ POVEIKIO SKIRTINGŲ
DARBO RINKOS SEGMENTŲ NEDARBO LYGIUI
VERTINIMAS
Magistro darbas

Šiauliai, 2013

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA

Daiva ASIPAUSKAITĖ

EKONOMINIŲ VEIKSNIŲ POVEIKIO SKIRTINGŲ
DARBO RINKOS SEGMENTŲ NEDARBO LYGIUI
VERTINIMAS

Magistro darbas
Ekonomika (L100),

Darbo vadovė:

doc. dr. Daiva BERŽINSKIENĖ

Teigiu, kad magistro darbas, kurį teikiu Ekonomikos studijų krypties magistro kvalifikaciniam laipsniui įgyti yra originalus autorinis darbas.

(Studento parašas)

SANTRAUKA

Daiva Asipauskaitė

Ekonominių veiksnių poveikio skirtingų darbo rinkos segmentų nedarbo lygiui vertinimas. Magistro darbas

Baigiamajame magistro darbe remiantis užsienio ir Lietuvos autorių pateikta mokslinė medžiaga atskleidžiamos probleminės darbo rinkos grupės, kurios ilgiausiai patiria socialines ir ekonomines pasekmes. Teorinė analizė padeda atskleisti veiksnius darančius poveikį darbo rinkos segmentų nedarbo lygiui. Analitinėje-tiriamojame darbo dalyje siekiama įvertinti ekonominių veiksnių poveikį skirtingiems darbo rinkos segmentams, siekiant sumažinti jų nedarbo lygį.

SUMMARY

Daiva Asipauskaitė

Economic factors affect different segments of the labor market unemployment rate assessment. Master's work.

The thesis of foreign and Lithuanian authors provided scientific material disclosed problematic labor market groups that the longest experience in social and economic consequences. Theoretical analysis helps to reveal the factors affecting the labor market segments unemployment. The analytical part of the study-to assess the economic factors on different segments of the labor market in order to reduce the unemployment rate

TURINYS

PAVEIKSLAI.....	6
LENTELĖS.....	7
IVADAS.....	9
I. SKIRTINGŲ DARBO RINKOS SEGMENTŲ NEDARBO LYGIO ĮTAKĄ DARANČIŲ VEIKSNIŲ SOCIAEKONOMINIS PAGRINDIMAS.....	11
1.1 Darbo rinkos charakteristika.....	11
1.1.1 Darbo rinkos segmentai, jų kriterijai.....	14
1.1.2 Probleminės darbo rinkos grupės.....	15
1.2 Nedarbo samprata.....	19
1.2.1 Ekonominės ir socialinės nedarbo pasekmės.....	20
1.3 Veiksnių darančių poveikį nedarbo lygiui teorinė analizė.....	23
1.3.1 Didžiausią poveikį nedarbo lygiui turinčių (vidinių) veiksnių vertinimas.....	25
1.3.2 Ekonominių veiksnių poveikis nedarbo lygiui.....	27
1.4 Ekonominių veiksnių poveikio darbo rinkos segmentams tyrimo metodikos pagrindimas.....	30
II. EKONOMINIŲ VEIKSNIŲ POVEIKIO SKIRTINGŲ DARBO RINKOS SEGMENTŲ NEDARBO LYGIUI VERTINIMAS LIETUVOJE.....	34
2.1. Jaunimo nedarbo lygio dinamika Lietuvoje 2000-2010 metais.....	34
2.1.1. Ekonominių veiksnių poveikio jaunimo nedarbo lygiui vertinimas.....	35
2.1.2. Ekonominių veiksnių poveikio jaunimo nedarbo lygio daugialypė regresinė analizė.....	44
2.2. Moterų nedarbo lygio dinamika Lietuvoje 2000-2010 metais.....	46
2.2.1 Ekonominių veiksnių poveikio moterų nedarbo lygiui vertinimas.....	48
2.2.2. Ekonominių veiksnių poveikio moterų nedarbo lygiui daugialypė regresinė analizė.....	56
2.3. Ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio dinamika Lietuvoje 2000-2010 metais.....	58
2.3.1 Ekonominių veiksnių poveikio ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui vertinimas.....	59
2.3.2. Ekonominių veiksnių poveikio ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui daugialypė regresinė analizė.....	66
3. EKONOMINIŲ VEIKSNIŲ DARANČIŲ POVEIKĮ SKIRTINGŲ DARBO RINKOS SEGMENTŲ NEDARBO LYGIUI PROGNOZĖS LIETUVOJE.....	70
3.1 poveikį darančių ekonominių veiksnių prognozavimas 2013-2014 metais.....	70
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS.....	74
LITERATŪRA.....	78
PAGRINDINIŲ SĄVOKŲ ANALIZĖ.....	85

PRIEDAI	88
1 PRIEDAS. Nedarbo lygio skaičiavimas.....	89
2 PRIEDAS. Darbo rinkos segmentų nedarbo lygį sąlygojantys veiksniai, jų charakteristika.....	90
3 PRIEDAS. Infliacijos skaičiavimo metodika.....	92
4 PRIEDAS. Nedarbo ir infliacijos priklausomybė remiantis Filipso kreive.....	93
5 PRIEDAS. Darbo rinkos segmentų nedarbo lygio dinamikos analizės rezultatai.....	94
6 PRIEDAS. Ekonominių veiksnių dinamikos analizės rezultatai.....	96
7 PRIEDAS. Ekonominių veiksnių ir jaunimo nedarbo lygio dinamika.....	100
8 PRIEDAS. Ekonominių veiksnių ir moterų nedarbo lygio dinamika.....	103
9 PRIEDAS. Ekonominių veiksnių ir ilgalaikių nedarbo lygio dinamika.....	108
10 PRIEDAS. Darbo rinkos segmentų nedarbo lygio daugialypės regresinės analizės koeficientai	111

PAVEIKSLAI

1.1pav. Darbo rinką sąlygojantys veiksniai.....	23
1.2pav. Tyrimo metodikos loginė struktūra.....	33

LENTELĖS

1.1 lentelė. Darbo rinkos samprata.....	11
1.2 lentelė. Diferencialiai darbo rinkos požymiai.....	13
1.3 lentelė. Nedarbo socialinės ir ekonominės pasekmės.....	20
1.4 lentelė. Dėl nedarbo atsiradusios migracijos ekonominės ir socialinės pasekmės.....	21
1.5 lentelė. Veiksnių darančių poveikį nedarbo lygiui charakteristika.....	24
1.6 lentelė. Didžiausią poveikį nedarbo lygiui turinčių (vidinių) veiksnių vertinimas.....	26
1.7 lentelė. Ekonominių veiksnių poveikio nedarbo lygiui charakteristika.....	27
2.1 lentelė. DU jaunimo nedarbo lygiui tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatai.....	36
2.2 lentelė. TUI tenkančio 1 gyv., TUI ir jaunimo nedarbo lygio tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatai.....	38
2.3 lentelė. Emigracijos ir jaunimo nedarbo lygio tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatai	39
2.4 lentelė. Infliacijos ir jaunimo nedarbo lygio tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatai	40
2.5 lentelė. Eksporto ir jaunimo nedarbo lygio tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatai	41
2.6 lentelė. Mokestinės naštos ir jaunimo nedarbo lygio tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatai	43
2.7 lentelė. Daugialypės regresinės analizės koeficientų tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatai	44
2.8 lentelė. Determinacijos koeficientai	45
2.9 lentelė. DU ir moterų nedarbo lygio tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatai.....	48
2.10 lentelė. TUI tenkančio 1gyv., TUI ir moterų nedarbo lygio tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatai	50
2.11 lentelė. Moterų emigracijos ir moterų nedarbo lygio tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatai.....	51
2.12 lentelė. Infliacijos ir moterų nedarbo lygio tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatai	52
2.13 lentelė. Eksporto ir moterų nedarbo lygio tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatai	54
2.14 lentelė. Mokestinės naštos mažinimo ir moterų nedarbo lygio tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatai	55
2.15 lentelė. Daugialypės regresinės analizės koeficientų tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatai	56
2.16 lentelė. Priklausomybės poveikio koeficientai.....	57

2.17 lentelė. DU ir ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatai	60
2.18 lentelė. TUI ir TUI tenkančio 1 gyv. ir ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatai.....	62
2.19 lentelė. Emigracijos ir ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatai.....	63
2.20 lentelė. Infliacijos ir ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatai	64
2.21 lentelė. Eksporto ir ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatai	65
2.22 lentelė. Mokestinės naštos ir ilgalaikių nedarbo lygio tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatai.....	66
2.23 lentelė. Daugialypės regresinės analizės koeficientų tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatai	68
2.24 lentelė. Priklausomybės poveikio koeficientai.....	68

IVADAS

Nuo praėjusio šimtmečio 7 – ojo dešimtmečio tyrimus pagyvino susidomėjimas darbo rinkos segmentavimu, pagrindžiančiais darbo rinkos sluoksniavimą, kiekvieno sluoksnio išskirtinumą ir jų pokyčiams lemiamos įtakos turinčius ekonominius veiksnius. R. Matiušaitytė (2005) teigia, jog rinkos ekonomikos sąlygomis atskiros asmenų grupės ypač kenčia nuo nedarbo, kitų asmenų darbo užmokestis yra mažesnis, jie dirba nekvalifikuotą darbą – žemiausias įmonių hierarchinis lygmuo. Jas galima įvardinti kaip problemines darbo rinkos grupes, kurias sudaro moterys, jaunimas, pagyvenę asmenys, invalidai, ilgalaikiai bedarbiai. Lietuvoje darbo rinkos segmentų integracijos į darbo rinką klausimas yra aktualesnis nei Vakarų Europos šalyse, kadangi turėjome drastiškus pokyčius politiniame, ekonominiame ir visuomeniniame gyvenime.

Temos aktualumą ir naujumą galima pagrįsti remiantis R. Adamoniene (2004) kuri teigia, jog darbo rinkos segmentų nedarbo lygio situacija priklauso nuo bendros ekonominės būklės, kur kiekvienas ekonomikos mechanizmas sukelia atitinkamą nedarbo lygio situacijos pokytį. Bene svarbiausia Lietuvos gyventojams yra darbo rinkos segmentų nedarbo problema, kuri turi lemiamos įtakos sukuriant bendrą šalies produktą, išlaikant vartojimo lygį, palaikant žmonių gerovę, psichologinę savijautą bei fizinę sveikatą.

Įvertinus ir atskleidus ekonominių veiksnių poveikį atsiranda galimybė probleminėms darbo rinkos grupėms prognozuoti ir sumažinti nedarbo lygį. Ekonominų veiksnių poveikis darbo rinkos segmentams daro poveikį ir tampa kaip priemonė mažinti nedarbo lygį, skatinanti užimtumo didinimą, ekonominį augimą, stabilų ir ilgalaikį BVP didėjimą, apibendrintai galėtume sakyti ekonominės ir socialinės plėtros subalansuotumą.

Skirtingas integracijos į darbo rinką galimybes, segmentuojant rinkos dalyvius į problemines grupes, tyrė Offe, Hindrich (1997), Matiušaitytė (2001) Pocius (2001), Guževskis (2002), vyresnių asmenų darbo rinkoje galimybes analizavo L. Okunevičiūtė-Neveauskienė (2001) Moskva (2008), L. Zabulytė (2005), L. Žalimienė (2006).

Lietuvoje atlikti tyrimai su skirtingų amžiaus grupių integracija į darbo rinką priklausančia nuo lyties, įgyto išsilavinimo, kvalifikacijos, asmeninių vertybių ir požiūrio į darbą. I. Matuzienė; E. Petukienė; R (2004) remiantis užsienio šalių mokslininkais (Blanchflower, Freeman, 1996, Moser, 1986; Pissarides, 1986; O'Higgins, 1995; Groes, Olsen, 2001) tyrinėjančiais jaunimo integraciją į darbo rinką procesus, akcentuoja, jog jaunimo kaip ir bet kokio kito darbo rinkos segmento, padėtis darbo rinkoje labiausiai priklauso nuo bendros ekonominės situacijos, o konkrečiau nuo agreguotos paklausos, kuri yra veikiamą ekonominių veiksnių.

A., Simanavičienė, L. Užkurytė (2009) kalbėdama apie ekonominius veiksnius pabrėžia, jog eksportas turi įtakos ekonominiam augimui, kuris mažina nedarbo lygį bei dirbančius skatina dirbti, suteikiant galimybę gauti didesnę darbo užmokestį. A. Balkytė, Valentinavičius, S. (2006) nurodo, jog tiesioginės užsienio investicijos (TUI) kaip ir eksportas didina ekonominį augimą, mažinant nedarbo lygį, prisidedant prie žmonių gerovės didėjimo.

Yra autorių kurie atlikę tyrimus su ekonominių veiksnių poveikiu nedarbo lygiui, tačiau norime atkreipti dėmesį, jog nėra atlikta tyrimų ekonominių veiksnių poveikio segmentuojant darbo rinką ir nustatant koks ekonominis veiksnys labiausiai veikia kiekvieną iš darbo rinkos segmentą.

Magistro darbe **praktinis uždavinys** tampa atlikti ekonominių veiksnių vertinimą ir nustatyti, kuris ekonominis veiksnys daro didžiausią poveikį skirtingų darbo rinkos segmentų nedarbo lygiui.

Baigiamojo darbo **problema** pateikiama klausimu: **Kokie ekonominiai veiksniai turi didžiausią poveikį skirtingų darbo rinkos segmentų nedarbo lygiui?**

Raktiniai žodžiai: darbo rinką, ekonominiai veiksniai, darbo rinkos segmentų nedarbo lygis.

Tyrimo objektas: ekonominių veiksnių poveikis skirtingų darbo rinkos segmentų nedarbo lygiui.

Tyrimo tikslas: įvertinti ekonominių veiksnių poveikį skirtingų darbo rinkos segmentų nedarbo lygiui.

Tyrimo uždaviniai:

Remiantis moksline literatūros analize atlikti skirtingų darbo rinkos segmentų teorinę analizę;

Teoriškai atskleisti ekonominius veiksnius darančius poveikį skirtingiems darbo rinkos segmentams;

Įvertinti ekonominių veiksnių poveikį skirtingų darbo rinkos segmentų nedarbo lygiui;

Numatyti poveikį darančių ekonominių veiksnių prognozes skirtingiems darbo rinkos segmentų nedarbo lygiui;

Hipotezė: labiausia pažeidžiamų darbo rinkos segmentų nedarbo lygiui didžiausią poveikį daro DU, TUI, migracija, eksportas, infliacija ir mokesčių našta.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, lyginamoji analizė, leidžianti atskleisti ir labiausiai pažeidžiamus darbo rinkos segmentus. Bendri metodai: grupavimas, lyginimas, detalizavimas, detalizavimas ir apibendrinimas (sintezė). Matematiniai metodai: dinamikos eilutės analizės būdas, dinamikos skaičiavimai. Ekonometrinis analizės būdas: regresinė koreliacinė analizė. Grafiniai: diagramos.

1.SKIRTINGŲ DARBO RINKOS SEGMENTŲ NEDARBO LYGIO ĮTAKĄ DARANČIŲ VEIKSNIŲ SOCIAEKONOMINIS PAGRINDIMAS

1.1 Darbo rinkos charakteristika

Šiuolaikinėje visuomenėje ūkio plėtra ir žmonių gerovė priklauso nuo žmogiškųjų išteklių apimties, kokybės ir svarbiausia jų užimtumo lygio. Todėl visų darbingo amžiaus gyventojų įtraukimas į darbo rinką ir pagalba įsitvirtinant šioje rinkoje tampa svarbi šalies ekonominės bei socialinės gerovės augimo sąlyga, kaip nurodo darbo ir socialinių tyrimų instituto tyrimus atliekantys mokslininkai (2006).

Siekiant moksliniame darbe realizuoti iškeltą tikslą t.y atlikti darbo rinkos segmentų nedarbo lygį sąlygojančių veiksnių analizę, tikslinga teoriniu aspektu atskleisti darbo rinkos charakteristiką. Darbo rinkos sampratos atkleidimui buvo pasirinkta chronologiniu aspektu susisteminta, Lietuvos mokslininkų analizuojančių darbo rinką samprata, pastaroji pateikta 1.1 lentelėje.

Darbo rinkos samprata

1.1 lentelė

Metai	Autorius	Samprata
1998	K.B. Paulavičius	Vieta, kurioje perkama ir parduodama žmogaus darbo jėga.
2004	A. Adomaitienė	Mechanizmas užtikrinantis darbo kainos ir darbo sąlygų suderinamumą tarp darbdavio ir samdomo darbuotojo.
2005	B. Martinkus, D. Beržinskienė	Atvira sistema, kurios funkcionavimo efektyvumui turi įtakos daugelis veiksnių (vidiniai ir išoriniai).
2005	A. Pocius	Darbo jėgos pardavimo ir pirkimo ekonominių santykių sistema, kurioje formuojasi darbo pasiūla ir paklausa bei jo kaina – darbo užmokestis.
2007	A. Šileika, D. Andriušaitienė	Rinkos sudėtinė dalis, kur pirkimo pardavimo objektas yra specifinė prekė – potencialus darbuotojas.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis darbo rinką nagrinėjančia literatūra.

Siekiant geriau suprasti darbo rinkoje vykstančius procesus būtina atskleisti darbo rinkoje vyraujančius darbo jėgos paklausos ir pasiūlos santykius. Dar 1999 metais V. Navickas, K. Paulavičius, teigė, jog darbo rinkos santykių negalima suvesti į darbo jėgos pardavimą – pirkimą. Autorių nuomone darbo rinkoje sprendžiamos ne tik ekonominės, bet ir socialinės problemos. Tai darbo išteklių racionalus panaudojimas, gyventojų užimtumo ir kovos su nedarbu programos įgyvendinimas, naujų darbo vietų kūrimas, bedarbių registravimas ir materialus rėmimas, ieškančių darbo apmokymas ir perkvalifikavimas.

A.Šileika, D. Andriušaitienė (2007) pritaria anksčiau pateiktam teiginiui, jį grindžiant užsienio autorių mintimis, kur A. Meshall tvirtino, jog “žmogiškasis gamybos veiksnys nėra parduodamas ar perkamas kaip mašinos ar kitokie gamybos veiksniai“ ir kad „darbuotojas parduoda savo darbą, tačiau jis pats lieka savo paties savininku“. Kaip buvo pastebėta Schumpeterio, mes negalime parduoti darbo jėgos kaip tokios, dėl to nagrinėdamas pirkimo – pardavimo objektus, jis vadino darbo paslaugų sąvoką, o rinką įvardino kaip darbo rinką. R. Ehrenberg ir R. Smith taip pat tvirtino, jog darbo paslaugos neatsiejamos nuo pačių darbuotojų tai jų (paslaugų) įsigijimo

sąlygos dažnai yra nemažiau svarbios nei jų sąlyga. R. Barro vartoja darbo jėgos ir darbo paslaugų sąvokas, nurodydamas jog „darbo jėga siūloma samdytojams, kurie formuoja jos paklausą ir atlygina jai darbo užmokesčiu“.

Apibendrinant mokslinėje literatūroje pateikiamoje darbo rinkos sampratos interpretacijas, ją galima apibrėžti kaip vietą, kurioje derisi darbdavys ir darbo ieškantis asmuo, norėdami sutarti dėl darbo užmokesčio bei darbo sąlygų. Darbo rinkoje darbuotojai konkuruoja tarpusavyje parduodami savo darbo jėgą ir stengdamiesi gauti darbo vietą ar geriau apmokamą darbą. Šioje rinkoje konkurencija būtinai susiduria su nedarbu, kaip neišvengiamu reiškiniu rinkos sąlygomis, nurodo B. Martinkus (2006).

Atskleidus darbo rinkos sąvoką, tikslinga pereiti prie darbo rinką charakterizuojančių pagrindinių veiksnių, kurie yra darbo (jėgos) pasiūla ir paklausa. Pastarieji veiksniai sąveikauja tarpusavyje veikiami ekonominių, psichologinių bei politinių veiksnių siekiant sureguliuoti darbo rinkos paklausos ir pasiūlos pusiausvyrą, kuri patekta pirmame priede.

Kalbant apie darbo rinkos subalansuotumą, anot B.Martinkaus ir D. Beržinskienės ir k.t (2005) išskiria idealios darbo rinkos požymius:

- Darbo jėgos pasiūla adekvati darbo jėgos paklausai.
- Darbo sutartis sudaroma, kai laisvos darbo vietos ir asmens pasirodymas darbo rinkoje sutampa.
- Visi darbuotojai ir laisvos darbo vietos palieka darbo rinką pasibaigus darbo sutarties terminui.

Vadovaujantis B.Martinkaus ir D. Beržinskienės ir k.t (2005) teigimu, įeinantys į darbo rinką darbo jėgos srautai, nesutampa su darbo vietų, įeinančių į darbo rinką, srautais. Darbo jėgos įėjimas ir išėjimas iš darbo rinkos ne visuomet sutampa su darbo vietų judėjimu darbo rinkoje

Gilinantis į darbo rinkos charakteristiką, naudinga tampa analizuoti darbo rinkos išskirtinumą iš kitų rinkų, tai padeda atskleisti diferenciniai darbo rinkos požymiai bei pagrindiniai jų teiginiai, kurie pateikti 1.2 lentelėje.

Diferenciniai darbo rinkos požymiai

1.2 lentelė

Požymis	Pagrindiniai teiginiai
Darbo veiksnio specifiškumas	Darbas, kaip subjektyvus veiksnys grindžiamas asmeninių savybių principu, neatskiriamu nuo paties individo. Darbo veiksnio naudojimas priklauso ne tik nuo materialaus įvertinimo, bet ir nuo specifinių socialinių, psichologinių, ergonominių ir k.t. savybių.
Darbo rinkos daugiadimensiškumas	Darbo rinką sudaro daugybė dalinių rinkų, besiskiriančių teritoriniu, administraciniu, asmeniniu, kvalifikaciniu ir kt. požymiais.
Darbo paklausos ir pasiūlos sąveikos pobūdis	Darbo paklausą darbo rinkoje reguliuoja ekonominiai, demografiniai kultūriniai, psichologiniai, socialiniai ir kt. veiksniai, o darbo pasiūla – intensyviau ekonominiai veiksniai, pelno dinamika. Dėl ekonominių veiksnių inertiškumo darbo pasiūla yra stabilesnė nei darbo paklausa.
Informacijos ribotumas	Dėl pačios darbo jėgos pobūdžio ir diferencijų (asmeninių gebėjimų, kvalifikacijos lygio) nelabai išvystytos darbo jėgos rinkodaros darbo dalyviai neturi pakankamai išsamios informacijos apie situaciją darbo rinkoje.
Socialinis aspektas	Egzistuojanti socialinė intervencija, veikianti per visuomeninius institutus (darbo tarnybą, darbdavių, profsąjungų, darbo teisės sąjungas) pakeičia teises ir institucines darbo sąlygas. Darbo rinka intensyviau nei kitos rinkos yra reguliuojama instituciniu bei politiniu požiūriu.
Struktūros specifiškumas	Vyrauja disproporcijos darbo paklausos ir pasiūlos sąveikos mechanizme. Egzistuoja mažesni darbdavių nei ieškančių darbo asmenų informacijos paieškos ištekliai.
Darbo jėgos kaitos nustatymas	Susidarančių darbo kainą darbo rinkoje sąlygoja keletas veiksnių: asmeninis socialinis statusas, sąnaudos susijusios su gamyba, investicijomis, rinkos reguliavimu ir pan.
Stabilumo veiksnys	Skirtingai nuo prekių ir paslaugų rinkos didelė darbuotojų kaita įmonės lygiu yra neigiamas reiškinys.
Heterogeniškumo principas	Heterogeninės darbo rinkos analizės plotmėje skirtingai vertinamos moterų, vyrų, jaunimo, pagyvenusių asmenų, marginalinių darbo rinkos grupių užimtumo galimybės.
Rinkos segmentuotė	Darbo rinkos dishotomijos pagrindu skiriamos pirminė ir antrinė darbo rinkos (horizontali segmentuotė), besiskiriančios egzistavimo sąlygos, bei vidinė ir išorinė darbo rinkos (vertikali segmentuotė).

Šaltinis: B. Martinkus, D. Beržinskienė(2007).

Apibendrinat darbo rinkos požymius bei pagrindinius teiginius pateiktus lentelėje, galime teigti, jog darbo rinka sudaryta iš daugybės rinkų, kurioje sąveikauja du pagrindiniai veiksniai darbo pasiūla ir darbo paklausa, kuriems įtakos turi ekonominiai ir socialiniai veiksniai. Darbo pasiūla daugiau veikiama vidinių veiksnių (asmeninių gebėjimų), priešingai nei darbo paklausa, įtakojama išorinių veiksnių (ekonominių veiksnių). Įvertinus tai, jog darbo rinkoje vyrauja disproporcija tarp darbo paklausos ir pasiūlos, moksliniame magistro darbe bus siekiama identifikuoti veiksnius, darančius didžiausią poveikį darbo rinkos segmentų nedarbo lygiui. Remiantis heterogeniškumo principu tiriamajame darbe pasirinkti darbo rinkos segmentai, kurių nedarbo sukeliamos ekonominės ir socialinės pasekmės trunka ilgiau.

Kitame magistro darbo skyriuje bus plačiau analizuojama darbo rinkos segmentacija, dėl poreikio atskleisti darbo rinkos segmentacijos ypatumus darbo rinkoje, kurie padės suvokti probleminių darbo rinkos grupių padėtį visoje darbo rinkoje.

1.1.1 Darbo rinkos segmentai, jų kriterijai

Toliau gilinantis į darbo rinkos Visų pirma vertėtų paminėti darbo rinkos segmentų atsiradimo priežastis, pagrindinė segmentavimo teorijos idėja yra ta, jog visa darbo rinka dėl darbo rinkos procesus veikiančių ekonominių ir politinių jėgų yra suskaidyta į atskirus segmentus, skirtingai funkcionuojančius bei prisitaikančius, t. y. į dalines darbo rinkas, kurios apibrėžiamos kaip „darbo rinkos struktūrinį vienetą, apribota tam tikru darbo jėgos bruožu, kur darbo jėgos išdėstymas, gratifikacija ir kvalifikacija priklauso nuo ypatingų taisyklių“ teigia, R. Matiušaitytė (2005) vadovaujantis Eberhart.

Segmentacijos objektais darbo rinkoje gali tapti tiek darbdaviai, tiek darbo ieškančių asmenų grupės teigia D. Beržinskienė (2009). Rašomajame darbe laikysimės prielaidos, jog darbo rinkos segmentais bus laikomi dalyviai siekiantys integruotis į darbo rinką.

Rinkos segmentai susiformuoja atsižvelgiant į veiklos pobūdį, darbo specializaciją, kvalifikacinius gebėjimus ir kt. Darbo rinkos suskaidymas į segmentus leidžia nustatyti atskirų darbo rinkos grupių situaciją, priežastis ir gerinimo galimybes, atskleidžia R. Matiušaitytė (2005) vadovaudamasi W. Sengenbergeriu.

Išskiriami tokie darbo rinkos segmentavimo kriterijai: demografiniai, geografiniai, socialiniai ekonominiai ir k.t. atskleidžia N. Daukantienė, (2006).

Galima daryti prielaidą, jog segmentavimo kriterijai yra veiksniai turintys įtakos darbo rinkos segmentų nedarbo dinamikai. Siekiant atlikti darbo rinkos segmentų analizę reikalinga atskleisti nedarbo pokyčius sąlygojančius veiksniai, kurie pateikti 2 lentelėje (pateikta prieduose)

Darbo rinkos segmentų darbo rinkoje migravimas yra ribotas, to pasekoje ribojamos patekimo į atskirus segmentus galimybės. Taigi darbo rinkoje nėra tobulosios konkurencijos atskleidžia Matiušaitytė (2005).

Kalbant apie geografinių veiksnių įtaką, naudinga atskleisti Lietuvos mokslininkų atliktus tyrimus įtakojančius probleminių darbo rinkos segmentų nedarbo lygį. D. Beržinskienė ir S. Stoškus (2006) atlikę darbo paieškos tyrimą, nustatyti, jog miesto gyventojai darbo ieško aktyviau nei rajone gyvenantys bedarbiai. Taip pat buvo atskleista, jog miesto gyventojai savarankiškai darbo ieško aktyviau, nei rajone gyvenantys bedarbiai. Mieste gyvenančių bedarbių trumpesnę nedarbo trukmę sąlygoja stipresnė motyvacija dirbti.

Iš demografinių veiksnių poveikio Lietuvoje buvo daugiausiai analizuojama lyties ir amžiaus charakteristika. Kaip nurodo A. Bagdonas, R. Lazutka ir kt.(2007) vertinant darbuotojų tinkamumą darbui priklausomai nuo jų amžiaus dažnai remiamasi tik individualistiniu požiūriu, pagal kurį vertinamos tik atskiro darbuotojo savybės. Skirtingo amžiaus asmenys turi skirtingų bruožų, kurie labiau ar mažiau tinkami tam tikroms darbo pareigoms atlikti. Darbuotojai vis dažniau dirba komandomis, o jų struktūra, kurioje derinami skirtingo amžiaus darbuotojai gali sukurti žiojimo ir gebėjimo perdavimo aplinką iš vyresnių jaunesniems. Tuo remiantis galime daryti išvadą, jog vyresnio amžiaus darbuotojų sukaupta darbinė patirtis yra naudinga darbo rinkoje.

Apibendrinant galime teigti, jog didžiausias kliuvinys tarp darbo rinkos segmentų mažinant nedarbo lygį yra diskriminacijos raiškos aspektai: lyties, lyties orientacijos, amžiaus, tautinės kultūrinės ir sveikatos skirtumų aspektai. Pastarieji darbo rinkos segmentai įvardijami kaip probleminės darbo rinkos grupės. Egzistuojant didesniai nedarbo lygiui probleminėms darbo rinkos grupėms, iškyla būtinybė jas analizuoti ir ieškoti galimybių pastarosioms padėti. Todėl kitas skyrius skiriamas probleminių darbo rinkos grupių išsamiai analizei.

1.1.2 Probleminės darbo rinkos grupės

Nagrinėdami mokslinę literatūrą buvo atskleista darbo rinkos mechanizmą, darbo rinkos segmentus, tarp kurių buvo išskirta probleminės darbo rinkos grupės, pastarosioms reikalinga daugiausia pagalbos integruojantis į darbo rinką, dėl šios grupės išaugusio didžiausio nedarbo lygio. Kaip teigia, R. Matiušaitytė (2005) rinkos ekonomikos sąlygomis atskiros asmenų grupės ypač kenčia nuo nedarbo, kitų asmenų darbo užmokestis yra mažesnis, jie dirba nekvalifikuotą darbą – žemiausias įmonių hierarchinis lygmuo. Jas galima įvardinti kaip problemines darbo rinkos grupes, kurias sudaro: moterys, jaunimas, pagyvenę asmenys, invalidai, ilgalaikiai bedarbiai. Kiekvieną iš probleminių darbo rinkos grupių aptarsime šiame skyriuje, labiausiai įsigilindami į moterų ir jaunimo darbo rinkos dalyvius, dėl jų sukuriama didžiausios pridėtinės vertės netekimo.

Vyresnio amžiaus asmenų vis dar išlikusį poreikį darbo rinkoje pagrindžia A. Bagdonas, R. Lazutka ir kt.(2007), teigdami, jog antidiskriminacinės politikos skirtingų amžiaus žmonių atžvilgiu darbo rinkoje aktualumas didėja senstant visuomenei. Ekonominės plėtros tikslas - vis labiau išlaikyti darbo rinkoje bet kokio amžiaus asmenis. Asmens požiūriu ilgėjant gyvenimo trukmei vis ilgesnis laikotarpis tenka priešpensiniam ir pensiniam amžiui. Taigi galimybė dirbti pagyvenusiems žmonėms gyvenimo prasmės ir gerovės požiūriu. Tačiau plačiai paplitęs ir statistiniais duomenimis grindžiamas požiūris, kad vyresnio amžiaus asmenys sunkiau įsidarbina ir greičiau išstumiami iš darbo mažinant etatus. Tai gali būti ne dėl vyresnio amžiaus asmenų diskriminavimo, bet dėl to, kad tęsiantis visuomenės išsilavinimo plėtros amžiui, vyresnė karta yra mažiau išsilavinusi už jauną

kartą. Kita vertus asmenų skirstymas pagal amžių remiasi racionalumu ir yra naudingas siekiant ekonominių ir socialinių tikslų, todėl nereikėtų vengti siekti bet kokio skirstymo pagal amžių.

Amžiaus grupių integracijos į darbo rinką aspektus aptaria I. Matuzienė; E. Petukienė; R. Tījūnaitienė (2004) teigdamos, jog vyresnio amžiaus didesnę darbo patirtį turinti darbo jėga nėra pageidaujama organizacijose, kaip ir jauna darbo jėga, neturinti jokios darbo patirties, tačiau turinti jos kvalifikaciją patvirtinantį diplomą. Autorės daro išvadą, kad darbdavys orientuojasi į tokį darbuotoją, kuris jau turi reikalingų darbo įgūdžių, tačiau yra gana jaunas, kad investuotų į jo gebėjimų tobulinimą gražos tikimybė būtų kuo didesnė.

Jaunas bedarbis laikomas nuo 16- 24 metų besieškantis darbo. Jaunimu laikomi ir besimokantys moksleiviai ir studentai, kurie siekia tam tikros kvalifikacijos, minėti faktai neturėtų būti vertinami kategoriškai, nurodo I. Matuzienė; E. Petukienė; R. Tījūnaitienė (2004).

D. Beržinskienės ir S. Stoškaus (2006) kurie remiasi užsienio šalių mokslininkų mintimis Blavchflower, Freeman ir k.t atkleidžia, jog jaunimo kaip ir bet kurios kitos grupės, padėtis darbo rinkoje labiausiai priklauso nuo bendros ekonominės situacijos, o konkrečiau nuo – agreguotos paklausos. Tačiau kartu pastebima, jog jaunuoliai ieškantys darbo pirmą kartą, turi gerokai daugiau problemų už tuos kurie jau jį yra praradę. Jaunuoliai netik ilgą laiką tampa bedarbiai, jeigu neįstengs teorinių žinių paversti praktiniais gebėjimais, įgyti darbo įgūdžiai, tobulėti profesiniu požiūriu, bet ir gali būti pasmerkti ilgai trunkančiai depresijai, teigia Gruževskis, Okunevičiūtė – Neverauskienė (2003).

2008 metais A. Makštučio, J. Vijeikio atliktas tyrimas apie jaunimo įsidarbinimo situaciją, atskleidė, jog studijuojantis jaunimas per 85 proc. apklaustųjų įsidarbinimą įvardina kaip problemą, kitaip nei dirbantys jaunuoliai ar organizacijų vadovai, kurie mažiau linkę pripažinti jaunų žmonių įsidarbinimo problemą. Jauni įsidarbinti siekiantys asmenys gerokai dažniau nei ilgalaikiai bedarbiai nurodė tokias neįsidarbinimo priežastis kaip „nepakankama darbo patirtis“ bei „darbdavys nepasitiki tyrime dalyvavusiųjų apklaustųjų sugebėjimais“, nurodo L. Okunevičiūtė-Neverauskienė; A. Pocius (2005) atliktas jaunimo elgsenos darbo rinkoje analizės tyrimu.

D. Beržinskienė, D. Rudytė (2008) siekdamos paaiškinti sunkesnes jaunimo įsidarbinimo galimybes, teigia jog jaunimas turėdamas santykinai mažą sukaupto žmogiškojo kapitalo dalį, t. y. stokojantis praktinio patyrimo tapatinamas su mažesnio produktyvumo asmenų grupe, kuriai apmokyti reikalingos papildomos išlaidos. Antra vertus pastaroji darbo rinkos grupė turi pranašumų, kurie atsiskleidžia per jaunimo didesnę darbinį, profesinį ir teritorinį mobilumą, jaunimo pasirinkimo dirbti motyvas yra darbo užmokestis, kuris patenkintų jo poreikius, nurodo L. Okunevičiūtė Neverauskienė; A. Pocius (2008) remiantis (Shulus, Mkrtchian, 2003; Martinez-Granado, 2005; Hammer, 2006).

Siekiant nuodugniau ištirti jaunimo nedarbo lygio mažėjimo priežastis, jaunimą reikėtų skaidyti pagal specialistus, profesinę kvalifikaciją turinčius ir geografinius kriterijus t.y kaime ir mieste gyvenantį jaunimą. Kaip buvo atskleista L. Okunevičiūtės – Neverauskienės; A. Pociaus (2000) tyrimo duomenimis, jog jaunų vyrų nedarbas yra aukštesnis, nei moterų, o kaimo jaunimo aukštesnis nei miesto. Manytina, jog tam įtakos turėjo didesnis jaunų išsilavinusių moterų skaičius, bei didesnė darbo pasiūla miestuose. Metodologinėje mokslinio darbo dalyje dėl tyrimo apimties ribotumo jaunimo amžiaus grupės nebus skaidomos pagal segmentavimo kriterijus.

O. G. Rakauskienė ir E. Chlivickas, (2007) atlikę tyrimą pastebėjo, jog vienas iš pagrindinių nedarbo Lietuvoje bruožų – aukštos kvalifikacijos ar aukštąjį išsilavinimą turinčių moterų nedarbas. Nors kaip minėjome anksčiau, bendras moterų išsilavinimo lygis aukštesnis, tačiau jos menkai atstovauja vadovaujančiose pozicijose, sprendimų priėmimo grandyje. Moterys turi mažesnes profesinės karjeros galimybes, jos susiduria su Lietuvos darbo rinkai būdingu reiškiniu – vadinamosiomis „stiklinėmis lubomis“.

Kaip teigia, A. Valackienė, (2004) po atlikto tyrimo moterų diskriminacijos tema, jog moterų įsidarbinimui įtakos turi gyvenamoji vieta, jų amžius, socialinė padėtis, išsilavinimas, darbo trukmė. Kita kliūtis pagal reikšmingumą nurodoma diskriminacija, kurią labiausiai akcentuoja kaimų gyventojos. Autoriai priėjo išvados, jog skirtingo išsilavinimo respondenčių nuomonės diskriminacijos klausimu skiriasi, kuo labiau išsilavinusi moteris, tuo su mažesne diskriminacija susiduria įsidarbindama.

Apibendrinant vieną iš probleminių darbo rinkos grupių - moteris, nors vyrai ir moterys turi vienodą prigimtine darbo motyvaciją, tačiau jų pasirinkimai įsidarbinti skiriasi dėl nevienodų socialinių struktūrinių galimybių. Moterys dažniau nei vyrai jaučia konkurenciją įsidarbinant, karjeros kelyje susiduria su daugiau kliūčių, jų karjeros kelyje daugiau chaotiškumo ir nenuspėjamumo. Jų pozicija darbo rinkoje yra nepalankesnė, lyginant su vyrų.

Toliau teoriniu aspektu gilinantis į problemines darbo rinkos grupes atrandame ilgalaikius bedarbius. Pastaraisiais darbo rinkos segmentais tampama tokiu atveju kai, darbo rinkos dalyvis niekur nedirbo dvejus ir daugiau metų. Ilgalaikiai bedarbiai, kitaip nei dirbantys, turintys galimybę nuolat tobulinti savo žinias, pritaikant naujiems gaminiams ar naujiems išrastiems procesams, ilgą laiką būnant bedarbiu netenka tokios galimybės, kas priveda prie asmeninės moralės prastėjimo, o svarbiausia tokia darbo jėga tampa vis mažiau patraukli darbdaviams, atskleidžia S. Valentinavičius (2001).

Socialinę negalią turintys asmenys kaip ir ilgalaikiai bedarbiai pripažįstami kaip probleminė darbo rinkos grupė, kuri sudėtingiau integruojasi į darbo rinką. Manytina, jog nepaisant negalės formos, socialinę negalią turintys asmenys yra suinteresuoti įsidarbinimu, dėl vidinės motyvacijos.

Kas skatina galvoti apie naujas profesinės reabilitacijos ir integracijos formas, leidžiančias efektyviau naudoti neįgaliųjų darbinį potencialą. Tai netiesiogiai patvirtina išorinių motyvų reikšmingiausią elementą- galimybių mokytis ir tobulėti poreikį. Nurodoma, jog atsiskaitymas už atliktą darbą, atsakomybė už atlikto darbo kokybę nemotyvuoja respondentų darbui. Vadinasi, neįgalieji dar nėra pasirengę priimti iššūkių, efektyviai konkuruoti darbo rinkoje. Tenka pripažinti, jog Lietuvoje iki šiol per menka darbo pasiūla neįgaliesiems ir tai tik silpnina jų galimybes ir poreikį dalyvauti darbo santykiuose, nurodo R. Brazienė, J. Guščinskienė (2004).

Darant apibendrinančią skyriaus išvadą galime, teigti jog problemines darbo rinkos grupes sudaro: jaunimas, moterys, pagyvenę asmenys, invalidai, ilgalaikiai bedarbiai. Remiantis statistikos departamento duomenimis didžiausią nedarbo lygį turi jaunimas, moterys bei ilgalaikiai bedarbiai, todėl pastarieji darbo rinkos segmentai konstatuojami kaip sunkiausiai įsidarbinantys, ilgiausiai įsidarbinantys ir didžiausią nedarbo lygį turintys darbo rinkos segmentai. Dėl atskleistos priežasties įvardinti darbo rinkos segmentai pasirenkami praktinei darbo analizei.

Kitame skyriuje teoriniu aspektu atsiranda būtinybė atskleisti nedarbo sampratos ekonominius ir socialinius aspektus, kurie įrodys kylantį poreikį ir iškilusią būtinybę vertinti nedarbo lygio mažinimo galimybes.

1.2 Nedarbo samprata

Sprendžiant makroekonominis veiksmingo šalies funkcionavimo klausimus, kyla nedarbo problema. Anot D. Laskienės (2009), nedarbo mastas yra kintamas dydis, kadangi nuolatos vyksta bedarbių pagausėjimo procesas, o iš kitos pusės dalis bedarbių susiranda sau tinkamą darbą ir papildo dirbančiųjų asmenų gretas. Nedarbo mastai labai padidėja, esant ekonominėms ar finansinėms krizėms, užsidarant įmonėms, dirbantiems asmenims ieškant naujo darbo dėl nepatenkinamų sąlygų ar menko atlyginimo. Bedarbių gretas papildo ir pirmą kartą ieškantys darbo mokymo įstaigų absolventai, taip pat tie, kurie pasitraukia iš darbo dėl per didelių reikalavimų arba sunegalavę. Be abejo, bedarbių gretas papildo ir labai kvalifikuoti žmonės, dažnai retesnių arba jau nepaklausiomis tapusių specialybes įsigiję darbuotojai.

Pasak Markauskienės ir Nikitinos (2002), nedarbas plačiąja prasme gali būti analizuojamas kaip „darbo jėgos ir kitų gamybos išteklių neefektyvus panaudojimo priežastis.“

V. Skominas (2006) nedarbą vadina tokiu reiškiniu visuomenėje, kai dalis darbingų jos asmenų nedalyvauja, kuriant šalies ekonominį produktą, kitaip tariant, neturi darbo, kartu ir pragyvenimo šaltinio. Tai prarastas žmogiškasis kapitalas, kurį buvo galima panaudoti prekių ir paslaugų gamyboje. Palumickaitė, Matuzevičiūtė (2004) teigia, kad „nedarbas – tai nepakankamai efektyvios švietimo, profesinio rengimo, socialinės apsaugos, darbo rinkos bei ekonomikos politikos rezultatas.“ Šiuo atveju nedarbas suvokiamas kaip eilė įvairiausių socialinių ir ekonominių priežasčių, lėmusių gyventojų užimtumo pokyčius neigiama linkme.

Nedarbo sąvoką A. Simanavičienė, L. Užkurytė (2009) remiantis Rakauskiene, (2006) apibūdina kaip būklę, kai visuminių išlaidų apimtis yra per maža, kad būtų galima pasiekti visiško užimtumo būseną, todėl tokiu atveju valstybė privalo taip pat papildyti privačias išlaidas, kad visuminės išlaidos (privačių ir valstybinių išlaidų suma) būtų pakankamos, siekiant užtikrinti visiško užimtumo būseną ekonomikoje. G. Dambauskienė (2002) remiantis Tarptautinė darbo organizacija (TDO) savo metodologijoje (1982) siūlo prie bedarbių priskirti darbingo amžiaus gyventojus, užsiregistravusius arba neužsiregistravusius darbo biržoje ir atitinkančius tris reikalavimus vienu metu:

- tiriamą savaitę neturi darbo arba privačios veiklos;
- per paskutines keturias savaites aktyviai ieško darbo;
- jeigu bus pasiūlytas darbas, pasirengę pradėti dirbti per dvi savaites.

Bedarbio apibrėžimas Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatyme skiriasi nuo to, kokį jį pateikia Tarptautinė darbo organizacija. Minėtame įstatyme 2 str. teigiama, kad „bedarbiai yra nedirbantys, darbingo amžiaus darbingi asmenys, nesimokantys dieninėse mokymo įstaigose,

užsiregistravę valstybinėje teritorinėje darbo biržoje kaip ieškantys darbo ir pasirenę profesiniam mokymuisi“. Nedarbo lygį galima apskaičiuoti remiantis 1 priede pateikta formule.

Apibendrinant reikėtų akcentuoti, jog bedarbio sąvokos nevienareikšmiškumą sąlygoja skirtingose šalyse bei institucijose bedarbio sąvokos supratimas, kadangi į jos apibrėžimą įtraukiamas laiko veiksnys. Todėl galime teigti, jog nedarbas - kai dalis darbingų asmenų nedalyvauja, kuriant šalies ekonominį produktą, kitaip tariant, neturi darbo, kartu ir pragyvenimo šaltinio.

1.2.1 Ekonominės ir socialinės nedarbo pasekmės

Svarbu atskleisti ekonomines ir socialines nedarbo pasekmes, kadangi jos pagrindžia kodėl aktualu nagrinėti nedarbo sukeltus ekonominius ir socialinius kaštus. Pateiktos nedarbo sukeltos pasekmės įrodo, kad nedarbas yra problema, kuri tiek valstybei tiek ir žmonėms pareikalauja didelių kaštų.

A. Petrauskas ir T. Bilevičiene (2007) siekdamas atskleisti nedarbo ekonominę ir socialinę kainą, nurodo nedarbo pasekmes, kurios pateiktos 1.3 lentelėje.

Nedarbo socialinės ir ekonominės pasekmės

1.3 lentelė

Nedarbo socialinės pasekmės	Nedarbo ekonominės pasekmės
<ul style="list-style-type: none"> • nedarbo atveju atsiranda baimė netekti socialinių garantijų; • prasideda dirbančiųjų, ypač žemesnės kvalifikacijos, pataikavimas darbdaviui; • pastebimas protekcionizmo išsialėjimas įsidarbinant (pavyzdžiui, darbo vietų pardavimas, kyšių už įdarbinimą ėmimas, giminaičių stūmimas į laisvas ar naujai steigiamas darbo vietas). • galimas spartesnis nusikalstamumo augimas, socialinių neramumų židinių formavimasis didelio nedarbo zonose, kai kurių politinių partijų ar visuomeninių organizacijų manipuliacijos masių nuotakomis; • menka gyvenimo kokybė – ypač pensines išmokas gaunančių asmenų, nes toliau mažėja dirbančiųjų pensininkų; • daugėja nelankančių bendrojo lavinimo mokyklų vaikų; • daugėja neapdraustų privalomuoju sveikatos draudimu asmenų, auga sergamumas ir pirminis invalidumas; • ryškiau pasireiškia lyčių nelygybės ir diskriminacijos požymiai įsidarbinant; • gausėja darbo santykius, saugų darbą ir darbo apmokėjimą reglamentuojančių įstatymų pažeidimų; 	<ul style="list-style-type: none"> • nedarbas tampa kvalifikuotos darbo jėgos „nutekėjimo“ į užsienį priežastimi; • jei auga nedarbas, vadinasi mažėja surenkamų įmokų į valstybės, savivaldybių ir Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetus; • sparčiau formuojasi visuomenės sluoksnis, kuriuo nuolat turės rūpintis valstybė; • daugėja darbo teritorinėms darbo biržoms ir miestų (rajonų) savivaldybių socialinės rūpybos skyriams; • mažėja privačių fondų kūrimosi potencialas; • formuojasi žmonių sluoksnis, neigiamai veikiantis vartojimą ir gamybos bei paslaugų plėtrą

Sudaryta remiantis: A. Petrauskas ir T. Bilevičiene 2007.

Remiantis A. Stulgienė, A. Daunoriene (2009) kurios teigia, kad aukštas nedarbo lygis sukelia darbo jėgos migraciją, kurios lemia teigiamas ir neigiamas socialines ir ekonomines pasekmes valstybei ir jos gyventojams. Pastarosios yra nurodytos 1.4 lentelėje.

Dėl nedarbo atsiradusios migracijos ekonominės ir socialinės pasekmės 1.4 lentelė

Teigiamos pasekmės	Neigiamos pasekmės
<ul style="list-style-type: none">• sumažėja nedarbo lygis• atsiranda daugiau darbo vietų;• darbdaviai tampa aktyvesni;• didėja investicijos į žmogiškąjį kapitalą• kai kuriose srityse dėl specialistų stygiaus didėja atlyginimai.	<ul style="list-style-type: none">• vyksta protų nutekėjimas;• mažėja jaunų darbingo amžiaus žmonių;• mažėja gimstamumas ir kt.

Sudaryta remiantis: Stulgienė, Daunoriene (2009)

Siekiant atskleisti nedarbo socialines pasekmes Beržinskienė D., A. Būdvytytė-Gudienė (2010) nurodo, jog šį aspektą geriausiai atspindi ilgalaikis nedarbas. Ilgalaikio nedarbo socialinės pasekmės įvairios. Be psichologinės įtampos bei socialinės izoliacijos, kurios buvo įvardintos ankstesniame skyriuje, išryškėja ir kitos pasekmės tokios kaip: bedarbio darbo paieškos sustabdymas, jis liaujasi lankęsis teritorinėje darbo biržoje ir dalyvavęs jos organizuojamose darbo rinkos politikos priemonėse, nors ir toliau save laiko bedarbiu.

Analizuojant socialines pasekmes atsirandančias sukeliančias nedarbas, Legkauskas (2001) siūlo sieti su socialiniais poreikiais. Tai poreikiai, kurių motyvacija nėra būtina žmogaus fiziniam išlikimui ateityje, bet užtikrina socialinės grupės formavimąsi bei žmogaus išlikimą ilgalaikėje perspektyvoje. Iš socialinių poreikių literatūroje dažniausiai aptariami bendravimo, pasiekimų ir pagarbos poreikiai. Galima teigti, kad netekdamas darbo žmogus praranda vieną iš pagrindinių galimybių patenkinti visus 3 socialinius poreikius.

Gruževskis (2002) nagrinėdamas nedarbo poveikį žmogaus socialinei raidai remiasi lenkų sociologo F. Znamieckio teiginiais, kad, darydamas įtaką šeimai, nedarbas destruktiviai veikia santykius:

1) sutuoktinių - blogėjant materialinei padėčiai, gali stiprėti destruktivus šeimos narių elgesys bendraujant tarpusavyje ir mažėti šeimos funkcijų vykdymo intensyvumas;

2) tėvų ir vaikų - neigiamą įtaką daro vartotojiškos visuomenės modelis, formuojamas per visas visuomenės informavimo priemonės ir skatinantis vaikų poreikius, kuriuos nedarbo atveju tėvai ne visada gali patenkinti;

3) pačių vaikų šeimoje - šeimos gyvenimas vis labiau telkiasi aplink savo buto (namo) problemas, todėl didėja visuomeninė šeimos izoliacija. Toks šeimos klimatas neigiamai veikia pačių vaikų tarpusavio santykius šeimoje ir jų pasaulėžiūros formavimąsi.

Galime atkreipti dėmesį, kai nedarbo sukeltos socialinės pasekmės daro įtakos ekonominiams kaštams, Gruževskis (2002) pastebi, kai nedarbo pasekmė žmogui — jo intelekto silpnėjimas, darbinės patirties bei pagrindinio gyvenimo šaltinio praradimas. Tai ypač didelis nuostolis valstybei, kadangi žmonių kvalifikacijai atkurti ir pajamų minimumui užtikrinti išleidžiamos milžiniškos lėšos.

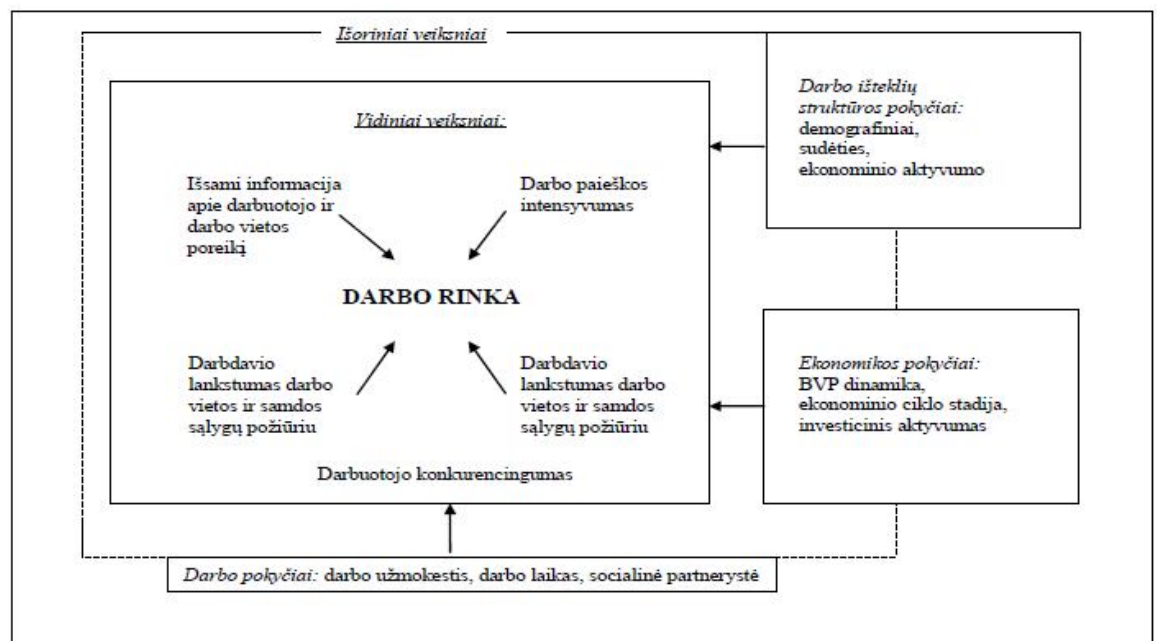
Apibendrinat ekonomines ir socialines nedarbo pasekmes, galime teigti, jog šiame poskyryje pateikta medžiaga leido pagrįsti nedarbo sukeltas pasekmes individui ir valstybei. Galime išskirti svarbiausius akcentus, jog socialiniu aspektu - netekusiam darbo asmeniui iškyla baimė dėl pajamų mažėjimo, kas daro destruktivų poveikį šeimos nariams. Iš nedarbo sukeltų ekonominių pasekmių akcentuotume mažėjančią valstybės ir socialinio fondo biudžetą, mažėjančią vartojimą bei mažėjančių prekių bei paslaugų plėtrą.

Atskleidus poreikį analizuoti skirtingų darbo rinkos segmentų nedarbo lygio mažinimo galimybes dėl atsiradusių mikroekonominių ir makroekonominių pasekmių, iškyla būtinybė atlikti išsamią teorinių ekonominių veiksnių analizę, kuri padės atskleisti darbo rinkos segmentų nedarbo lygiui poveikį darančius veiksniai. Pastarųjų analizė pateikta kitame skyriuje.

1.3 Veiksnių darančių poveikį nedarbo lygiui teorinė analizė

Didinant užimtumo lygį atsiranda galimybė ne tik skatinti ekonominį augimą, tačiau sumažinti įsivyravusią socialinę problemą- vidutinio socialinio sluoksnio didėjimą, kuris yra valstybės stabilumo garantas.

Veiksnius, turinčius poveikio nedarbo lygio mažėjimui, galima sugrupuoti į egzogeninius (išorinius) ir endogeninius (vidinius). Egzogeniniai (išoriniai) veiksniai - tai nuo konkretaus asmens nepriklausantys veiksniai, kurių jis negali reguliuoti tiesiogiai. Pastarieji veiksniai pateikti 1.1 pav. Jie apima bendrus ekonominius, socialinius, demografinius, geografinius, politinius (pvz. užimtumo galimybes gerokai paveikia valstybės vykdoma aktyvi darbo rinkos politika) veiksniai. Endogeniniai (vidiniai), užsienio autorių traktuojami kaip individualūs veiksniai - tai nuo konkretaus asmens priklausantys veiksniai, kuriuos jis gali kontroliuoti. Jiems priskiriami psichologiniai, dalinai demografiniai veiksniai (pvz., šeimos dydis, jos gyvenimo ciklo etapas) ir kokybinės gyventojų charakteristikos (pvz., gyventojų išsilavinimo lygis, jų patirtis, įgūdžiai, sveikatos būklė, nurodo D. Beržinskienė, D. Rudytė (2008).

Šaltinis: B. Martinkus; Beržinskienė D. (2005). Lietuvos gyventojų ekonominio užimtumo aspektai.

1.1 pav. Darbo rinką sąlygojantys veiksniai.

Galime daryti prielaidą, jog kintant 1.1 pav. išoriniams ir vidiniams veiksniams, kinta užimtumo lygis darbo rinkoje visiems darbo rinkos segmentams. Siekiant išsamiai atskleisti veiksniai poveikį darančius darbo rinkos segmentų nedarbo lygiui 2 priede pateikiama V.Navicko ir K.Paulavičiaus (1998) susisteminti poveikį darantys veiksniai bei jų charakteristika.

Darbo autorė, nagrinėdama mokslinę darbo rinką analizuojančią literatūrą, atskleidė, lygino ir susistemino užsienio ir Lietuvos mokslininkų išskirtus įtakojančius veiksnius, pastarųjų trumpą vertinimą pateikdama lentelės charakteristikos skiltyje. 1.5 lentelėje chronologine tvarka pateiki mokslininkų išskirti nedarbo lygiui poveikį darantys veiksniai.

Veiksnių darančių poveikį nedarbo lygiui charakteristika 1.5 lentelė

Veiksny	Autorius, metai	Charakteristika
Techninė pažanga, globalizacijos procesų sąlygojami veiksniai.	Littler (1985)	Inovacijų augimas, pramonės augimas pagrįstas moksliniais tyrimais, reikalauja kvalifikuotų ir išsilavinusių darbuotojų.
Valstybės darbo apmokėjimo politika	Paulavičius(1998)	Valstybė apriboja darbo užmokesčio augimą, nenustato minimalaus darbo užmokesčio, taip stabilizuoja darbo pasiūlą ekonomikos atžvilgiu.
Struktūriniai pokyčiai	Randy (1994),D.	Struktūriniai ir teritoriniai pokyčiai. Ekonomiškai aktyvių gyventojų mažėjimas, dideli užimtumo svyravimai.
Nedarbingumo atostogų trukmė	P. Millet, K.W. Sandberg (2002) remdamiesi S.J. Marklund (1995)	Darbuotojui grįžtant į darbą, po motinystės atostogų, ilgalaikiai bedarbiai arba priešpensiniame amžiuje, turėję ilgą laiką nedarbingumo atostogų, gavę pagalbos ir paramos iš socialinio draudimo nenoriai grįžta į darbo rinką.
Darbo užmokestis	Paulavičius(1998) L.Okunevičiūtė – Neverauskienė; A. Pocius (2002)	Darbo užmokestis patenkinantis darbuotojo poreikius veikia kaip skatinimo priemonė įsidarbinti.
Demografiniai pokyčiai	Igor Vetlov, E. Virbickas (2006)	Gyventojų migracija šalies viduje ir į užsienį.
Socialinė veikla, , religiniai įsitikinimai, šeimyninė padėtis.	B.Hultmana, S. Hemlinb (2008);	Požiūris į darbą kaip į vertybę motyvuoja ieškoti darbo ir įsidarbinti. Šeimyninė padėtis, susilaukus vaikų įpareigoja dirbti, turėti nuolatinį pajamų šaltinį.
Darbo svarba gyvenime	Ervasti T. Venetoklis (2010).	Darbas yra vertybė, garantija socialiniam žmogaus stabilumui palaikyti.
Gyvenamosios vietos pakeitimo kaina, informacijos	Beržinskienė (2010),	Nekilnojamo turto kainų skirtumas, gyvenamosios vietos patrauklumo skirtumas, pragyvenimo lygio skirtumas.
Ekonominė situacija	J.Hurleu (2011)	Ekonominis nuosmukis koreguoja darbo vietų skaičių, sumažina nekvalifikuotos darbo jėgos skaičių, padidina tokių darbo vietų skaičių, kuriose būtina turėti aukštą kvalifikaciją ir patirtį, dirbant su naujomis technologijomis.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis analizuota literatūra.

Apibendrinant chronologine tvarka pateiktus veiksnius, kuriais galima koreguoti darbo rinkos pasiūlą ir paklausą, išskiriami skatinantys ir ribojantys veiksniai. Kaip pateikia A. Randy ekonomiškai aktyvių gyventojų mažėjimas didina įsidarbinimą, kaip ir Igor Vetlov, E. Virbickas išskirtas darbo rinkos dalyvių migracijos veiksnys pasireiškiantis šalies viduje ir už jos ribų, tam tikroje teritorijoje sumažindamas konkuruojančių darbuotojų skaičių, didina įsidarbinimo galimybes, tačiau sukelia neigiamas pasekmes, mažindamas šalies, ar atitinkamo regiono gaunamas pajamas. Nors D. Beržinskienė gyvenamosios vietos keitimą dėl įsidarbinimo traktuoja kaip įsidarbinimą ribojančiu veiksmu, dėl susidariusios galimybės papildomai patirti išlaidas.

P. Millet, K.W. Sandberg atskleidžia vieną iš ribojančios grupės veiksnių t.y nedarbo atostogų trukmė, kur moterys grįžusios po vaiko auginimo atostogų, netik pamiršta ankstesnius darbo įgūdžius, tačiau papildomai reikalinga skirti laiko prisitaikyti prie pakitusių darbo sąlygų.

Prie įsidarbinimą skatinančių veiksnių galima priskirti, L.Okunevičiūtės –Neverauskienės ir A. Pocius išskirtą, darbo užmokesčio veikinį. Pastarasis atitinkantis darbuotojo lūkesčius, skatina įsidarbinti ir neprarasti darbo, esant per mažam darbo užmokesčiui – veikimo principas priešingas. Panašiu principu remiasi, E. Venetoklio išskirtas požiūris į darbą kaip į vertybę, kuris skatina būti darbo rinkos dalyviu remiantis požiūriu į darbą bei šeimą, kuri veikia kaip skatinimo priemonė, dėl būtinybės turėti disponuojamąsias pajamas. Nors šiandieninėje situacijoje susiduriame su ekonominiais spąstais, kurie nedarbant garantuoja disponuojamąsias pajamas ir skatina nedarbti dėl mažas pinigų skirtumas tarp pašalpų ir minimalaus darbo užmokesčio.

Littler išskirtas veiksnys, techninė pažanga, ir J.Hurleu nurodytas ekonominio nuosmukio daroma įtaka turi skirtingus poveikius, priklausomai nuo darbo rinkos segmentų. Aukštos kvalifikacijos darbuotojų įsidarbinimo galimybės padidėja, dėl darbo rinkoje susikūrusių naujų darbo vietų, tačiau nekvalifikuotai darbo jėgai, nepaklausių profesijų atstovams, nesugebančiose dirbti naujose ūkio šakose, pasireiškia priešingas efektas, modernizuojant darbą naujais įrenginiais darbo rinkai reikalinga mažiau nekvalifikuotų darbininkų išskirdamas įsidarbinimą sąlygojančio ekonominio veiksnio poveikis didina nedarbo vietų skaičių.

Apibendrinant galime teigti, jog darbo rinką, kurioje sąveikauja pasiūla ir paklausa, veikiama išoriniai ir vidiniai veiksniai, kurie turi galimybę sumažinti darbo rinkos segmentų nedarbo lygį. Magistro darbe, bus naudojami veiksniai turintys statistiškai išmatuojamus ir prieinamus duomenis.

Siekiant kompleksiskai išanalizuoti veiksnius turinčius įtakos darbo rinkos segmentų nedarbo lygio mažėjimui, reikalinga atkleisti tiek vidinius, tiek išorinius veiksnius darančius poveikį darbo rinkos segmentų nedarbo lygiui, kurie atskleidžiami 1.3.1 skyriuje.

1.3.1 Didžiausią poveikį nedarbo lygiui turinčių (vidinių) veiksnių vertinimas

Kaip jau buvo minėta nedarbo lygį sąlygojantys veiksniai priklauso nuo siekiančio įsidarbinti individo priklausančių ir nepriklausančių veiksnių. Analizuojant literatūrą pastebėta, jog dauguma mokslininkų analizuojant nedarbo lygio mažinimo galimybes, daug dėmesio skiria nuo individo priklausantiems veiksniams (vidiniams): lytis, amžius, išsilavinimas, kurie turi stiprų ryšį su įsidarbinimu. Manytina, jog pastarieji veiksniai gali būti pripažinti kaip pagrindiniai, didžiausią įtaką nedarbo lygiui turinčiais vidiniais veiksniais, kurie chronologine tvarka pateikti 1.6 lentelėje

Didžiausią poveikį nedarbo lygiui turinčių (vidinių) veiksnių vertinimas 1.6 lentelė

Dažniausiai naudojami veiksniai	Autorius, metai	Charakteristika
Lytis	Urbanskienė, Gineitienė (1998)	Prasčiau apmokamas moterų darbas, menkesnės karjeros galimybės, didesnė tikimybė netekti darbo dėl lyties ir stereotipiniu elgesiu.
	J. Lakatos (2006)	Gimstamumo mažėjimui turi įtakos moterims nesudarytos palankios sąlygos gimdyti vaikus ir tuo pačiu siekti karjeros. Motina su mažamečiu vaiku visas vaiko augimo atostogas praleidžia kartu, ne dėl vaiko interesų, tačiau dėl negalėjimo susirasti darbo.
	B. Hultmana, S. Hemlinb (2008)	Moterų kvalifikacija ir gebėjimai rinkoje, dažnai panaudojami neefektyviai. Vyrai netekę darbo išlieka psichologiškai stipresni, nei moterys.
	H. Ervasti T. Venetoklis (2010)	Dėl numatomų vaiko ligos atostogų moterims yra sudėtingiau integruotis į darbo rinką, vyrus kaip potencialius darbuotojams atsiranda pirmenybė prieš moterį įsidarbinti.
Amžius	Raiklin E., (1996)	Darbuotojo amžius turi įtakos tokiems faktoriams kaip: žmogaus darbinė patirtis, energija, optimizmas bei motyvacija darbui.
	Matuzienė I., E. Petukienė; R. Tījūnaitienė (2004)	Prieš pensinio amžiaus siekiantys įsidarbinti darbuotojai, nors ir turintys darbo patirties, tačiau nėra pageidaujama darbo jėga, kaip ir jaunimas, neturintis jokios darbo patirties, nors turintis jos kvalifikaciją patvirtinančią diplomą. Darbdavys orientuojasi į tokį darbuotoją, kuris jau turi reikalingų darbo įgūdžių, tačiau yra gana jaunas, kad investuotų į jo gebėjimų tobulinimą grąžos tikimybė būtų kuo didesnė.
	R. Matiušaitytė (2005)	Problematiską jaunimo įsidarbinimą pripažįsta per 85 proc. apklaustųjų, tačiau priešingai mano organizacijų vadovai, kurie rečiau linkę pripažinti jaunų žmonių įsidarbinimo problemą dėl individualaus darbuotojų vertinimo.
	L. Okunevičiūtė – Neverauskienė, A. Pocius (2008)	Ilgą žinių ir darbo patirties vyresnio amžiaus asmenys siekiantys įsidarbinti, įsidarbina lengviau nei jaunimas dėl įgytų žinių bei darbo patirties.
Išsilavinimas	B. Hultmana, S. Hemlinb (2008),	Išsilavinimas didina įsidarbinimo galimybes, didina atlyginimą, galimybę siekti karjeros. Įgyjamos žinios turi galimybę būti pritaikytos praktikoje.
	V. Gižienė, Ž. Simanavičienė, J. Jankauskaitė (2008)	Didėja kvalifikuotų specialistų skaičius, auga darbo jėgos kokybė, didėja valstybės ateities perspektyvos, darbuotojai su aukštesniu išsilavinimu greičiau integruojasi į darbo rinką.
	M. Butkus, K. Matuzevičiūtė (2009)	Dažniausiai mokomi labiausiai išsilavinę darbuotojai, taigi mokymui skiriamos išlaidos aplenkia nekvalifikuotus darbuotojus.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis analizuota literatūra.

Apibendrinat darbo rinką analizuojančių mokslininkų mintis, galime teigti, jog asmeninis siekis įsidarbinti tampa priemone skatinančia nedarbo lygio mažėjimą. Kaip teigiama, jog moterys ir vyrai turi vienodą prigimtine darbo motyvaciją, tačiau siekiant įsidarbinti jų galimybės yra skirtingos. Moteris yra mažiau lankstesnė ir mobilesne darbo jėga. Sukeliama nemažai sunkumų moterims, kurios dažnai verčiamos rinkis tarp vaikų ir karjeros. Todėl moterų situacija darbo rinkoje yra sudėtingesnė, užimtumas mažesnis, skurdo lygis aukštesnis, o moterų kvalifikacija ir gebėjimai rinkoje dažnai panaudojami neefektyviai. Pagrindinės priežastys, lemiančios tokią situaciją, yra lanksčių darbo formų nepopuliarinimas, vaikų priežiūros paslaugų šeimoje globojamiems asmenims trūkumas.

Į nedarbo lygio mažėjimą žvelgiant per įsidarbinimui būdingus prioritetus, dar vienas svarbus kriterijus įsidarbinant yra darbuotojo amžius, kuriame atsispindi kvalifikacijos laipsnis, darbo patirtis, kur su metais atsiranda galimybės įgyti vis aukštesnį kvalifikacijos laipsnį. Jauna darbo jėga dirba energingiau yra labiau motyvuota dėl didesnio atlyginimo, kuris reikalingas gyvenamosios vietos įsigijimui, santaupų kaupimui ir t.t, nors darbo patirties, neturinti darbo jėga nekonkuruoja su kvalifikuota darbo jėga, nors ir turi tą kvalifikaciją įrodančią diplomą.

Apibendrinant galime teigti, jog veiksniai darantys poveikį nedarbo lygio mažėjimui yra ne tik asmeninės žmonių savybės ar jų motyvacija, darbdavių individualus vertinimas, tačiau įsidarbinimą gali nulemti struktūriniai pokyčiai darbo rinkoje, ekonominiai veiksniai, kurių siekiantis įsidarbinti žmogus negali įtakoti.

Kitame 1.3.2 poskyryje pateikiama ekonominių veiksnių poveikio nedarbo lygiui mokslinė literatūros analizė.

1.3.2 Ekonominiai veiksniai poveikis nedarbo lygiui

J. Walsh (2010) aptardamas visos Europos ekonominio atsigavimo laikotarpį, teigia, jog prognozės visiškai nepasitvirtino, tai reiškia, jog įsidarbinimo lygis nedidėja, kaip buvo prognozuojama užsienio ekonomikos analitikų. Siekiant stabilizuoti nedarbo lygį iki natūralus, iškyla būtinybė ieškoti ekonominių veiksnių, kurie darytų poveikį ne atskiriems darbo rinkos segmentams, tačiau visai darbo rinkai. 1.7 lentelėje pateikti ekonominiai veiksniai turintys poveikį darbo rinkos paklausai ir pasiūlai.

Ekonominių veiksnių poveikio nedarbo lygiui charakteristika 1.7 lentelė

Ekonominiai veiksniai	Autorius, metai	Charakteristika
Eksportas	J. Walsh (2010)	„Tai varomoji jėga“ – pagrindinis veiksnys stiprinantis gamybą, pagreitis suaktyvinti valstybės viduje esantį vartojimą.
	J. Kalendienė, G. Miliuskauskas (2011),	Lietuvoje esanti maža ir atvira ekonomika, kurioje didinant eksportą galima pasiekti ekonominį augimą, tačiau tai nėra įrodyta, dėl panašių tyrimų trūkumų Lietuvoje.
Mokesčių mažinimas	Garofalo A., Rycx F., Paolo Vinci C., (2008)	Mokesčių mažinimu siekiama padidinti įsidarbinimą, mažinant nelygybę tarp mokesčių naštos ir užimtumo.
Užsienio investicijos	Eivind Hoffmann (1999)	Net ir trumpuoju laikotarpiu pasireiškia kaip įsidarbinimo didėjimo efektas. Investicijų poveikio specifiškumas prilyginamas barometru, kuris reaguoja į išskirtines ūkio šakų paklausas.
	V. Boguslauskas (1999).	Išskiria teigiamą ir neigiamą investicijų poveikį. Teigiamas poveikis pasireiškia kaip šalies ekonominė plėtra skatinanti gamybos didėjimą. Teigiamo poveikio tikslas kurti naujas darbo vietas. Neigiamas poveikis įsidarbinimo procesui pasireiškia, kai vardan konkurencijos užsienio rinkoje, investuojama į naujas technologijas, kurios iš darbo rinkos išstumia ne kvalifikuotą darbo jėgą.
Infliacija	Jakutis, Petraškevičius, Stepanovas (2007)	Sumažėjęs pinigų kiekis cirkuliacijoje, pinigų ūkio nestabilumas.
Migracijos saldo	Pociaus, Mokšvinas (2006)	Sumažėjęs gyventojų skaičius, dauguma iš jų ieškančiųjų darbo, padidina darbo vietų skaičių, to pasekoja didėja įsidarbinimas.
Ciklinis ekonomikos svyravimas	Martinkaus B., Beržinskienė D. (2005)	Ekonomikos nuosmukis sąlygoja bedarbių ir nedarbo lygio augimą, nuosmukio metu mažėja prekių ir paslaugų gamybos apimtys, o kartu ir darbo paklausa.
	Simanavičienė, Užkurytė (2009); D. Laskienė (2009)	Nuosmukį lydi šie pagrindiniai reiškiniai: augantys nedarbo mastai, padidėjęs socialinių išmokų skaičius, nedarbą praradusiems asmenims. Ekonominio atsigavimo laikotarpiu, susiklosčius ilgesniam ir intensyvesniam ekonomikos pakilimo laikotarpiui nedarbo lygio mažėjimas tempas lėtesnis.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis analizuota literatūra.

1.7 lentelėje pateiktus ekonominių veiksnių poveikius nedarbo lygio mažėjimui, per skatinimą įsidarbinti aptarsime išsamiau.

J. Walsh, stiprų ryšį ir poveikį nedarbo lygio mažėjimui daro eksportas, kuris skatina gamybos augimą, didindamas darbo vietų skaičių, darydamas poveikį importo didėjimui, vidiniam

valstybės vartojimui, gyvenimo lygio gerėjimui. Nors remiantis šiandienine mūsų šalies ir kaimyninių šalių panašia vartojimo situacija, vargu ar pavyktų konkuruoti užsienio šalių rinkoje.

Mokesčių mažinimas, kurį A. Garofalo, F. Rycx, C. Paolo Vinci., rekomenduoja naudoti kaip įsidarbinimą skatinančią priemonę. Mažinant mokesčius sutaupytas lėšas, galima būtų investuoti į įmonės plėtrą, darbuotojų atlyginimo didinimą. E. Hoffmann (1999), V. Boguslauskas (1999) nuomone investicijos turi dvejopą poveikį įsidarbinimui: teigiamą, kuris skatina ūkio plėtrą per kapitalo ir jo kokybės didėjimą, tai lemia šalies ūkio parduodamos produkcijos kokybės ir kiekio didėjimą, suteikia galimybę vietinėms kompanijoms pasisemti patirties ir žinių, išliekant gyvybingoms net ir didėjančios konkurencijos sąlygomis. Neigiamas poveikis – užsienio kapitalo įmonėms, veikiant ūkio šakose, turinčiose aukštus patekimo barjerus, juos tik stiprina, o tai kartu leidžia „pasiimti“ ekonominę rentą bei „ištraukti“ iš vietinės šalies kapitalą.

Jakutis, Petraškevičius, Stepanovas nurodo, jog infliacija – svyruojantis pinigų kiekis daro neigiamą poveikį įsidarbinimui. Infliacijos skaičiavimas pateiktas 3 priede. Sumažėjęs pinigų kiekis apyvartoje didina kainas, tuo pačiu didindamas įmonių sąnaudas, sudarydamas prielaidas mažėti gaunamiems atlyginimams. Infliacijos ir nedarbo koreliacija yra matuojama Filipso kreive, pastaroji pateikta 4 priedas. Filipso kreivė (angl. Phillips curve) – kreivė, kuri parodo koreliaciją tarp infliacijos ir nedarbo. Paskutinius 25 metus nedarbas ir infliacija turėjo tendencijas augti, į pastarąjį laikotarpį įeina ir darbo autorės analizuojami metai, manytina, jog Filipso kreivė pasiteisindavo tik atskirais atvejais, kadangi nedarbui įtakos darė ir kiti veiksniai. Galime prieiti išvados, jog nedarbas ir infliacija neturi atvirkštinės koreliacijos bei Filipso kreivė galioja tik atskirais atvejais. Iš to išplaukia, kad infliacijos ir nedarbo koreliacija nėra labai vertinama. Yra daugiau kitų teorijų aiškinančių infliacijos ir nedarbo santykį – racionalaus pasirinkimo teorija ir NAIRU. Racionalaus pasirinkimo teorijos prieigai kurios esminis postulatas – žmogus, priimdamas sprendimus, vadovaujasi naudos ir išlaidų matavimu, o tai palieka mažai vietos altruizmui. Racionalaus pasirinkimo teorija kreipia daug dėmesio problemai „būti ar nebūti“ spręsti ir pesimistiškai teigia, kad protingi individai turi tendenciją nedalyvauti priimant visuomeninius sprendimus, nurodo A. Raipa, E. Petukienė, R. Tijūnaitienė (2007).

Dar vienas veiksnys, turintis įtakos nedarbo lygiui, kurį išskiria mokslininkai, Pocius, Moskvinos yra migracijos saldo. Sutinkamos dvi migracijos rūšys: tarpvalstybinė ir esanti šalies viduje. Tarp regioninė migracija mažina įsidarbinimo galimybes tuose regionuose, kur darbo jėgos yra susitekę daugiausiai. Tarp valstybinė migracija, įsidarbinimui turi teigiamas pasekmes siekiantiems įsidarbinti, kadangi darbo jėga emigruoja į užsienio valstybes, sumažindama bedarbių skaičių ir tuo pačiu siekiančių įsidarbinti skaičių, tačiau valstybė patiria nuostolį „protų nutekėjimo atveju“ ir netekdama darbo rinkos dalyvių, kurie didina nesurenkamų mokesčių didį.

Kalbant apie ekonominių ciklų poveikį įsidarbinimui, kuris daro poveikį nedarbo lygiui, B. Martinkus, D. Beržinskienė (2007) teigia, jog ekonomikos nuosmukis sąlygoja bedarbių ir nedarbo lygio augimą. Kita vertus, bendrosios paklausos padidėjimas skatina ekonomikos pagyvėjimą, sudarydamas prielaidas užimtumui augti ir bedarbių skaičiui mažėti.

Apibendrinant ekonominių veiksnių, darančių poveikį nedarbo lygiui teorinę analizę, galima apibendrintai teigti, DU, TUI, TUI tenkantis vienam gyventojui, migracija, infliacija, eksportas, mokesčių mažinimas yra ekonominiai veiksniai, kurių poveikį galima statistiškai įvertinti darbo rinkos segmentų nedarbo lygio pokyčiams, todėl pastarieji veiksniai bus naudojami tolimesnei analizei, kurios metodikos pagrindimas patektas 1.5 skyriuje.

1.4 Ekonominių veiksnių poveikio darbo rinkos segmentams tyrimo metodikos pagrindimas

Atliekant ekonominius tyrimus, svarbu tampa metodikos numatymas, kuris leidžia nustatyti tyrimo objektą bei tyrimo metodą bei kokiais būdais tyrimo metodą galima įgyvendinti praktiškai. Tyrimo metodikos pasirinkimas atskleidžia būsimą tyrimo vertę bei padeda suformuluoti pagrįstas išvadas.

Praktinėje magistro darbo dalyje, bus analizuojama iš teorinėje dalyje atskleistų probleminių darbo rinkos grupių, kurių nedarbo lygis yra didžiausias, tai: jaunimas, moterys, ilgalaikiai bedarbiai, pastarąsias grupes nurodo R. Matiušaitytė (2005). Tyrimui bus pasirinkti ekonominiai veiksniai: darbo užmokestis (DU), tiesioginės užsienio investicijos (TUI), emigracija, infliacija, eksportas, mokesčių mažinimo našta. Pastarieji veiksniai pasirinkti iš visų teorinėje magistro dalyje susistemintų veiksnių, dėl tyrimo ribotos apimtys bei duomenų prieinamumo.

Analitinė tyrimo dalis bus pradėta nedarbo lygio situacijos analize probleminėse darbo rinkos segmentuose, sekančiame etape bus siekiama išmatuoti tyrimui pasirinktų ekonominių veiksnių daromas poveikio dydis pasirinktiems darbo rinkos segmentams.

Ekonominių veiksnių poveikio nustatymo tyrimas darbo rinkos segmentams atliekamas taikant dinamikos eilutes, rodiklių dinamikai numatyti bei koreliacinę regresinę analizę.

Tyrimui naudojami šie metodai:

Absoliutus bazinis padidėjimas tai dinaminės eilutės dviejų lygių skirtumas. Jis rodo dinamikos eilutės lygio absoliutų padidėjimą arba sumažėjimą ir gali turėti teigiamą arba neigiamą ženklą. Naudojama formulė:

$$\Delta y = y_n - y_1 \quad (1)$$

Δy - absoliutus padidėjimas (sumažėjimas);

y_n – paskutinis dinamikos eilutės lygis;

y_1 - pirmas dinamikos eilutės lygis

Absoliutus padidėjimas atskleidžia, keliais vienetais absoliučią išraišką padidėjo ar sumažėjo dinamikos eilutės vėlesnio (lyginamojo) laikotarpio lygis, palyginus su ankstesnio) bazinio laikotarpio lygiu. Teigiamas skirtumas rodo reiškinio didėjimą, neigiamas – mažėjimą, nurodo O. Gražytė – Molienė (2004).

Absoliutus grandininis padidėjimas skaičiuojamas pagal formulę (2):

$$\Delta y = y_n - y_{n-1} \quad (2)$$

Δy - absoliutus grandininis padidėjimas (sumažėjimas);

y_n – atskiros dinamikos eilutės lygis;

y_{n-1} - dinamikos eilutės lygis, esantis prieš lygį y_n

Vidutinis absoliutus padidėjimas parodo kiek skaičiuojama reikšmė padidėjo kasmet, atliekami skaičiavimai taikant (3) formulę.

$$\Delta \bar{y} = \frac{y_n - y_1}{n - 1} \quad (3)$$

Atliekant tyrimą ir nustčius padidėjimo tempus, tolimesnėje tyrimo eigoje reikalinga nustatyti kitimo tempus, pastarieji parodo kiek kartų padidėjo ar sumažėjo tiriamo laikotarpio lygis, gretinant jį su praėjusiu laikotarpiu arba kiek procentų siekia einamojo laikotarpio reiškinio lygis, gretinat su praėjusiu laikotarpiu, nurodo V. Rudzkienė (2005).

Dinamikos eilučių pokyčiams numatyti taikomi analitiniai rodikliai:

Bazinis didėjimo/ mažėjimo tempas, apskaičiuojamas taikant (4) formulę:

$$T_d = \frac{y_1}{y_0} \times 100\% \quad (4)$$

Grandininis didėjimo/ mažėjimo tempas, apskaičiuojamas pagal (5) formulę:

$$T_d = \frac{y_1}{y_{i-1}} \times 100\% \quad (5)$$

Ekonominių veiksnių poveikio darbo rinkos segmentų analizėje bus skaičiuojami pokyčio tempai pagal (6) formulę:

$$T_p = T_d - 100 \quad \text{ir } T_d - \text{išreikštas } \% \quad (6)$$

Absoliuti padidėjimo 1% reikšmė remiantis formule (7):

$$\Delta 1\% = 0,01 - y_{i-1} \quad (7)$$

Analitinėje tyrimo dalyje padidėjimo tempai atskleis kiek procentų padidėjo ar sumažėjo tiriamas reiškinys vėlesniu laikotarpiu palygimus su praėjusiu. Atskaičiuoti tempai gali būti teigiami, neigiami, lygūs nuliui. Kur teigiamas pokytis parodys, kad reiškinys padidėjo, neigiamas sumažėjo, o nulinis reiškinys nepakito, atskleidžia M.Genienė ir V. Čiulevičienė (1998).

Toliau bus atliekama regresinė analizė, kurios pagrindas – kiekybine funkcija aprašoma tiriamojo rodiklio priklausomybė nuo lemiančių veiksnių reikšmių kitimo. Pastarosios tikslai yra nustatyti ryšių stiprumus, normas bei analitines išraiškas. Tiesinio regresinio modelio tinkamumui tikrinti yra naudojama:

- koreliacijos koeficientas, išreikštas formule (8)

$$R_x = \sqrt{1 - \frac{\sum (y - \hat{y})^2}{(y - \bar{y})^2}} \quad (8)$$

Koreliacijos koeficientas kinta nuo -1 iki 1. Kuo reikšmė artimesnė vienetui, tai parodo stipresnį ryšį, kuo artimesnė nuliui – liudija, kad priklausomybė mažėja, o jei lygi nuliui – nėra. Teigiamos koreliacijos koeficiento reikšmės parodo tiesioginę priklausomybę, neigiamos – atvirkštinę.

Pagal Čekanavičių V. (2004) koreliacijos stiprumo interpretacija yra tokia:

- nuo 0,9 iki 1,0 arba nuo -0,9 iki -1,0 koreliacija laikoma labai stipria;
 - nuo 0,7 iki 0,9 arba nuo -0,7 iki -0,9 stipri koreliacija;
 - nuo 0,5 iki 0,7 arba nuo -0,5 iki -0,7 koreliacija yra vidutine;
 - nuo 0,3 iki 0,5 arba nuo -0,3 iki -0,5 koreliacija laikoma silpna ;
 - nuo 0,3 iki -0,3 labai silpna arba nereikšminga koreliacija.
- determinacijos koeficientas, pastaroji parodo, kiek procentų variacijos įtakoja faktorinis kintamasis, determinacijos koeficientas išreikštas formule (9)

$$R^2_x = 1 - \frac{\sum (y - \hat{y})^2}{(y - \bar{y})^2} \quad (9)$$

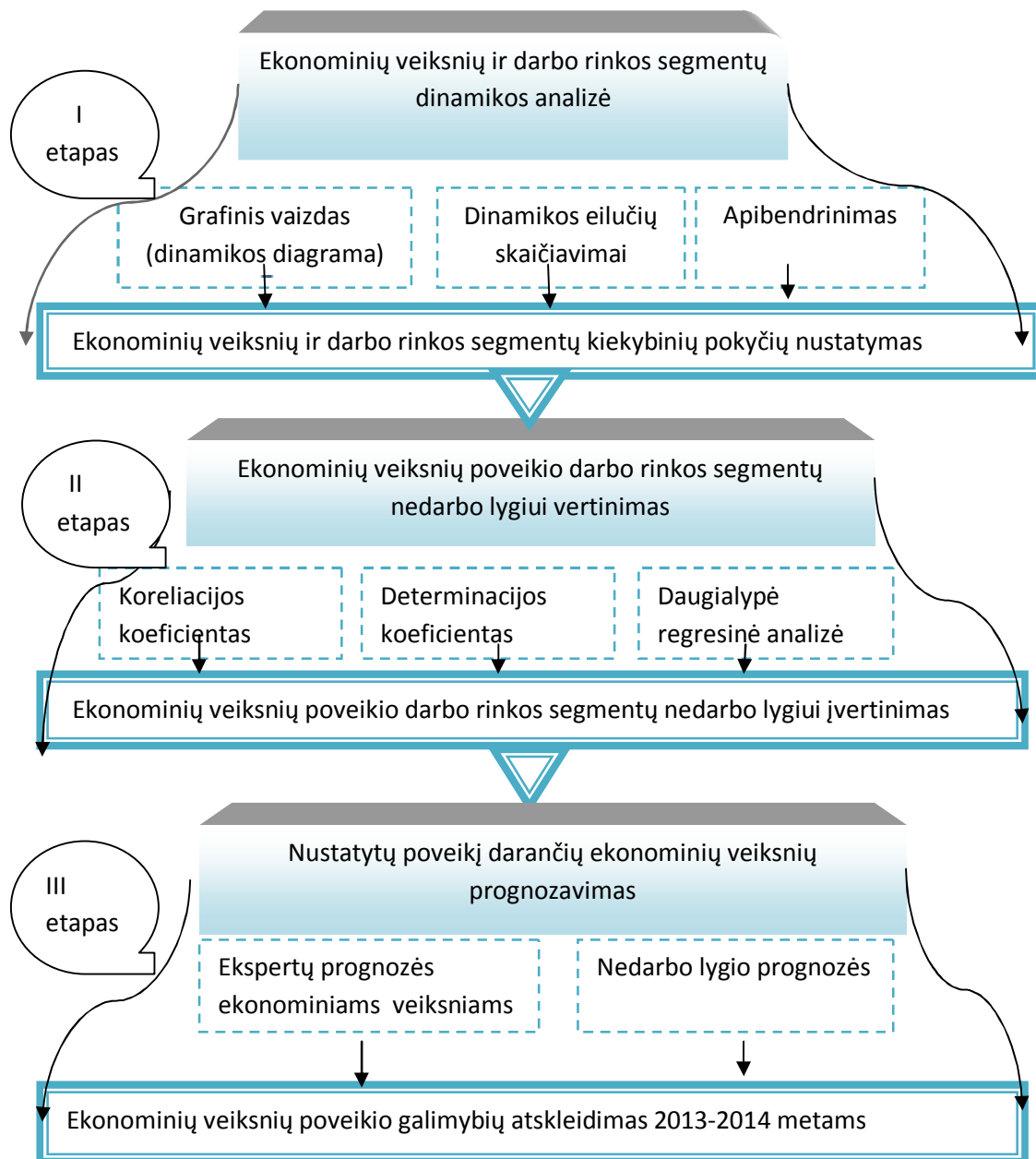
Tolimesniems skaičiavimams bus pasitelkta **daugialypė regresinė analizė**, kaip nurodo Čekanavičius (2004) , jog matematinis formalus regresijos modelio užrašas yra toks:

$$Y = C + b_1x + b_2z + b_3w + e \quad (10)$$

Čia e žymi liekamąją paklaidą, t.y. viską nuo ko dar gali priklausyti Y. Nei konstantos C, b₁, b₂, b₃, nei liekamoji paklaida nėra žinomos. Konstantų įverčiai gaunami, panaudojus imties duomenis.

Determinacijos koeficientas R₂ būtų ≥ 0,25. Jeigu R₂ < 0,25, labai abejojama, ar tiesinės regresijos modelis tinka.

Kitas svarbus baigiamojo darbo analizės aspektas yra prognozavimas. Dėl praktinėje dalyje analizuojamo laikotarpio ir planuojamo prognozuoti laikotarpio nenuoseklumo, neatsirado galimybės pritaikyti statistinio metodo prognozėms atlikti, dėl pastarosios priežasties prognozėms buvo pasirinkta ekspertų ekonominių veiksnių prognozės. 1.2 pav. pateikta tyrimo loginė struktūra, kurioje atsispindi tyrimo etapai, metodai bei laukiami rezultatai.

1.2 pav. Tyrimo metodikos loginė struktūra

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

II. Ekonominių veiksnių poveikio skirtingų darbo rinkos segmentų nedarbo lygiui vertinimas Lietuvoje

Remiantis mokslinė ekonomiką analizuojančia literatūra, galime teigti jog ekonominiai veiksniai yra vienas iš efektyviausių būdų, sunkiausiai integruojantiems t.y probleminėms darbo rinkos grupėms įsidarbinti. Pastaroji mokslinio darbo dalis skirta, atskleisti kaip probleminėms darbo rinkos grupėms kito įsidarbinimo galimybės, jas veikiant ekonominiais veiksniais per analizuojamą laikotarpį, kas leis sužinoti ekonominius bei socialinius pokyčius mikro ir makro lygyje. Atsiranda poreikis ištirti, kuriems iš probleminių darbo rinkos grupių, ekonominiai veiksniai daro didžiausią poveikį integracijai į darbo rinką, darant įtaką vartojimo galimybėms bei socialinės gerovės pokyčiams. Magistro darbe atliekama nuodugni ekonominių veiksnių poveikio pasirinktoms trimis probleminėms darbo rinkos grupėms analizė. Mokslininkai tyrinėjantys darbo rinką, pastarąsias grupes įvardina kaip sunkiausiai įsidarbinančias grupes bei labiausiai socialiai pažeidžiančias grupes. Remiantis statistikos departamento duomenimis jaunimas ir ilgalaikiai bedarbiai, traktuojamos kaip didžiausią nedarbo lygį pasiekia darbo rinkos segmentai. Įvardinus ekonominius veiksnius bei pagrindus pasirinktus darbo rinkos segmentus 2.1 skyriuje vienos iš pasirinktų darbo rinkos segmentų t.y jaunimo nedarbo lygio dinamika analizuojamu laikotarpiu.

2.1. Jaunimo nedarbo lygio dinamika Lietuvoje 2000-2010 metais

Įvairūs socialiniai – ekonominiai pokyčiai šalies ūkyje formuoja naują jaunimo darbo jėgos struktūrą. Analizuojant jaunimo nedarbo lygį, vertėtų paminėti A. Makštučio, J. Vijeikio 2008 metais atliktą tyrimą apie jaunimo požiūrį į įsidarbinimo situaciją, tyrimas atskleidė, jog studijuojantis jaunimas daugiau nei 85 proc. apklaustųjų įsidarbinimą įvardina kaip problemą, kitaip nei dirbantys jaunuoliai ar organizacijų vadovai, kurie mažiau linkę pripažinti jaunų žmonių įsidarbinimo problemą. Jauni įsidarbinti siekiantys asmenys gerokai dažniau nei ilgalaikiai bedarbiai nurodė tokias neįsidarbinimo priežastis kaip „nepakankama darbo patirtis“ bei „darbdavys nepasitiki tyrimo dalyvavusiųjų apklaustųjų sugebėjimais“, nurodo L. Okunevičiūtė - Neverauskienė; A. Pocius (2002). Prieš atliekant analizę naudinga paminėti, jog jaunimas, statistikos departamento duomenimis yra nuo 15 iki 24 metų. Jaunimo nedarbo lygio analizė atlikta remiantis 5 priedo 1 lentele bei 7 priedo 1 lentele.

Nagrinėjamo laikotarpio ryškiausi pokyčiai nustatyti 2007 metais, kur nedarbo lygio sumažėjimas nuo 2000 metų sudarė 77,82 % arba 42,1 tūkst. sumažėjusio nedirbančio jaunimo. Kaip teigia Č. Paulius (2007) jaunimo nedarbo lygio mažėjimą padėjo įveikti aktyvių ir preventyvių darbo rinkos reguliavimo priemonių pritaikymas ir įdiegimas. Valstybė buvo pajėgi skirti didesnę pinigų sumą, rinkoje ištirtoms produktyvioms darbo vietoms kurti, skiriama lėšų persikvalifikavimui į patrauklesnes darbo rinkoje specialybes. Prie jaunimo nedarbo lygio mažėjimo

prisidėjo jaunimo migracija, dėl sudarytų palankių sąlygų studijuoti prestižiniuose užsienio universitetuose, bei siūlomas didesnis darbo užmokestis nei Lietuvoje.

2009 metai išsiskiria didžiausiu nedarbo lygio šuoliu per metus, kuris sudarė 111,31 % arba 24,6 tūkst. padidėjusios neišnaudotos jaunos darbo jėgos. Galime manyti, jog šiam pokyčiui lemiamos įtakos turėjo ekonominio nuosmukio laikotarpis, kai diplomus, tačiau patirties neturintys jaunuoliai negalėjo susirasti darbo ir papildė jaunimo nedarbo lygį.

Remiantis statistikos departamento duomenimis, galime teigti, jog kas penktas 15–24 metų amžiaus bedarbis mokėsi aukštojoje, profesinėje ar bendrojo lavinimo mokykloje, vaikinių nedarbo lygis yra aukštesnis nei merginų, todėl galime daryti prielaidą, jog merginų jaunimo tarpe yra daugiau išsilavinusių nei vaikinių bei vyriškos profesijos specialybės yra mažiau paklausios darbo rinkoje. Manytina, jog išsilavinusios jaunos merginos turi galimybę konkuruoti, o vėliau ir įsidarbinti į anksčiau laikytinas vyriškas specialybes. Šalies ekonomika neišnaudodama potencialios, išsilavinusios, naujų žinių kupinos darbo rinkos jėgos nesukuria pridėtinės vertės valstybės bendrajam vidaus produktui. Jaunimo nedarbo lygio augimas, jaunimo nuomone sukelia nusivylimo valstybė kartėlį, pastarasis suteikia pagrindą išvykti dirbti į ekonomiškai stipresnę šalį. Anot A. Šileikos, D. Andriušaitienės (2005) tuo tarpu Lietuvos Valstybė patiria nuostolį investuodama lėšas į jaunuolių bendrąjį, vidurinįjį, aukštąjį išsilavinimą ir leidžianti atiduotai investicijai nemokamai atiduoti užsienio rinkai. Susiklosčiusi situacija jaunimo darbo rinkoje, nesuteikia perspektyvos studijuoti, tobulėti, jaunimas nemato garantijų, kad investicijos į mokslus atsipirks ar padės įsidarbinti pagal įsigytą specialybę. Kvalifikuota darbo jėga yra nuvertėjusi ekonominio nuosmukio laikotarpiu.

Apibendrinant jaunimo nedarbo lygio dinamiką analizuojamu laikotarpiu, galime teigti, jog 2007 metais jaunimo nedarbo lygis buvo mažiausias 12 tūkst. per visą analizuojamą laikotarpį. 2009 metai išsiskiria didžiausiu 111,31 % arba 24,6 tūkst. jaunimo nedarbo lygio padidėjimu per metus. Išryškinus jaunimo nedarbo lygio situaciją analizuojamu laikotarpiu, esamos situacijos ekonominės ir socialinės pasekmės, atsiranda būtinybė įvertinti ekonominių veiksnių poveikį jaunimo nedarbo lygiui, kas bus atliekama kitame skyriuje.

2.1.1. Ekonominių veiksnių poveikio jaunimo nedarbo lygiui vertinimas

Siekiant nustatyti ekonominių veiksnių poveikį jaunimo nedarbo lygiui, darbe bus atliekama analizė, kuri padės atskleisti kuris iš mokslinėje literatūroje teoriškai atskleistų ekonominių veiksnių, daro didžiausią poveikį jaunimo nedarbo lygiui, kas sąlygoja sumažinti tiek ekonominius, tiek socialinius kaštus mikroekonominame ir makroekonominame lygyje.

Jaunimo nedarbo lygį įtakančių ekonominių veiksnių: darbo užmokesčio (DU), tiesioginių užsienio investicijų (TUI), emigracijos pokyčio, infliacijos, eksporto, mokesčių naštos poveikio vertinimas atliekamas kituose skyriuose.

DU poveikio jaunimo nedarbo lygiui vertinimas

DU pasirinktas kaip ekonominis veiksnys dėl vidinei asmens motyvacijai daromo poveikio. Esant didesniai darbo užmokesčiui, jaunimas sutelkia daugiau pastangų integruotis į darbo rinką visomis įmanomomis darbo paieškos priemonėmis. DU tenkinantis jaunos darbo jėgos poreikius skatina sudaryti darbo sutartis, sumažinti jaunimo nedarbo lygį ir jaustis socialiai stipriam asmeniui.

Kalbant apie DU, Lietuvoje kaip ir kitose ekonomiškai išsivysčiusiose šalyse darbo užmokesčio kitimas priklauso nuo darbo rinkos būklės, institucinių sprendimų. DU skirtinguose sektoriuose grafinė ir jaunimo nedarbo lygio dinamikos analizė pateikta 6 priedo (1,2,3 lentelės) ir 7 priedo 2 pav.

Siekiant nustatyti DU daromo poveikio dydį jaunimo nedarbo lygiui, skaičiuojami koreliacijos ir determinacijos koeficientai, gauti rezultatai pateikti 2.1 lentelėje.

DU jaunimo nedarbo lygiui tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatai 2.1 lentelė

Rodikliai	Koreliacijos koeficientas (r)	Determinacijos koeficientas (R ²)
DU ūkio šakoje	-0,45	0,02
DU valstybės sektoriuje	-0,05	0,00
DU privačiame sektoriuje	-0,81	0,47

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis statistikos departamento duomenimis

Apibendrinus tiesinės koreliacijos rezultatus 2.1 lentelės, galima teigti, kad tarp DU skirtinguose sektoriuose egzistuoja *atvirkštinė priklausomybė*, t.y didėjant DU visuose tiriamuose sektoriuose mažėja jaunimo nedarbo lygis. Koreliacijos koeficientai, rodantys nagrinėjamų rodiklių tarpusavio ryšio stiprumą, ūkio sektoriuje vertinamas kaip *silpnai veikiantis jaunimo nedarbo lygį* ir mažą poveikį darantis veiksnys. Tokiu atveju, kai žemės ūkio darbams reikalinga daugiau fizinės jėgos ir mažiau darbo patirties nei kituose sektoriuose, manytina, jog atlyginimų didėjimas žemės ūkyje, turi silpną poveikį jaunuolių nedarbo lygio mažėjimui.

Kaip parodė skaičiavimai DU didinimas valstybės sektoriuje silpniausiai veikia jaunimo nedarbo lygio mažėjimą ir galima pagrįstai teigti, jog tai visiškai įtakos neturintis veiksnys. Darbo rinkoje situacija yra susiklosčiusi taip, kad įsidarbinti viešajame sektoriuje reikalinga darbo patirtis, kuri net ir didinat DU jaunai darbo patirties neturinčiai darbo jėgai tampa sunkiai prieinama.

Kaip atskleidžia 2.1 lentelės duomenys, DU padidėjimas privačiame sektoriuje labiausiai ir stipriausiai veikia jaunimo nedarbo lygio mažėjimą. Ekonominio pakilimo laikotarpiu, būtent

pastarasis sektorius uždirbo didžiausią pelną, kas leido daugiausiai didinti DU. Kaip iliustruoja 6 priedo (1,2,3 lentelės) didžiausias DU per visą analizuojamą laikotarpį buvo viešajame sektoriuje. Manytina, jog pastarasis sektorius dėl didžiausio mokamo DU labiausiai vilioja darbintis jaunuolius, tačiau jauna darbo jėga turinti kvalifikacinį diplomą, bet neturinti darbo patirties nėra registruojama į viešai skelbiamus atrankos konkursus šiame sektoriuje.

Remiantis gautais rezultatais, analizuojamo laikotarpio metu, jaunimo nedarbo lygio mažėjimui, 2003-2007 metų laikotarpiu DU didėjimas įtakos turėjo privačiose įmonėse, kur 2003 metais DU padidėjimas 58,2 litais darydamas 47% poveikį jaunimo nedarbo lygio mažėjimui įtakos turėjo 1,41 tūkst., 2004 metais DU dar padidėjus 54,3 litais nedarbo lygį sumažino 3,6 tūkst., 2005 metais DU padidėjus 79,5 litais, jaunimo nedarbo lygis sumažino 4,84 tūkst., 2006 metais DU padidėjo 177 litais nedarbo lygį sumažino 3,29 tūkst., 2007 metais, kai DU padidėjo 277,9 litais jaunimo nedarbą sumažino 0,79 tūkst.

Apibendrinat skirtinguose sektoriuose DU poveikio įvertinimą jaunimo nedarbo lygiui, galime daryti išvadą, jog tarp jaunimo nedarbo lygio ir trijų skirtingų sektorių DU, atskleista priklausomybė. 2003-2007 metų laikotarpiu 47% priklausomybė atsiskleidžia tarp privačiame sektoriuje DU didėjimo ir jaunimo nedarbo lygio mažėjimo. Galime daryti apibendrinančią išvadą, jog privačiame sektoriuje didinant DU yra statistiškai įrodyta galimybė sumažinti jaunimo nedarbo lygį.

Kitame skyriuje bus atliekama analizė siekiant įvertinti, kokį poveikį TUI daro jaunimo nedarbo lygiui.

TUI poveikio jaunimo nedarbo lygiui vertinimas

Dar vienas vertinime naudojamas veiksnys yra TUI, kurios skatina prekybos mastų didėjimą, įmonių kūrimąsi, ko pasekoje mažėja nedarbo lygis. TUI poveikis jaunimo nedarbo lygio mažėjimui veikia per atsiradusias įmonės galimybes didinti įmonės personalo skaičių, gerinti darbo sąlygas, siunčiant darbuotojus į kvalifikacijos kėlimo kursus, įsigyjant naują įrangą informacines technologijas. Galime akcentuoti, jog greičiausia adaptacija pasižymi kvalifikuota, tačiau ne visada darbo patirties turinti jauna ir motyvuota darbo jėga. Aukštas procentinis jaunimo išsilavinimo lygis atspindi, jog Lietuva turi aukštą jaunos kartos mentaliteto lygį, kuris užsienio valstybes lemia apsispręsti ir skatinti plėtoti verslą Lietuvoje. Verta paminėti ekspertų prognozes, jog TUI investuojant į jaunosios darbo rinkos sukuriamą potencialą gali atsipirkti greičiau nei būtų galima tikėtis. Siekiant sukurti stiprią ir konkurencingą valstybę yra galimybė tai pasiekti skatinant per mokslo ir jaunimo galimybių išnaudojimą, pasitelkus TUI lėšas Lietuvoje. Lietuvos ekonominio atsigavimo laikotarpiu buvo išvystyta pramonė ir infrastruktūra, kas tapo patrauklu

investuojančioms šalims, galima daryti prielaidą, jog investicijos ateina į pramonės šakas kuriančias aukštesnę pridėtinę vertę, tai sąlygoja galimybę mokėti didesnius atlyginimus bei dirbti gerinti darbo sąlygas.

Vadovaujantis 7 priedo 3 paveikslu 6 priedo (4, 5 lentelė) bei 2.2 lentelės duomenimis duomenimis bus atskleista TUI daromo poveikio dydis jaunimo nedarbo lygiui.

TUI tenkančio 1 gyv., TUI ir jaunimo nedarbo lygio tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatai

2.2 lentelė

Rodikliai	Koreliacijos koeficientas (r)	Determinacijos koeficientas (R ²)
TUI tenkantis 1 gyv.	-0,38	0,145
TUI	-0,439	0,193

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis statistikos departamento duomenimis

2.2 lentelės rezultatai atskleidžia, jog TUI tenkantis 1 gyv. yra *silpna atvirkštinė* ir statistiškai reikšminga priklausomybė, apskaičiuotas koreliacijos koeficientas rodo *silpną poveikį* jaunimo nedarbo lygiui. Gautas determinacijos koeficientas, parodo jog TUI tenkančio 1 gyv. jaunimo nedarbo lygį veikia 14%, o 86% poveikį daro kiti veiksniai. TUI su jaunimo nedarbo lygiu turi silpna ir statistiškai reikšmingą priklausomybę. Skaičiavimai atskleidė, jog TUI daro 19% įtakos jaunimo nedarbo lygiui, tai yra truputį daugiau nei TUI tenkantis 1 gyv.

Remiantis 7 priedo 3 paveikslu 6 priedo (4, 5 lentelė) 2007 metais TUI kitimo tempas nuo bazinių metų sudarė 380,54% arba 26,17 mln. lt ir buvo užfiksuotas kaip didžiausia 35,5 mln. skiriama pinigų suma viso analizuojamo laikotarpio metu. Remiantis TUI daromu silpnu 19% poveikiu galime teigti, jog TUI įtaka sumažino 19,74 tūkst. bedarbių skaičių nuo 200 iki 2007 metų.

2009 – 2010 metų laikotarpiu, didėjo TUI, TUI skiriamam 1 gyv. kartu didėjo ir jaunimo nedarbo lygis. Per dviejų metų laikotarpį TUI skiriama suma padidėjo 2,9 % arba 3819,8 mln. lt, o TUI 1 gyv. 1,49% arba 1485 litais, jaunimo nedarbo lygis per šiuos metus išaugo 124,16 % arba 30,6 tūkst., todėl galime teigti, kad šiuo laikotarpiu tarp TUI ir jaunimo nedarbo lygio nebuvo užfiksuota.

Galime daryti apibendrinančią išvadą, jog TUI daro silpną 19% ir TUI tenkantis 1 gyv. daro silpną 14% poveikį jaunimo nedarbo lygio mažėjimui. 2007 metais TUI kitimo tempas nuo bazinių metų sudarė 380,54% arba 26,17 mln. lt ir buvo užfiksuotas kaip didžiausia skiriama pinigų suma, kuri jaunimo nedarbo lygį 2000- 2007 metais sumažino 19,74 tūkst.

Kitame skyriuje bus įvertinama emigracijos veiksnio daromas poveikis jaunimo nedarbo lygiui.

Emigracijos poveikio jaunimo nedarbo lygiui vertinimas

Išaugęs jaunimo nedarbo lygis skatina jaunimą emigruoti, ko pasekoje mažėja kvalifikuotų ir nekvalifikuotų darbininkų Lietuvos darbo pasiūloje. Darbo rinkoje padidėja darbo paklausa, leidžianti mažėti nekvalifikuotam jaunimo nedarbo lygiui, tačiau kvalifikuotų darbininkų trūkumas neleidžia susiformuoti darbo pasiūlai, darbo vieta lieka laisva didinant jaunimo nedarbo lygį.

Vadovaujantis 7 priedo 4 pav., 2.3 lentelės duomenimis ir 5 priedo (1 lentelė) ir 7 priedo (7 lentelė) bus siekiama statistiškai pagrįsti ir įvertinti migracijos daromo poveikio dydį jaunimo nedarbo lygiui.

Emigracijos ir jaunimo nedarbo lygio tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatai 2.3 lentelė

Rodikliai	Koreliacijos koeficientas (r)	Determinacijos koeficientas (R ²)
Emigracija	-0,441	0,194

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis statistikos departamento duomenimis

Remiantis 2.3 lentele, įvertinus koreliacijos koeficientą lygų 44,1 % galime teigti, jog tarp jaunimo nedarbo lygio ir emigracijos yra *silpna statistiškai reikšminga atvirkštinė priklausomybė*. Determinacijos koeficientas, atskleidžia, jog 19% jaunimo nedarbo lygis priklauso nuo emigracijos, likusieji 81% jaunimo nedarbo lygiui įtakos daro kiti veiksniai.

Remiantis pateikto 5 priedo (1 lentelė) ir 7 priedo (7 lentelė) mažiausias emigracijos tempas užfiksuotas 2006 metais, 15-19 metų jaunimo emigravusio jaunimo sumažėjo 23,63% arba 245 asmenimis, 20-24 metų emigravusio jaunimo sumažėjo 25,29% arba 638 asmenimis, tais pačiais metais užfiksuotas ir jaunimo nedarbo lygio mažėjimas 33,82% arba 7 tūkst.

5 priedo (1 lentelė) ir 7 priedo (7 lentelė) atskleidžia, jog jaunimo 15-19 metų didžiausias emigracijos kitimo tempas yra 2010 metais. Kur kitimo tempas siekė 397,49% arba 3674 tūkst. išvykusių jaunuolių. Remiantis 6 priedo (8 lentelė) 20-24 metų jaunimo emigracijos kitimo tempas siekė 558,34 % arba 12421 tūkst. 2010 metais išaugus emigracijos tempams kartu kilo ir jaunimo nedarbo lygis, kurio padidėjimas sudarė 112,85% arba 6 tūkst asmenų. Manytina, jog migracijos padidėjimas 2010 metais, Lietuvoje užkirto kelią jaunimo nedarbo lygio spartesniam didėjimui, kadangi didelė dalis nedirbančio jaunimo emigravo.

Nors ekonomiškai stiprios Europos valstybės patyrė ekonominę krizę, tačiau migruojanti darbo jėga kitose šalyse yra skatinama socialinėmis garantijomis, mažesne studijų kaina, didesne perspektyva įsidarbinti, didesniu darbo užmokesčiu. Tačiau, kad jauna darbo jėga su užsienyje sukaupta vertinga patirtimi grįžtų, būtina sudaryti sąlygas jiems turėti kur įsidarbinti, t.y didinti darbo vietų skaičių mažėtų jaunimo nedarbo lygį, pastarasis prisidėtų prie šalies ekonominio augimo bei šalies gerovės lygio didėjimo.

Apibendrinami poskyrį galime teigti, jog emigracija turi silpną poveikį (19%) jaunimo nedarbo lygiui, Ištirta, jog didėjant migracijai mažėja jaunimo nedarbo lygis, tai pasitvirtino 2010

pasiekus didžiausią jaunimo emigracijos ir nedarbo lygį. Siekiant kompleksiskai atlikti ekonominių veiksnių poveikio vertinimą jaunimo nedarbo lygiui, kitame skyriuje bus atliekama infliacijos analizė jaunimo nedarbo lygiui.

Infliacijos poveikio jaunimo nedarbo lygiui vertinimas

Kalbant apie infliacijos svyravimus Lietuvoje analizuojamu metu, galime teigti, jog svyravimai šalyje buvo skirtingi, tam įtakos turėjo besikeičiantys ekonominiai ciklai, kintančios žaliavų kainos, pokyčiai valiutų rinkoje. Lietuvai siekiant konkuruoti tarptautinėje rinkoje, valstybė privalo vykdyti pinigų politiką palaikančią kainų stabilumą.

Kaip nurodo V. Starkauskienė, J. Kisieliauskas (2012) tarp nedarbo lygio infliacijos, remiantis Filipso kreive yra daugiau teoriniai ryšiai, todėl siekiant įvertinti infliacijos daromą poveikį jaunimo nedarbo lygiui bus atliekama analizė remiantis 5 priedo (1 lentele) ir 6 priedo (10lentele), 7 priedo 5 pav., ir 2.4 lentele.

Infliacijos ir jaunimo nedarbo lygio tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatai 2.4 lentelė

Rodikliai	Koreliacijos koeficientas (r)	Determinacijos koeficientas (R ²)
Infliacija	0,589	0,347

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis statistikos departamento duomenimis

2.4 lentelė atskleidė, jog tarp infliacijos ir jaunimo nedarbo lygio egzistuoja tiesioginė priklausomybė, t.y didėjant infliacijai Lietuvoje didėja ir jaunimo nedarbo lygis. Koreliacijos koeficientas, rodantis nagrinėjamų rodiklių tarpusavio ryšį, *vertinamas kaip vidutiniškai veikiantis* jaunimo nedarbo lygį. Determinacijos koeficientas rodo, kad jaunimo nedarbo lygio kitimą 34% paaiškina infliacijos pokyčiai, o likusiuosius 66% paaiškina kiti veiksniai.

Atskleidus, jog infliacija vidutiniškai veikia jaunimo nedarbo lygį, remiantis 6 priedo (8 lentele), pastebėta, jog didžiausias infliacijos pokytis analizuojamu laikotarpiu nustatytas 2009 metais, kai infliacijos pokytis sudarė 7,2 %, jaunimo nedarbo lygis tuo laikotarpiu padidėjo 111,31 % arba darbo rinką papildė 24,6 tūkst. nedarbingųjų jaunuolių, remiantis determinacijos koeficientu, galime daryti išvadą, jog 8,4 tūkst. (t.y 34%) tais metais jaunimo nedarbo lygio didėjimui įtakos turėjo infliacijos daromas poveikis.

2003 metais užfiksuota defliacija, pastarosios pokyčio tempas sudarė 30% ir siekė -1,3% defliacija, tuo tarpu jaunimo nedarbo lygio metinis pokyčio tempas sudarė tik 8,3 % arba 3 tūkst. išaugusių darbuotojų skaičiaus. To laikmečio defliacijos atsiradimui įtakos turėjo sumažėjusios ryšių ir paslaugų teikimo kainos, maisto ir nealkoholiniai gėrimai bei būsto priežiūros paslaugos. Prie kainų pokyčių mažėjimo taip pat prisidėjo sveikatos priežiūros paslaugų, alkoholio bei tabako gaminių kainos. Didžiausią įtaką bendram kainų pokyčiui turėjo naftos produktų, išaugusios

televizijos ir ryšio paslaugų kainos. Defliacijos atsiradimas nulėmė darbo sąnaudų sumažėjimą, kas suteikė galimybę įdarbinti darbo patirties neturinčią ir mažą pradinę pridėtinę vertę turinčią jauną darbo jėgą, ko pasekoje mažėjo jaunimo nedarbo lygis.

Apibendrinant įvertintą infliacijos poveikį jaunimo nedarbo lygiui, galime teigti, jog infliacija turi tiesioginę priklausomybę ir daro vidutinišką įtaką (34%) jaunimo nedarbo lygiui. Analizuojamu laikotarpiu esant infliacijai ir defliacijai atskleistas ir pagrįstas daromas poveikis jaunimo nedarbo lygiui, kuris 2009 metais infliacijos pokytis 7,2% turėjo įtakos 8,4 tūkst. padidėjusio nedirbančio jaunimo. Siekiant atlikti išsamią ekonominių veiksnių vertinimo analizę, toliau bus analizuojama eksporto poveikio vertinimui.

Eksporto poveikio jaunimo nedarbo lygiui vertinimas

Mokslinėje literatūroje teigiama, jog šiandieninėmis globalizacijos sąlygomis jaunimo nedarbo lygio mažėjimui įtakos turi lanksti tarptautinės prekybos sistema t.y eksportas.

Kaip teigia A. Damulienė, (2012) eksportas daro teigiamą įtaką nedarbo lygio mažėjimui, kai intensyvėjant eksportui, kyla vidutinis darbo užmokestis, mažėja nedarbas. Manytina, jog siekiant sumažinti jaunimo nedarbo lygį, yra galimybė mūsų šalies ekonomiką daryti daugiau priklausomą nuo eksporto. Siekiant įvertinti eksporto daromą poveikį jaunimo nedarbo lygiui bus atliekama analizė remiantis 5 priedo (1 lentele) ir 6 priedo (11 lentele), 7 priedo 6 pav., ir 2.5 lentele.

7 priedo 6 pav. 8 metų eksporto didėjimui pagrindą suteikė po sovietmečio atsigavusi vidaus paklausa, valstybės skiriamos didesnės investicijos prekių eksportavimui. Kur nuo 2004 metų Lietuvai tapus ES nare eksporto galimybės išaugo dėl: bendrai naudojamos vieningos valiutos, teigiamų pokyčių transporto sistemoje. 2004-2006 metais kylančiam eksporto pokyčiui įtakos turėjo priimtas maisto produktų subsidijavimas, bei atsivėrusios galimybės konkuruoti su kitų ES valstybių produkcija.

Eksporto daromo poveikio jaunimo nedarbo lygio įvertinimui, naudojami koreliacijos bei determinacijos koeficientai, kurių skaičiavimo rezultatai pateikiami žemiau esančioje lentelėje.

Eksporto ir jaunimo nedarbo lygio tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatai 2.5 lentelė

Rodikliai	Koreliacijos koeficientas (r)	Determinacijos koeficientas (R ²)
Eksportas	-0,358	0,128

Saltinis: sudaryta darbo autorės remiantis statistikos departamentu

2.5 lentelė atskleidė, jog tarp eksporto ir jaunimo nedarbo lygio egzistuoja atvirkštinė priklausomybė, t.y didėjant eksportui Lietuvoje, mažėja jaunimo nedarbo lygis. Koreliacijos koeficientas, rodantis nagrinėjamų rodiklių tarpusavio ryšį, vertinamas kaip *silpnai veikiantis* jaunimo nedarbo lygį. Determinacijos koeficientas rodo, kad jaunimo nedarbo lygio kitimą 12%

paaikškina eksporto pokyčiai, o likusiuosius 88% paaikškina kiti veiksniai. Remiantis gautais duomenimis galime manyti, jog eksportas labai mažai turi įtakos jaunimo nedarbo lygiui.

Nors tarp dviejų veiksnių egzistuoja silpnas ryšys, tačiau dėl išsamios analizės bus atskleidžiama eksporto daromo poveikio dydis jaunimo nedarbo lygiui analizuojamu laikotarpiu. Remiantis 7 priedo 6pav. ir 6 priedo (11 lentelė) galime teigti, jog mažiausiai eksportuojama buvo 2009 metais, kur pokyčio tempas sudarė – 26% arba 14,78 mln. lt, tuo tarpu jaunimo nedarbo lygio pokyčio tempas pastaraisiais metais išaugo 111,31% arba 24,6 tūkst. padaugėjusių bedarbių. Remiantis determinacijos koeficientu galime teigti, jog 14,78 mln. sumažėjęs eksportas jaunimo nedarbo lygį padidino 2,9 tūkst. (12%).

Viso analizuojamo laikotarpio metu didžiausias eksporto teigiamas pokytis užfiksuotas 2010 metais, jis padidėjo 32,35% arba 13,30 mln. litų, tais pačiais metais jaunimo nedarbas padidėjo 12,85 % arba 6 tūkst. Galime manyti, jog 2010 metais eksportas silpnu poveikiu (12%) slopino jaunimo nedarbo lygio didėjimą. Manytina, jog 2010 metais darbo pasiūlos ir paklausos disbalanso didėjimą lėmė, jaunos darbo jėgos specialybės ar kvalifikacijos neatitikimas, kaip jauna darbo jėga orientuota į paslaugų sektorių, kur Lietuva mažai eksportuoja paslaugų lyginant su kaimyninėmis šalimis Latvija ar Estija.

2010 metų eksporto didėjimui įtakos turėjo Lietuvos verslininkų netik užkariautų rinkų neapleidimas, tačiau ir įsiskverbimas į naujas konkurencines užsienio rinkas. Remiantis statistikos departamento duomenimis, kaip pavyzdį galime paminėti trąšų eksporto išaugimą į Indiją, gyvūnų maisto eksportą į Vokietiją ar Lietuvos pramonėje pagamintų baldų realizavimą Rusijoje taip pat pokyčiai pastebėti maisto bei tekstilės eksporte. J. Bruneckienė (2010) tvirtina, jog staigiam eksporto išaugimui palankiai atsiliepė ir ta aplinkybė, jog Lietuvos pagrindinė eksporto partnerė yra Vokietija, kuri patyrė gan nesunkų ekonominį nuosmukį. Taip pat galime paminėti, jog dėl infliacijos skirtumo eksportas išaugo į Rusiją, Ukrainą ir Baltarusiją.

Apibendrinat eksporto kaip vieno iš ekonominių veiksnių darančių poveikį jaunimo nedarbo lygiui, galime teigti, jog eksportas yra statistiškai reikšmingas veiksnys turintis silpnos įtakos (12%) jaunimo nedarbo lygiui, kur 2010 metais eksporto padidėjimas 32,35% silpnai prisidėjo prie nedarbo lygio mažinimo, kadangi nedarbo lygis padidėjo 12,85%.

Siekiant atskleisti ekonominių veiksnių darančių didesnę poveikį jaunimo nedarbo lygiui, kitame skyriuje bus analizuojama mokesčių naštos mažinimo daromas poveikis.

Mokestinės naštos poveikio jaunimo nedarbo lygiui vertinimas

Reikia akcentuoti, jog Lietuvoje jau įsigalėjusi tradicija traktuoti mokesčius kaip verslo, rinkos plėtros kliuvinį, kadangi darbo sąnaudų mokestinė našta pastaruoju metu yra didesnė nei daugelyje išsivysčiusių pasaulio šalių, dirbantys mokesčiams atiduoda daugiau nei 40 proc. atlyginimo dalies pridėjus darbdavio mokamą atlyginimą mokesčių suma išauga iki 55 proc.,

Mokesčių naštos mažinimas yra neatsiejamas nuo valstybės pajamų šaltinio, finansinės ūkio subjekto padėties bei ekonomikos augimo svyravimų. Valstybės taikomos fiskalinės politikos t.y mokestinės naštos mažinimas, skaidrina šalies ekonomiką, mažina nedarbo lygį, sukuria augimą, gyventojų gerovės pagrindą, nurodo P. Gylys (2006).

D.Rudytė, D. Karulaitienė, R. Reizgevičienė (2009) teigia, jog sumažinus pajamų mokesčių tarifus biudžetas per kelerius metus susibalansuoja ir tolygiau paskirstoma mokesčiu našta. Todėl galime teigti, jog mokestinės naštos mažinimas valstybei staigios žalos nedaro ir yra galimybė taikant mokesčių lengvatas, darbdavį skatinti samdyti jauną darbo rinkos jėgą, siekiant jaunimo nedarbo lygio mažėjimo.

Siekiant įvertinti mokesčių mažinimo poveikį jaunimo nedarbo lygiui, bus atliekama koreliacinio ryšio stiprumo ir priklausomybės nustatymas, naudojant koreliacijos ir determinacijos koeficientus, pastarųjų rezultatai pateikti 2.6 lentelėje.

Mokestinės naštos ir jaunimo nedarbo lygio tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatai

2.6 lentelė

Rodikliai	Koreliacijos koeficientas (r)	Determinacijos koeficientas (R ²)
Mokestinė našta	0,24	0,001

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis statistikos departamento duomenimis

2.6 lentelė atskleidė, jog tarp mokesčių mažinimo ir jaunimo nedarbo lygio, egzistuoja tiesioginė priklausomybė, t.y mažinant mokestinę naštą Lietuvoje, mažėja jaunimo nedarbo lygis. Koreliacijos koeficientas, rodantis nagrinėjamų rodiklių tarpusavio ryšį, vertinamas kaip labai silpnai veikiantis arba nereikšmingas jaunimo nedarbo lygio mažėjimui. Determinacijos koeficientas rodo, kad jaunimo nedarbo lygio kitimą 0,1% paaiškina mokesčių mažinimo pokyčiai, o likusiuosius 99,9% paaiškina kiti veiksniai. Remiantis gautais duomenimis galime tvirtinti, jog mokesčių mažinimas labai mažai arba neturi įtakos jaunimo nedarbo lygiui analizuojamu laikotarpiu ir tarp šių veiksnių ryšio nebuvo, kitiems veiksniams nekintant.

Remiantis grafiko duomenų išsidėstymu galime teigti, jog ekonominio pakilimo laikotarpiu bei recesijos metu mokestinės naštos pokyčiai neturėjo lemiamos įtakos jaunimo nedarbo pokyčiams.

Apibendrinat mokestinės naštos daromą poveikį jaunimo nedarbo lygiui per analizuojamą laikotarpį, galime daryti apibendrinančią išvadą, nėra svarbu, kad darbo sąnaudos siekia daugiau kaip 55 % darbuotojo uždirbamo atlyginimo, tačiau remiantis atlikta analize galime teigti, jog mokestinės naštos svyravimai neturi tiesioginės įtakos jaunimo nedarbo lygiui.

Visų analizėje naudojamų ekonominių veiksnių daromą poveikio įvertinimą, naudosime daugialypėje regresinėje analizėje, siekiant prognozuoti poveikio stiprumą, pastaroji atliekama 2.1.2. skyriuje.

2.1.2. Ekonominių veiksnių poveikio jaunimo nedarbo lygio daugialypė regresinė analizė

Daugialypėje regresinėje analizėje yra siekiama patvirtinti ryšio reikšmingumą ir įvertinti ekonominių veiksnių poveikį jaunimo nedarbo lygiui. Prieš sudarant daugialypės analizės modelį reikalinga išsikelti hipotezę ir ją patikrinti, kadangi jokia statistinė išvada nėra šimtaprocentinė. Išsikeliamo du teiginiai:

$$H_0 = 0$$

$$H_1 \neq 0$$

Kaip pateikta mokslinėje literatūroje gautas $p > 0,05$ (Sapiro –Wilk) tai duomenų pasiskirstymas yra normalus, todėl nulinė hipotezė (H_0) atmetama ir tyrimas tęsiamas toliau. Siekiant sudaryti daugialypę regresinę analizę, remiantis SPSS paketo skaičiavimais pateikiama nestandartizuoti koeficientai (B) žiūrėti 10 priedo 1 lentelė, naudojant koeficientus bus sudaryta daugialypė regresinė analizė. Vadovaujantis sudarytu modeliu, bus prognozuojamas ekonominių veiksnių daromo poveikio stiprumas jaunimo nedarbo lygiui.

$$Y = 28,501 - 0,942x_1 - 0,702x_2 - 0,011x_3 + 0,709x_4 - 0,073x_5 + 0,003x_6 + e \quad (1)$$

2.7 lentelės pagalba susistemintai pateikta, ekonominių veiksnių poveikio stiprumas, reikšmingumas jaunimo nedarbo lygiui.

Daugialypės regresinės analizės koeficientų tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatai

2.7 lentelė

Ekonominis veiksnys	Priklausomybė (ženklas)	Priklausomybės poveikis (Beta)	Studento kriterijus (t)	Statistinė reikšmė (Sig.)
DU (x_1)	atvirkštinė	l. stipri	Stat. reikšmingas	reikšmingas
TUI(x_2)	atvirkštinė	stipri	Stat. reikšmingas	reikšmingas
Emigracija(x_3)	atvirkštinė	silpna	Stat. nereikšmingas	nereikšmingas
Infliacija(x_4)	tiesioginė	stipri	Stat. reikšmingas	reikšmingas
Eksporas(x_5)	atvirkštinė	silpna	Stat. nereikšmingas	nereikšmingas
Mokesčių našta (x_6)	tiesioginė	silpna	Stat. nereikšmingas	nereikšmingas

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Remiantis 2.7 lentelėje nustatyta regresijos koeficiento reikšme, kuri parodo šių rodiklių *priklausomybę* t.y DU, TUI, emigracijai, eksportui didėjant, jaunimo nedarbo lygis mažėja, priešingai yra su infliacija ir mokesčių našta, pastarosioms didėjant jaunimo nedarbo lygis didėja. Koreliacijos koeficientas rodo, kad jaunimo nedarbo lygis turi *labai stiprų ryšį* su DU, *stiprus ryšys*

egzistuoja su TUI, infliacija, *silpnas ryšys* egzistuoja su emigracija, eksportu, mokesčių naštos mažinimu. Remiantis Stjudento kriterijumi bei statistine reikšme galima tvirtinti, jog jaunimo nedarbo lygiui statistiškai reikšmingas ryšys atskleistas DU, TUI ir infliacija.

Apibendrinat daugialypės regresinės analizės koeficientų poveikio nustatymo duomenis, galime tvirtinti, jog analizuojamu laikotarpiu DU, TUI ir infliacijos augimo tempai turėjo tiesioginės įtakos jaunimo nedarbo lygio mažėjimui.

Įvertinus atskirų ekonominių veiksnių poveikio stiprumą, reikalinga įvertinti visumoje daromą veiksnių poveikio stiprumą, skaičiavimų rezultatai pateikti 2.8 lentelėje. Remiantis lentelės duomenimis leis dar kartą patvirtinti arba paneigti ar daugialypėje regresinėje analizėje yra veiksnių darančių silpną poveikį jaunimo nedarbo lygiui. Pasitvirtinus pastarajai prielaidai bus eliminuojami veiksniai darantys silpną poveikį, siekiant sustiprinti ekonominių veiksnių poveikio stiprumo įtaką prognozėms.

Remiantis 2.8 lentelės duomenimis galime teigti, jog visų analizėje naudojamų veiksnių daromas poveikis yra vidutinio stiprumo. Eliminuoiant silpną poveikį darančius veiksniai iš daugialypės regresijos modelio, jaunimo nedarbo lygiui ekonominių veiksnių: DU, TUI, infliacijos poveikis tampa stiprus.

Determinacijos koeficientai		2.8 lentelė
Determinacijos koeficientas (visų veiksnių)	Determinacijos koeficientas (eliminavus silpno poveikio veiksniai)	
0,509	0,714	

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis statistikos departamento duomenimis

Apibendrinant regresinės analizės metu gautus rezultatus, galime daryti apibendrinančią išvadą, jog jaunimo nedarbo lygiui stipriausią poveikį turintys veiksniai yra DU, TUI ir infliacija, silpną poveikį turi eksportas, emigracija, silpniausią poveikį jaunimo nedarbo lygio mažinimui turi mokesčių darbo sąnaudų mažinimas.

2.2. Moterų nedarbo lygio dinamika Lietuvoje 2000-2010 metais

Kalbant apie moters nedarbo lygio charakteristiką vertėtų akcentuoti, jog lyginant su vyrais, moterims yra sudėtingiau įsidarbinti ir įsidarbinimas trunka ilgiau, taip neleidžiant mažėti moterų nedarbo lygiui. V. Grybaitė (2006), teigia, jog moterų darbas nepakakamai vertinamas, galima teigti, kad jis visuomenėje nuvertinamas. Reikėtų atkreipti dėmesį, jog Lietuvoje moterys sudaro daugiau kaip pusę (51,3%) visų Lietuvos gyventojų. Anot S. Mikėnės (2012) aukštosiose mokyklose besimokančių yra 60%. Daugiausia merginų studijavo socialines paslaugas (91 proc.), psichologiją (84 proc.), sveikatos priežiūrą (79 proc.), pedagogiką ir humanitarinius mokslus (76 proc.), žurnalistiką (76 proc.), todėl neišnaudojant visos darbo jėgos galimybių, galima traktuoti, jog valstybė patiria nuostolius.

Moterų nedarbo lygio mažėjimui, t.y jų integracijai į darbo rinką įtakos turi šeimyninė padėtis, gyvenamoji vieta, amžius, socialinė padėtis, išsilavinimas, darbo patirtis. A. Dromantaitė – Stancikienė, Z. Gineitienė (2010) nurodo, moterų situacija darbo rinkoje yra sudėtingesnė dar ir todėl, kad moteris yra sąmoningai ar nesąmoningai verčiama rinktis tarp vaikų ir karjeros, jog siekiant mažinti moterų nedarbo lygį, siūloma mažinti šiandien dienai sukurtus apribojimus moterų įsidarbinimui. Priežastis lemiančias moterų nedarbo lygio didėjimą yra laikomos vaikų priežiūros paslaugų bei nestacionarinių paslaugų šeimoje globojamiems asmenims trūkumas.

Remiantis oficialia statistine informacija galime teigti, jog moterys sulaukusios 30 metų yra darbingiausio amžiaus, tačiau ir turinčios vaikų. L. Bukšytė - Marmalienė ir L. Vaitkūnienė (2012) siūlo moterų nedarbo lygio didėjimą sustabdyti naudojant priemones: suteikiant lankstesnę darbo grafiką, gerinant vaikų ir šeimoje globojamų asmenų sąlygas. O. G. Rakauskienės ir V. Lisauskienės (2007) pritaria anksčiau pateiktai nuomonei ir priduria, jog skatinant moterų profesinę veiklą ir karjeros siekimą, derinant tai su šeimos ir motinos funkcijomis, yra didinamas gimstamumas, mažinas išlaikytinių skaičių, daroma teigiama įtaką žmogiškųjų išteklių kokybei bei darbo potencialui.

Galime daryti apibendrinančią išvadą, jog moterų nedarbo lygio mažėjimas, įneša svarų indėlį siekiant spartaus ir darnaus ekonomikos augimo, gerų makroekonomikos rodiklių. Siekiant atlikti ekonominių veiksnių poveikio vertinimą moterų nedarbo lygiui, visų pirma bus atliekama moterų nedarbo lygio analizė, pastaroji atliekama remiantis 5 priedo (2 lentelė) ir 8 priedo 1 pav.

Remiantis 5 priedo (2 lentelė) ir 8 priedo 1 pav. analizuojamu laikotarpiu moterų nedarbo lygis kitimo tempas mažėjo nuo 92,81 % arba 1 tūkst. iki 30,9% arba 9,6 tūkst., todėl galime teigti, jog analizuojamu laikotarpiu ekonominio aktyvumo metu, moterų nedarbo lygis tendencingai mažėjo iki 2007 metų. Mažėjantis moterų nedarbo lygis 2002 - 2007 metų laikotarpiui, įtakos turėjo paslaugų sektoriaus plėtra, švietimo bei medicinos darbuotojų išaugusi darbo paklausa, kas

leido sumažinti moterų nedarbo lygį. Galima teigti, jog moterų nedarbo lygio mažėjimas nuo 2001 iki 2007 metų prisidėjo prie Lietuvos sukuriama BVP padidėjimo.

Gauti duomenys patvirtina, jog 2007 metais moterų nedarbo lygis labiausiai išsiskyrė ir buvo pats mažiausias per visą analizuojamą laikotarpį, pastarasis siekė 4,3 % arba 34,3 tūkst. moterų nedarbo lygio sumažėjimo. 2005 metais kitimo tempas sudarė 70,34% arba 3,5 tūkst. moterų nedarbo lygio sumažėjimo.

2008 metais užfiksuotas 30,23% arba 1,3 tūkst. moterų nedarbo lygio padidėjimas, 2009 metais 85,71% arba 4,8 tūkst., 2010 metais moterų nedarbo lygis padidėjo 38,46% arba 4 tūkst. Jau pirmaisiais ekonominės krizės metais buvo pastebėta, jog daugiausia nedirbančių moterų sudarė aukštos kvalifikacijos specialistės.

Galime atkreipti dėmesį, jog 2010 metais moterų nedarbo lygis pasiekė 2001 metų lygį, užfiksuota, jog tai didžiausiais moterų nedarbo lygis viso analizuojamo laikotarpio metu. Manytina, jog 2001 metais moterys jautė didesnę konkurenciją įsidarbinant, jų pozicija darbo rinkoje buvo nepalankesnė teisiniu aspektu nei 2010, kadangi moterų diskriminacijos įsidarbinant mažinimui buvo priimtas 2003 metais lygių galimybių įstatymas, 2006-2008 metais buvo vykdoma nacionalinė antidiskriminacinė programa.

Apibendrinant moterų nedarbo lygio dinamiką analizuojamu laikotarpiu, galime daryti apibendrinančią išvadą, jog moterų nedarbo lygiui įtakos turi ekonominiai ciklai, ekonominio augimo laikotarpiu 2007 metais moterų nedarbo lygis siekė 4,3% arba 34,3 tūkst. bedarbių moterų, recesijos metu 2010 metais moterų nedarbo lygis siekia 14,4% arba 118 tūkst., todėl galime tvirtinti, jog per 3 metus moterų nedarbo lygis padidėjo 10,1% arba 83,7 tūkst. nedirbančių moterų.

Siekiant atskleisti ekonominius veiksnius turinčius galimybę sumažinti moterų nedarbo lygį, kituose poskyriuose, bus atliekamas mokslinėje literatūroje susistemintų ekonominių veiksnių poveikio vertinimas moterų nedarbo lygiui.

2.2.1 Ekonominų veiksnių poveikio moterų nedarbo lygiui vertinimas

Siekiant realizuoti išsikeltą tyrimo uždavinį, įvertinti ekonominių veiksnių poveikį skirtingų darbo rinkos segmentų nedarbo lygiui, toliau darbe bus atliekama analizė, padėsianti atskleisti kuris iš mokslinėje literatūroje teoriškai aprašytų ekonominių veiksnių daro didžiausią poveikį moterų nedarbo lygio mažėjimui. Atliktos analizės rezultatai leis padaryti atitinkamas išvadas, kuriuos ekonominius veiksnius didindami galime tikėtis mažėjančio moterų nedarbo lygio, tuo prisidedami prie BVP augimo, namų ūkių finansinės ir socialinės padėties gerinimo.

Šiame poskyryje bus siekiama, statistinių duomenų pagalba kompleksiskai išanalizuoti ir įvertinti, kurie iš tyrime naudojamų ekonominių veiksnių: DU, TUI, emigracija, infliacija, eksportas,

mokestinės naštos mažinimas turi didžiausią poveikį moterų nedarbo lygiui. Visų pirma bus atliekama darbo užmokesčio poveikio įvertinimas, jį išskaidant į tris sektorius: ūkio, privatų ir viešąjį sektorių.

DU poveikio moterų nedarbo lygiui vertinimas

Tiriant darbo užmokesčio poveikį moterų nedarbo lygiui Lietuvoje, svarbu akcentuoti, jog moterų darbo užmokestis yra mažesnis nei vyrų užimant tas pačias pareigas. Remiantis A. Dromantaitės- Stancikienės ir Z. Gineitienės atliktu tyrimu (2010) galime tvirtinti, jog moterų valandinis bruto darbo užmokestis yra beveik ketvirtadaliu mažesnis nei vyrų. Lietuvoje moterims mokamo darbo užmokesčiui dydžiui poveikį turi netik lyties aspektas, tačiau ir demografinė padėtis.

V. Grybaitė (2006) nurodo, jog valstybės tarnyboje dirbančių pareiginių algų tarifikavimo ir darbo apmokėjimo sistema nustatoma centralizuotai, todėl ir lygiateisiškumo principas valstybiniame sektoriuje įgyvendinamas geriau. Dažniais atvejais privačių įmonių savininkai nesilaikymo įstatymų ginančių moters lygias teises įsidarbinant bei skaičiuojant DU dydį. Galima manyti, jog moterų nedarbo lygis tęsiasi ilgiau, kadangi moterims dirbti valstybės sektoriuje yra palankiau nei individualiose ar privačiose įmonėse.

Apibendrintai galime teigti, jog moterys Lietuvoje sudarančios kiekybinę daugumą dažniau įsidarbina į viešąjį sektorių, kur mokamas atlyginimas yra didesnis nei privačiame ar viešajame sektoriuje. Todėl galime daryti prielaidą, jog iškilusios kliūtys įsidarbinti individualiose bei privačiose įmonėse didina moterų nedarbo lygį.

DU kompleksiską poveikio analizę padės atlikti 2.9 lentelės rezultatai, kurie bus pagrindžiami atliktais skaičiavimais skaičiavimais 5 priedo (2 lentelėje), 6 priedo (1, 2, 3 lentelėje) ir 8 priedo 2 pav.

DU ir moterų nedarbo lygio tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatai

2.9 lentelė

Rodikliai	Koreliacijos koeficientas (r)	Determinacijos koeficientas (R ²)
DU ūkio šakoje	-0,44	0,19
DU valstybės sektoriuje	-0,50	0,25
DU privačiame sektoriuje	-0,47	0,22

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis statistikos departamento duomenimis

2.9 lentelės gauti skaičiavimai atskleidė, jog tarp DU didinimo skirtinguose sektoriuose ir moterų nedarbo lygio, *egzistuoja atvirkštinė priklausomybė*, t.y didinant DU visuose sektoriuose Lietuvoje mažėja moterų nedarbo lygis. Koreliacijos koeficientai, rodantys nagrinėjamų rodiklių tarpusavio ryšių stiprumą tarp atlyginimų ūkio šakoje, valstybės ir privačiame sektoriuje su moterų DU vertinami kaip *silpnai veikiantys*. DU šalies ūkyje apskaičiuotas determinacijos koeficientas

rodo, kad moterų nedarbo lygio kitimą 19% paaiškina DU ūkio šakoje pokyčiai, o likusiuosius 71,% paaiškina kiti veiksniai. Moterų nedarbo lygio kitimą 25% paaiškina DU valstybiniame sektoriuje pokyčiai, kitų veiksnių įtaka pasireiškia 75%. Remiantis skaičiavimų duomenimis galima teigti, jog 22% moterų nedarbo lygio kitimo paaiškina DU privačiame sektoriuje pokyčiai, kur kitų veiksnių įtaka pasireiškia 78%.

Kaip iliustruojama 8 priedo 2 paveikslo duomenys ir 6 priedo (1, 2, 3 lentelė), ir 5 priedo (2 lentelė), atlyginimai visuose sektoriuose pradėjo didėti nuo 2000 iki 2008 metų. Per 8 metų laikotarpį valstybės sektoriuje DU padidėjo 1024,7 litai, individualiose įmonės 958,7 litais, privačiame sektoriuje DU išaugo 950,2 litais. DU didėjimas valstybiniame sektoriuose įtakoją 25% nuo 9,6 tūkst. moterų nedarbo lygio mažėjimo. Viso analizuojamo laikotarpio metu didžiausias DU padidėjimas užfiksuotas 2008 metais, kur šalies ūkyje DU padidėjo 299 lt, valstybiniame sektoriuje padidėjo 370 lt, privačiame sektoriuje padidėjo 263 lt, tačiau silpnas poveikis nepajėgia sustabdyti didėjančio 1,3 tūkst moterų nedarbo lygio. Manytina, jog moterų nedarbo lygio didėjimą lėmė ekonominis nuosmukis, kur mažėjant vartojimo ir paslaugų poreikiui, atsiranda poveikis moterų nedarbo lygio didėjimui. Pastarųjų metų moterų nedarbo lygio didėjime, pastebėta ypač aukštos kvalifikacijos ir aukštąjį išsilavinimą turinčių moterų nedarbo lygio išaugimas.

Remiantis atliktais skaičiavimais galime daryti apibendrinančią išvadą, jog tarp visų trijų sektorių DU ir moterų nedarbo lygio buvo nustatytas silpnas tarpusavio ryšys. Galime išskirti, jog moterų nedarbo lygio kitimą daugiausia 25% paaiškina DU pokyčiai valstybiniame sektoriuje, todėl galima teigti, jog viešojo sektoriaus DU didėjimai nors ir silpnai, tačiau labiausiai prisidėjo prie moterų nedarbo lygio mažėjimo.

Tolimesniam kompleksiskam ekonominių veiksnių poveikio vertinimui bus pasirinkta TUI, siekiant jog vertinimas būtų išsamesnė, vertinimą papildys TUI tenkantis 1 gyv.

TUI poveikio moterų nedarbo lygiui vertinimas

Kaip teigia D. Dumčiuvienė ir T. Stravinskas (2012), vadovaudamiesi Basile, jog TUI srautai palaiko darbo vietų kūrimą, konkurencingumą, ekonomikos augimą, geresnes gyvenimo kokybes siekimą ir tvarią plėtrą. TUI srautus įrodo, kartu su TUI į Lietuvą atėjo pasaulio garso vardai kaip „Barclays“, „IBM“, Lietuvoje pradėjo steigti laisvosios ekonominės zonos, sukurdamos naujas darbo vietas. Analizuojamu laikotarpiu TUI ir TUI tenkančio 1 gyv. bei moterų nedarbo lygio grafine statistinių duomenų dinamika pateikta 8 priedo 3 paveiksle, tačiau dinamikos rezultatai pateikti 8 priedo 3 paveiksle negali nustatyti egzistuojančio ryšio ir daromo poveikio dydžio, tarp TUI, TUI tenkančio 1 gyv. ir moterų nedarbo lygio. Reikalingam poveikiui nustatyti, kaip ir ankstesniuose tyrimuose bus pasitelkta rodikliai atskleidžiantys poveikio ryšį, pastarųjų

rezultatai pateikti 2.10 lentelėje, kiekybiniam statistiniam ryšiui pagrįsti naudojama 6 priedo (4 ir 5 lentelės) bei 5 priedo (2 lentelė).

TUI tenkančio 1 gyv., TUI ir moterų nedarbo lygio tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatai

2.10 lentelė

Rodikliai	Koreliacijos koeficientas (r)	Determinacijos koeficientas(R ²)
TUI tenkantis 1 gyv.	-0,59	0,35
TUI	-0,06	0,005

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis statistikos departamento duomenimis

Remiantis 2.10 lentelės duomenimis skaičiuojant koreliacijos ir determinacijos koeficientą, buvo laikomasi prielaidos, jog kiti veiksniai nekinta. Įvertinus TUI tenkančio 1 gyv. apskaičiuotą koreliacijos koeficientą galima teigti, jog tarp šių rodiklių egzistuoja *statistiškai reikšminga atvirkštinė vidutinio stiprumo priklausomybė*. Gautas determinacijos koeficientas parodo, jog moterų nedarbo lygio pokyčiai 35% priklauso nuo TUI tenkančio 1 gyv. TUI rodiklių ir moterų nedarbo lygio tarpusavio sąveikos rezultatai atskleidė, jog tarp rodiklių yra *statistiškai nereikšminga atvirkštinė priklausomybė*. Gautas determinacijos koeficientas parodo, jog analizuojamu laikotarpiu moterų nedarbo lygio pokyčiai 0,05% priklauso nuo TUI.

Apibendrinami rodiklių tarpusavio sąveikos rezultatus galime teigti, jog tik TUI tenkantis 1 gyv. yra statistiškai reikšmingas ir turi 35% poveikį moterų nedarbo lygio pokyčiams. Tuo remiantis tik TUI tenkančio 1 gyv. dinaminių eilučių skaičiavimai bus naudojami įrodant kiekybinį poveikio dydį.

Kaip iliustruoja 8 priedo 3 pav. ir atskleidžia 6 priedo (4 lentelė) TUI tenkantis 1 gyv. analizuojamu laikotarpiu augo. Remiantis statistiniais duomenimis galime teigti, jog nuo 2000 iki 2007 metų TUI tenkančiam 1 gyv. padidėjo 7,741 tūkst. litų. Numatytu laikotarpiu TUI tenkančiam 1 gyv. turėdamas 35% įtaką darė poveikį 3,36 tūkst. moterų nedarbo lygio mažėjimui.

Kaip atskleidžia 6 priedo (4 lentelės) skaičiavimai didžiausias TUI tenkantis 1 gyv. dydis užfiksuotas 2007 metais, sekančiais metais t.y 2008 metais moterų nedarbo lygis buvo pats žemiausias viso analizuojamo laikotarpio metu, todėl galime daryti išvadą, jog TUI tenkantis 1 gyv. turėjo įtakos moterų nedarbo lygio mažėjimui.

2010 metais ekonominės recesijos metu TUI tenkantis 1 gyv. padidėjo 10,51% arba 1,04 tūkst., ir buvo pats didžiausias viso analizuojamo laikotarpio metu, kur bendra suma siekė 10,95 tūkst., tačiau 2010 metais moterų nedarbo lygis išaugo 38,46% arba 4 tūkst.

Todėl galime daryti apibendrinančią išvadą, jog ekonominio pakilimo metu TUI tenkantis 1 gyv. yra statistiškai reikšmingas, turintis vidutinį 35% poveikį moterų nedarbo lygio pokyčiams, tačiau ekonominės recesijos metu staigiam moterų nedarbo lygio didėjimui skiriamų TUI

tenkančiam 1 gyv. suma buvo per maža sustabdyti moterų nedarbo lygio didėjimą. Toliau plėtojant išsamų ekonominių veiksnių vertinimą moterų nedarbo lygio pokyčiams, kitas tyrime naudojamas ekonominis veiksnys bus migracija.

Emigracijos poveikio moterų nedarbo lygiui vertinimas

Reikalinga atkreipti dėmesį, į pagrindines moterų priežastis skatinančias emigruoti, t.y. ekonominiai motyvai, didesnis atlyginimas, šeimų susijungimas.

Remiantis statistiniais duomenimis, moterys sudaro apie pusę visų pasaulio emigrančių asmenų, tačiau tokios šalys kaip Lotynų Amerika, buvusi TSRS teritorija, migruojančių moterų skaičiumi viršina emigruojančių vyrų skaičių.

Reikalingam poveikiui nustatyti, kaip ir ankstesniuose tyrimuose bus pasitelkta rodikliai atskleidžiantys poveikio ryšį, pastarųjų rezultatai pateikti 2.11 lentelėje, kiekybiniam statistiniam ryšiui pagrįsti naudojama 5 priedo (2 lentelė), 6 priedo (9 lentelė) bei 8 priedo (4 lentelė).

Moterų emigracijos ir moterų nedarbo lygio tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatai

2.11 lentelė

Rodikliai	Koreliacijos koeficientas (r)	Determinacijos koeficientas (R ²)
Moterų emigracija	0,30	0,17

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis statistikos departamento duomenimis

Remiantis 2.11 lentelėje, pateiktu koreliacijos koeficientu galime teigti, jog tarp moterų nedarbo lygio ir moterų emigracijos yra *silpna statistiškai reikšminga tiesioginė priklausomybė*. Determinacijos koeficientas, atskleidžia, jog 17% moterų nedarbo lygis priklauso nuo moterų emigracijos, likusieji 83% moterų nedarbo lygiui įtakos daro kiti veiksniai.

Remiantis 8 priedo 4 pav., 5 priedo (2 lentelė), 6 priedo (9 lentelė) galime teigti, 2005 metais emigravusių moterų sumažėjo 0,07 % arba 6 tūkst, tais pačiais metais moterų nedarbo lygis sumažėjo 3,5 tūkst., 2006 metais emigravusių moterų sumažėjo 19,23 % arba 1541 moterimi, o moterų nedarbo lygis sumažėjo 2,9 tūkst.

6 priedo (9 lentelės) duomenys atskleidžia, jog 2008 -2010 metais moterų emigracijos srautai augo atitinkamai ir moterų nedarbo lygis didėjo. Didžiausi rodikliai užfiksuoti 2010 metai, kai per metus emigravusių moterų kitimo tempas buvo 325% arba 33035 moterys, tuo metu moterų nedarbo lygis padidėjo 38,46% arba 4 tūkst., galima teigti, jog dėl emigracijos daromo poveikio nedarbo lygis sumažėjo 5615 moterimis.

Remiantis gautais rezultatais, apibendrindami galime teigti, jog moterų emigracijos srautai didėja arba mažėja ta pačia kryptimi kaip ir moterų nedarbo lygis, emigracija daro silpną 17% poveikį. Darbo rinkoje vyksta tokie procesai: iš darbo rinkos emigravusios moterys sumažina darbo

rinkos pasiūlos dydį, leidžiant sumažėjusiai darbo pasiūlai prisitaikyti prie sumažėjusios darbo paklausos.

Siekiant kompleksiskai ištirti moterų nedarbo lygiui įtakos turinčius veiksnių poveikį, kitas vertinamas veiksnys yra infliacija, pastarosios statistiniais duomenimis įvertintas poveikis pateiktas toliau darbe.

Infliacijos poveikio moterų nedarbo lygiui vertinimas

Visų pirma analizuojant infliaciją, naudinga paminėti, jog infliacijos mažėjimas, sukelia kainų lygio mažėjimą, kas leidžia mažinti prekių savikainą, išaugti prekių ir paslaugų vartojimui, plečiant gamybą didinti darbuotojų skaičių, ko pasekoje mažėja nedarbo lygis. Infliacijai didėjant t.y auga ir kainų lygis, kainų augimas didina motyvą nedarbančioms moterims kuo skubiau integruotis į darbo rinką.

Remiantis 8 priedo 5pav. pastebime, jog analizuojamu laikotarpiu moterų nedarbo lygis ir infliacijos lygis kito netolygiai. Tolimesnei analizei bus įvertinamas infliacijos daromas poveikis moterų nedarbo lygiui, remiantis 2.12 lentelės duomenimis, daromo poveikio pagrindimui arba jo paneigimui bus atliekama analizė pagal 8 priedo 5 pav. ir 5 priedo (2 lentelės) ir 6 priedo (10 lentelės) skaičiavimus.

Infliacijos ir moterų nedarbo lygio tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatai 2.12 lentelė

Rodikliai	Koreliacijos koeficientas (r)	Determinacijos koeficientas (R ²)
Infliacija	0,73	0,54

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis statistikos departamento duomenimis

Interpretuojant 2.12 lentelės duomenis, galime teigti, jog infliacijos ir moterų nedarbo lygio tarpusavio sąveikos rezultatai, atskleidė, jog tarp infliacijos ir moterų nedarbo lygio egzistuoja *tiesioginė priklausomybė*, t.y didėjant infliacijai Lietuvoje didėja ir moterų nedarbo lygis. Koreliacijos koeficientas, rodantis nagrinėjamų rodiklių tarpusavio ryšį, vertinamas kaip *stipriai veikiantis moterų nedarbo lygį*. Determinacijos koeficientas rodo, kad moterų nedarbo lygio kitimą 54% paaiškina infliacijos pokyčiai, o likusiuosius 46% paaiškina kiti veiksniai.

Grįžtant prie mokslinės literatūros, verta paminėti, jog Filipso kreivėje infliacija linkusi didėti mažėjant nedarbo lygiui ir atvirkščiai, tačiau remiantis 8 priedo 5 pav. ir 5 priedo (2 lentelės) ir 6 priedo (10 lentelės). 2004 metais užfiksuotas didžiausias infliacijos padidėjimas 4,2%, kai per tuos pačius metus moterų nedarbo lygis sumažėjo 3,2% arba 0,4 tūkst. , dėl infliacijos poveikio (54%) įsidarbino 216 moterų. Infliacijos didėjimą lėmė valstybinis kainų reguliavimas srityse kaip energetika, transportas, medicina bei nuolat augančios biudžeto išlaidos. Galima teigti, jog

ekonominio pakilimo laikotarpiu atskleistas ryšys tarp moterų nedarbo lygio ir infliacijos, remiantis Filipso kreive bei koreliacijos ir determinacijos koeficientais.

2009 metai išsiskiria didžiausiu 7,2 %, infliacijos sumažėjimu viso analizuojamo laikotarpio metu, kur moterų nedarbo lygis padidėjo 4,8 tūkst. dėl infliacijos poveikio (54%) darbo neteko 2592 moterys. Infliacijos mažėjimui poveikį turėjo išaugęs bedarbių skaičius, prekių ir paslaugų kainų lygio mažėjimas, tačiau dar didesnį infliacijos mažėjimą slopino brangstanti elektros kaina.

2010 užfiksuotas stagfliacijos laikotarpis. Tarp rodiklių nėra atvirkštinės priklausomybės, tai lemia įvykę staigūs pokyčiai darbo rinkoje, infliacijos rodiklis sureagavo į moterų nedarbo lygio didėjimą nuo 2007 metų, kada kainų lygio pokyčiams reikalinga daugiau laiko. Infliacija padidėjo 4%, moterų nedarbo lygis padidėjo 4 tūkst., gauname, jog 2160 moterimis dėl infliacijos daromo poveikio 54% padidėjo nedarbo lygis. Galime paminėti, jog pastaruoju laikotarpiu moterų nedarbas ir infliacija Lietuvoje yra vieni iš didžiausių rodiklių visoje Europoje.

Apibendrinant, galime teigti, jog tarp infliacijos ir moterų nedarbo lygio egzistuoja tiesioginė priklausomybė ir nustatyta, jog infliacija stipriai 54% veikia moterų nedarbo lygį. Atlikus infliacijos daromo poveikio įvertinimą moterų nedarbo lygiui, galime teigti, jog 2004 metais dėl infliacijos poveikio (54%) įsidarbino 216 moterų, 2009 metais dėl infliacijos daromo poveikio (54%) darbo neteko 2592 moterys, ekonominio nuosmukio metais 2010 metais užfiksuotas stagfliacijos poveikis moterų nedarbo lygiui, kurį padidino 2160 moterimis.

Tolimesniam ekonominių veiksnių poveikio moterų nedarbo lygiui įvertinimui, bus pasirinktas eksportas, kurio analizė atliekama žemiau esančiame tekste.

Eksporto poveikio moterų nedarbo lygiui vertinimas

Verta paminėti, jog 2000 metai Lietuvai buvo konstatuoti ekonominio atsigavimo pradžia. Kai Lietuva pradėjo įgauti tarptautinį pripažinimą, kuris turėjo įtakos eksporto srautų didėjimui. 8 metų eksporto didėjimui pagrindą suteikė po sovietmečio atsigavusi vidaus paklausa, valstybės skiriamos didesnės investicijos prekių eksportavimui, nuo 2004 metų Lietuvai tapus ES nare eksporto galimybės išaugo dėl: bendrai naudojamos vieningos valiutos, teigiamų pokyčių transporto sistemoje. 2004-2006 metais kylančiam eksporto pokyčiui įtakos turėjo priimtas maisto produktų subsidijavimas. Atėjimas į ES atvėrė galimybes į aprūpinti kitų šalių vartotojus. Remiantis statistikos departamento duomenimis, užsienio rinkos įsileido Lietuvoje auginamus ir apdorojamus maisto produktų, tekstilės gaminius, kurių apdirbimui ir paruošimui eksportuoti dažniausiai naudojama moterų darbo jėga.

Eksporto didėjimą patvirtina 8 priedo 6 pav. pateikta eksporto dinamikos srautai, analizuojamu laikotarpiu nuo 2000 iki 2008 metų, iki Europą užklupusios ekonominės krizės eksportas nuolatos augo.

Siekiant įvertinti eksporto daromą poveikį moterų nedarbo lygiui bus apskaičiuojami koreliacijos bei determinacijos koeficientai, kurių skaičiavimai pateikti 2.13 lentelėje. Analizuojamu laikotarpiu veiksnių daromo poveikio pagrindimui arba jo paneigimui yra atliekama analizė remiantis 5 priedo (2 lentelės) ir 6 priedo (11 lentelės) skaičiavimais.

Eksporto ir moterų nedarbo lygio tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatai 2.13 lentelė

Rodikliai	Koreliacijos koeficientas (r)	Determinacijos koeficientas (R ²)
Eksportas	0,56	0,31

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis statistikos departamento duomenimis

Interpretuojant 2.13 lentelės duomenis, galime teigti, jog eksporto ir moterų nedarbo lygio tarpusavio sąveikos rezultatai, atskleidė, jog tarp eksporto ir moterų nedarbo lygio egzistuoja *atvirkštinė priklausomybė*, t.y didėjant eksportui Lietuvoje mažėja moterų nedarbo lygis. Koreliacijos koeficientas, rodantis nagrinėjamų rodiklių tarpusavio ryšį, vertinamas kaip *vidutiniškai veikiantis moterų nedarbo lygį*. Determinacijos koeficientas rodo, kad moterų nedarbo lygio kitimą 31% paaiškina infliacijos pokyčiai, o likusiuosius 69% paaiškina kiti veiksniai.

Remiantis 5 priedo (2 lentelės) ir 6 priedo (11 lentelės) skaičiavimais galime teigti, jog nuo 2000 iki 2007 metų eksportas išaugo 204% arba 29 mln. litų., tuo tarpu moterų nedarbo lygis per ekonominio atsigavimo laikotarpį sumažėjo 30,94% arba 9,6 tūkst. Remianti tuo, jog eksportas daro 31% poveikio moterų nedarbo lygio sumažėjimui, todėl galime teigti, jog 31% arba 2,9 tūkst. sumažino nuo viso 9,6 tūkst. moterų nedarbo lygio.

2002 užfiksuotas mažiausias eksporto padidėjimas per visa analizuojamą laikotarpį, eksporto padidėjimas siekė 11,69% arba 2 mln. litų, kai moterų nedarbo lygis mažėjo 12,24 % arba 1,8 tūkst. Dėl 31% eksporto daromo poveikio, moterų nedarbo lygis sumažėjo 558 moterimis. 2009 išryškėja priešinga tendencija, eksporto mažėjimo ir moterų nedarbo lygio didėjimo. Ekonominis nuosmukis sumažinęs vartojimą užsienio valstybėse, eksportą sumažino 26,63% arba 14,78 mln. lt, tuo tarpu moterų nedarbo lygis išaugo 85,71% arba 4,8 tūkst. dėl eksporto daromo poveikio moterų nedarbo lygis padidėjo 31% arba 1,488 moterimis.

Manytina, jog 2008-2010 metų laikotarpiu eksportas kaip veiksnys neturėjo didelio poveikio, moterų nedarbo lygio mažėjimui, dėl šalies viduje didėjančio produktus ir paslaugas teikiančių įmonių likvidavimo. 2010 metais eksporto padidėjimas 32,65% arba 13,3 milijonais litų nesustabdė moterų nedarbo lygio augimo, kuris išaugo 38,46% arba 4 tūkst. bedarbių moterų.

Galime daryti apibendrinančią išvadą, jog tarp eksporto ir moterų nedarbo lygio nustatytas vidutinio stiprumo ryšys. Dėl eksporto didėjimo ir daromo 31% poveikio 2000 - 2007 metais moterų nedarbo lygis sumažėjo 2,9 tūkst, 2002 metais sumažėjo 0,558 tūkst., 2009 metais dėl eksporto

mažėjimo ir daromo poveikio, moterų nedarbo lygis padidėjo 1,48 tūkst. 2010 metais padidėjo 4 tūkst. bedarbių moterų.

Tolimesniam ekonominių veiksnių poveikio moterų nedarbo lygiui vertinimui bus atliekama mokesčių mažinimo poveikio įvertinimas.

Mokestinės naštos poveikio moterų nedarbo lygiui vertinimas

Kalbant apie mokestinės naštos mažinimo poveikį moterų nedarbo lygiui, galime daryti prielaidą, jog mažinant mokestinę naštą darbdaviams, pastarasis sutaupytą lėšų sumą galėtų skirti darbuotojų atlyginimui didinti. Didesnis atlyginimas darbo vietą daro patrauklesnę, kas prisidėtų prie nedarbo lygio mažėjimo. Iškelta prielaida bus patikrinta mokestinės naštos mažinimo poveikio moterų nedarbo lygiui vertinime.

A. Jakutis, V. Kazlovas (2006) dar ekonominio pakilimo metais teigė, kalbėdami apie mokestinės naštos mažinimą, jog privatus sektorius, ypač smulkus ir vidutinis verslas, nors ir deklaruojamas visų buvusių vyriausybės programose kaip vienas svarbiausių rinkos ekonomikos segmentų, iš esmės yra per mažai vyriausybės palaikomas, kadangi apkrautas įvairiais mokesčiais (pajamų, pelno, paveldėjimo, PVM, akcizai, muitai ir k.t.), o dažnos ir neretais atvejais nepagrįstos mokesčių pataisos stabdo ir neduoda plėstis verslui.

Siekiant įvertinti darbo mokestinės naštos daromą poveikį moterų nedarbo lygiui bus apskaičiuojami koreliacijos bei determinacijos koeficientai, kurių skaičiavimai pateikti 2.14 lentelėje.

Mokestinės naštos mažinimo ir moterų nedarbo lygio tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatai

2.14 lentelė

Rodikliai	Koreliacijos koeficientas (r)	Determinacijos koeficientas (R^2)
Mokestinė našta	0,22	0,05

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis statistikos departamento duomenimis

2.14 lentelė atskleidė, jog tarp mokestinės naštos mažinimo ir nedarbo lygio egzistuoja tiesioginė priklausomybė, t.y. mažinant mokestinę naštą Lietuvoje, mažėja moterų nedarbo lygis. Koreliacijos koeficientas, rodantis nagrinėjamų rodiklių tarpusavio ryšį, vertinamas kaip labai silpnai veikiantis arba nereikšmingas moterų nedarbo lygio mažėjimui. Determinacijos koeficientas rodo, kad moterų nedarbo lygio kitimą 0,5% paaiškina mokestinės naštos mažinimo pokyčiai, o likusiuosius 99,5% paaiškina kiti veiksniai. Remiantis gautais duomenimis galime tvirtinti, jog tarp mokestinės naštos mažinimo ir moterų nedarbo lygio ryšys nenustatytas, kitiems veiksniams nekintant, todėl galime atmesti išsikeltą prielaidą dėl mokestinės naštos daromo poveikio moterų nedarbo lygiui.

Apibendrinant galime teigti, jog mokestinės naštos mažinimas neturi ryšio ir nedaro poveikio moterų nedarbo lygiui, jis paaiškina tik 0,5% mokestinės naštos daromų pokyčių. Kitame skyriuje

bus atliekama ekonominių veiksnių poveikio įvertinimo daugialypė regresinė analizė, kuri bus naudinga siekiant prognozuoti ekonominių veiksnių poveikio stiprumą, kuri atliekama 2.2.2 skyriuje.

2.2.2. Ekonominių veiksnių poveikio moterų nedarbo lygiui daugialypė regresinė analizė

2.2.1. skyriuje atlikus koreliacijos, determinacijos koeficientais įvertintą ir dinaminės analizę pagrindu paremtą, ekonominių veiksnių darančių poveikį moterų nedarbo lygiui analizę, buvo atskleista, jog mokestinės naštos mažinimas nedaro poveikio moterų nedarbo lygio mažėjimui.

Daugialypė regresinė analizė yra siekiama patvirtinti ar paneigti ekonominių veiksnių ryšio reikšmingumą ir įvertinti moterų nedarbo lygiui daromą poveikį. Prieš sudarant daugialypės analizės modelį, bus išsikeliama hipotezė ir tikrinama, kadangi statistinė išvada nėra šimtaprocentinė. Išsikeliame du teiginius:

$$H_0 = 0$$

$$H_1 \neq 0$$

Kaip pateikta mokslinėje literatūroje gautas $p > 0,05$ (Sapiro –Wilk), tai duomenų pasiskirstymas yra normalus, todėl nulinė hipotezė (H_0) atmetama ir tyrimas tęsiamas toliau. Siekiant sudaryti daugialypę regresinę analizę, remiantis SPSS paketo skaičiavimais pateikiama nestandartizuoti koeficientai (B) žiūrėti 9 priedas, kuriuos naudojant bus sudaryta daugialypė regresinė analizė, į kurią bus įtraukta paklaida. Vadovaujantis sudarytu modeliu, bus prognozuojamas ekonominių veiksnių daromo poveikio stiprumas moterų nedarbo lygiui.

$$Y = 14,10 - 0,709x_1 - 0,79x_2 - 0,306x_3 + 0,865x_4 - 0,839x_5 + 0,293x_6 + e \quad (3)$$

2.15 lentelės pagalba susistemintai pateikta, ekonominių veiksnių poveikio, priklausomybės reikšmingumo kriterijų įvertinimai moterų nedarbo lygiui.

Daugialypės regresinės analizės koeficientų tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatai

2.15 lentelė

Ekonominis veiksnys	Priklausomybė (ženklas)	Priklausomybės poveikis (Beta)	Studento kriterijus (t)	Statistinė reikšmė (Sig.)
DU (x_1)	atvirkštinė	stipri	Stat. reikšmingas	reikšmingas
TUI tenk. 1 gyv. (x_2)	atvirkštinė	stipri	Stat. reikšmingas	reikšmingas
Emigracija (x_3)	atvirkštinė	silpna	Stat. nereikšmingas	nereikšmingas
Infliacija (x_4)	tiesioginė	l. stipri	Stat. reikšmingas	reikšmingas
Eksportas (x_5)	atvirkštinė	silpna	Stat. nereikšmingas	nereikšmingas
Mokestinės našt. mažinimas (x_6)	tiesioginė	silpna	Stat. nereikšmingas	nereikšmingas

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Remiantis 2.15 lentelėje nustatyta regresijos koeficiento ženklu, kuris atskleidžia ekonominių veiksnių priklausomybės ženklą, kur DU, TUI tenkančiam 1 gyv. , eksportui didėjant, moterų nedarbo lygis mažėja, priešingai yra su moterų emigracija, infliacija ir mokestinės naštos mažinimu,

pastarosioms didėjant moterų nedarbo lygis taip pat didėja. Modelyje naudojamo ekonominio veiksnio svarbą pagrindžiantys koeficientai, kurių reikšmės pateiktos 10 priedo (2 lentelėje). Beta koeficientas, atskleidžia, jog vertinamam moterų nedarbo lygiui *labai stiprų ryšį* turi infliacija, *stiprų ryšį* DU ir TUI tenkančiam 1 gyv., *silpną ryšį* emigracija, eksportas, mokesčių naštos mažinimas. Remiantis Stjudento kriterijumi bei statistine reikšme galima tvirtinti, jog moterų nedarbo lygiui statistiškai reikšmingas ryšys atskleistas DU, TUI tenkančias 1 gyv. ir infliacijai.

Apibendrinat daugialypės regresinės analizės koeficientų tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatus, galime tvirtinti, jog analizuojamu laikotarpiu DU, TUI tenkančios 1 gyv. ir infliacijos pokyčio tempai turėjo didžiausią poveikį moterų nedarbo lygio mažėjimui.

Įvertinus atskirų ekonominių veiksnių tarpusavio sąveikos svarbą ir poveikio stiprumą, kyla būtinybė įvertinti visumoje daromų veiksnių priklausomybės poveikio stiprumą, kur skaičiavimų rezultatai pateikti 2.16 lentelėje. Lentelėje gauti rezultatai, leis nustatyti daugialypėje regresinėje analizėje naudojamų ekonominių veiksnių daromo poveikio stiprumą moterų nedarbo lygiui.

Pasitvirtinus pastarajai prielaidai bus eliminuojami veiksniai darantys silpną poveikį, siekiant sustiprinti ekonominių veiksnių poveikio stiprumo prognozes.

Remiantis 2.16 lentelės duomenimis galime teigti, jog visų analizėje naudojamų veiksnių yra daromas silpnas poveikis. Eliminavus silpną poveikį darančius veiksnius iš daugialypės regresijos modelio, bus siekiama sustiprinti daromo poveikio prognozes moterų nedarbo lygiui.

Priklausomybės poveikio koeficientai

2.16 lentelė

Priklausomybės poveikio koeficientas (R^2 visų ekonominių veiksnių)	Priklausomybės poveikio koeficientas (R^2) (eliminavus silpno poveikio veiksnius)
0,499	0,712

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis statistikos departamento duomenimis

Vadovaujantis skaičiavimų duomenimis pateiktais 2.16 lentelėje, iš daugialypės regresijos analizės eliminavus silpno poveikio ekonominiu veiksniais: emigraciją, eksportą bei mokesčių naštos mažinimą, sudaromas naujas regresijos modelis (4), kur DU, TUI tenkančias 1 gyv. ir eksportas daro stiprų poveikį moterų nedarbo lygiui.

$$Y = 8,27 - 0,517x_1 - 0,748x_2 - 0,903x_5 + e \quad (4)$$

Apibendrinant daugialypės regresinės analizės (4) veiksnių daromo poveikio gautus rezultatus, galime daryti apibendrinančią išvadą, jog moterų nedarbo lygiui stipriausią poveikį turintis veiksnys yra infliacija, sekantis yra TUI tenkantis 1 gyv. ir vidutinio stiprumo poveikį daro DU. Silpniausią poveikį moterų nedarbo lygio mažinimui turi moterų emigracija, eksportas, visiškai poveikio nedaro mokesčių darbo sąnaudų mažinimas.

2.3. Ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio dinamika Lietuvoje 2000-2010 metais

Kaip reglamentuojama Lietuvos respublikos užimtumo įstatyme viena pagrindinių nedarbo Lietuvoje problemų laikoma ilgalaikiai bedarbiai. R. Rudžinskienė (2011) plačiau įsigilindama į ilgalaikio bedarbio būseną, remdamasi A. Petrausku išskiria keturis pagrindinius ilgalaikio bedarbio laikotarpius: pirmajame laikotarpyje vyrauja ekonominis nuosmukis: sumažėja pajamos, smunka pragyvenimo lygis, apribojamas bendravimas. Antrajame nedarbo laikotarpyje vyksta dequalifikavimas: mažėja kvalifikaciniai sugebėjimai, įgūdžiai, profesinės žinios. Trečiajame laikotarpyje pastebima mažėjanti motyvacija darbo paieškoje, fizinės sveikatos sutrikimai. Vėliau atsiranda ir ketvirtoji nedarbo sukelta pasekmė – žmogus netenka įprastų bendravimo galimybių, jaučia stiprius emocinius išgyvenimus, sumažėja gebėjimas prisitaikyti, depresija veikia fizinę ir psichinę savijautą. Ilgalaikis nedarbas traktuojamas kaip veiksnys sukeliantis socialinę riziką bei skurdą.

B.Gruževskis, L. Okunevičiūtė Neverauskienė, (2006) nurodo, jog dažniausiai ilgalaikiais bedarbiais tampa jaunimas, prieš pensinio amžiaus žmonės, moterys grįžusios po motinystės atostogų, neįgalieji. Remiantis statistikos departamento duomenimis nemažą dalį ilgalaikių bedarbių sudaro kvalifikacijos neturintys ir darbo biržoje įsiregistravę asmenys. Yra užfiksuota atvejų ypač ekonominės recesijos metu, kai ilgalaikiais bedarbiais tampa kvalifikuoti ir aukštojo mokslo diplomus bei darbo patirtį turintys asmenys.

Kaip teigia S. Valentinavičius (2001) būtinybė analizuoti ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio pokyčius atsiranda dėl ilgalaikių bedarbių individo darbo jėgos patrauklumo prastėjimo, keliamos grėsmės ekonominiam ir politiniam šalies stabilumui.

Ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio analizė atliekama remiantis 5 priedo (3 lentelė) ir 9 priedo 1 pav. remiantis prieduose pateiktais skaičiavimais galime teigti, jog ilgalaikių bedarbių nedarbo lygis viso analizuojamo laikotarpio metu Lietuvoje buvo 2001 metais, pastarasis nuo bazinių metų padidėjo 17,44% arba 24,8 tūkst. bedarbių. Manytina, jog pastarąją situaciją lėmė darbo rinkos pasiūlos ir paklausos neatitikimas, dėl ilgalaikių darbuotojų kvalifikacijos, kompetencijos neatitikimo laisvoms darbo vietoms. 2002 metais Lietuvoje prasidėjo ekonominio augimo laikotarpis, ko pasekoje padidėjo darbo paklausa mažindama ilgalaikių bedarbių nedarbą, tai įrodo, 2002 iki 2008 ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio mažėjimas, kur per 7 metus ilgalaikių bedarbių sumažėjo 122,2 tūkst.

2006 metai išsiskiria didžiausiu užfiksuotu ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio sumažėjimu per metus, kur ilgalaikių bedarbių pokyčio tempas 45,68% arba 33,3 tūkst. Manytina, jog tam įtakos turėjo fiskalinė politika, kai buvo priimta ilgalaikių bedarbių rėmino įstatymai.

Toliau analizuojamu laikotarpiu, staigiu ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio augimu išsiskiria 2009 -2010 metai, pastariesiems pokyčiams įtakos turėjo ekonominės recesijos pradžia Europoje ir už jos ribų, sulėtėjęs prekių ir paslaugų vartojimas, jų tiekimas ir gamyba. Per 2009 metus ilgalaikių bedarbių pokyčio tempas sudarė 161% arba 32,2 tūkst., 2010 metais ilgalaikių bedarbių nedarbo lygis taip pat didėjo, jis išaugo 68,2 tūkst.

Paskutiniaisiais metais ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio didėjimui poveikį darė ne tik ekonominis nuosmukis, tačiau ir likviduojančių įmonių skaičiaus didėjimas, vyriausybės monetarinė bei fiskalinė politika. Socialinių išmokų didėjimas, privedė prie mažo skirtumo tarp socialinės išmokos bei mokamo minimalaus mėnesinio atlyginimo, kas skatino ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio didėjimą. Remiantis darbo biržos pateikta informacija galime teigti, jog dauguma darbo biržoje registruotų ilgalaikių bedarbių, registruojasi ne dėl išaugančios galimybės susirasti darbą, tačiau dėl skiriamos bedarbio pašalpos ar kompensacijų, socialinių išmokų, yra informacijos, jog neretais atvejais ilgalaikiai bedarbiai dirba nelegaliai. Todėl galima daryti išvadą, jog piniginis skirtumas tarp minimalaus atlyginimo ir socialinių išmokų neskatina ilgalaikius bedarbius individualiai ieškoti darbo ar dirbti mažai apmokamą darbą.

Apibendrinant ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio dinamiką, nuo 2002 iki 2008 metų ilgalaikių bedarbių nedarbo lygis mažėjo, kur per 7 metus ilgalaikių bedarbių sumažėjo 122,2 tūkst. Didžiausias ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio sumažėjimas per metus buvo užfiksuotas 2006 metais, nuo 2009 metų ilgalaikių bedarbių skaičius augo, per šiuos metus jis padidėjo 32,2 tūkst., per 2010 metus ilgalaikių bedarbių nedarbo lygis dar didėjo 68,2 tūkst., tuomet Lietuvoje buvo užfiksuotas 120,6 tūkst. ilgalaikių bedarbių skaičius.

Analizuojamu laikotarpiu išnagrinėjus ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio dinamiką ir nedarbo lygio pokyčiams įtakos turėjusias priežastis, kituose darbo skyriuose bus vertinama ekonominių veiksnių poveikis ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui.

2.3.1 Ekonominės veiksnių poveikio ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui vertinimas

DU poveikio ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui vertinimas

DU poveikio ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui vertinimas atliekamas, remiantis mokslininkas tyrinėjusiais darbo rinką ir tyrimais atskleidusiais, jog ilgalaikių bedarbių nedarbo priežastis yra per mažas atlyginimas. Pastarąjį teiginį patvirtina ir darbo biržos skelbiama informacija, jog ilgalaikiams bedarbiams siūloma dirbti viešuosius darbus, tačiau dėl mažai apmokamo darbo yra atsisakoma dirbti.

Siekiant įvertinti DU daromą poveikį ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui, bus pateikta atlyginimų skirtinguose sektoriuose bei ilgalaikio nedarbo dinamikos grafinis vaizdas 2.16 pav.,

nustatomas priklausomybės ryšys, kurio rezultatai pateikti 3.8 lentelėje ir kiekybiškai pagrindžiamas arba paneigiamas daromas poveikis, remiantis dinamikos eilučių skaičiavimais, DU skirtinguose sektoriuose dinaminiai skaičiavimai pateikta 6 priedas (1, 2, 3 lentelės), ilgalaikio nedarbo pokyčių skaičiavimai pateikti 5 priedas (3 lentelė).

Vadovaujantis 9 priedo 2 pav. galima teigti, jog ekonominio pakilimo metu nuo 2002 metų iki 2008 metų DU didėjo visuose sektoriuose, kartu užfiksuota ir ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio mažėjimo pokytis. Kaip buvo minėta, DU ir ilgalaikių bedarbių priklausomybės ryšį įrodo 2.17 lentelė.

DU ir ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatai

2.17 lentelė

Rodikliai	Koreliacijos koeficientas (R)	Determinacijos koeficientas (R ²)
DU ūkio šakoje	-0,67	0,45
DU valstybės sektoriuje	-0,65	0,42
DU privačiame sektoriuje	-0,69	0,89

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Kaip pateikta 2.17 lentelėje gauti skaičiavimai atskleidė, jog tarp atlyginimų didinimo skirtinguose sektoriuose ir ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio, egzistuoja *atvirkštinė priklausomybė*, t.y didinant atlygimus skirtinguose sektoriuose, mažėja ilgalaikių bedarbių nedarbo lygis. Koreliacijos koeficientai, rodantys nagrinėjamų rodiklių tarpusavio ryšių stiprumą, tarp DU ūkio šakoje, valstybės ir privačiame sektoriuje su ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiu vertinami kaip *vidutiniškai darantys poveikį*. DU šalies ūkyje apskaičiuotas determinacijos koeficientas atskleidžia, jog ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio kitimą 45% paaiškina DU pokyčiai ūkio šakoje, o likusiuosius 55% paaiškina kiti veiksniai. DU pokyčiai *valstybės sektoriuje* ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio kitimą paaiškina 42%, kur kitų veiksnių įtaka pasireiškia 58%. DU *privačiame sektoriuje* pokyčiai ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio kitimą paaiškina 89%, kitų veiksnių įtaka pasireiškia tik 11%.

Siekiant kompleksiskai atlikti DU poveikio ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui įvertinimą, toliau bus atliekama dinamikos eilučių skaičiavimu paremta kiekybinį poveikį įrodanti analizė.

Remiantis 6 priedo (1, 2, 3) ir 5 priedo (3) lentelėmis galime teigti, jog nuo 2000 iki 2008 metų žemės ūkio šakose DU padidėjo 958,7 litais, valstybės sektoriuje DU padidėjo 1024 litais, privačiame sektoriuje 950 litais, ilgalaikių bedarbių nedarbo lygis nuo 2000 iki 2008 metų sumažėjo 85,4% arba 122,2 tūkst., kur 89% arba 108,75 tūkst. ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio sumažėjimui poveikį padarė privataus sektoriaus DU padidėjimas.

DU mažėjimo poveikis ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio didėjimui užfiksuotas 2009- 2010 metų laikotarpiu, kai DU mažėjo visuose analizuojamuose sektoriuose, kartu mažindamas

potencialą įsidarbinti, to pasekoje didinant ilgalaikių bedarbių nedarbo lygį. Per dvejus metus šalies ūkyje ir individualiose įmonėse DU sumažėjo 6% arba 98,5 litais, valstybės sektoriuje arba 5,05% arba 89,5 litais, privačiame sektoriuje 7,68% arba 119,6 litais, kur bedarbių nedarbo lygis išaugo 4,2 % arba 68,4 tūkst. Per 2009 – 2010 metus DU sumažėjimas privačiame sektoriuje 7,68%, remiantis apskaičiuoto daromo poveikio dydžiu, darė 89% poveikį ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui, kurį padidino 60,87 tūkst.

Apibendrinami galime teigti, jog DU pokyčiai tiek šalies ūkyje, tiek valstybės sektoriuje ar individualiose įmonėse daro vidutinio stiprumo poveikį ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui. Kaip atskleidė skaičiavimai 89% ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio kitimą paaiškina DU pokyčiai privačiame sektoriuje. Kai 2000 - 2008 metais DU padidėjimas 950 litų privačiame sektoriuje 108,75 tūkst. sumažino ilgalaikių bedarbių nedarbo lygį. Per 2009 – 2010 metus DU sumažėjimas privačiame sektoriuje 7,68% arba 119,6 litais, darė 89% poveikį ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui, kurį padidino 60,87 tūkst.

Pagal nustatytus tikslus, siekiant atlikti išsamią ekonominių veiksnių poveikio ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui vertinimą, kitame skyriuje bus atliekamas TUI ir TUI skiriama 1 gyv. poveikio įvertinimas.

TUI ir TUI tenkančio 1 gyv. poveikio ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui vertinimas

Pradedant TUI ir TUI tenkančio 1 gyv., kaip ekonominio veiksnio darančio poveikį ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui, galime akcentuoti, jog Lietuvos darbo rinka turi didelę priklausomybę nuo užsienių prekių, teikiamų paskolų bei TUI srautų. Kaip nurodo D. Laskienė (2010), TUI įgalina sumažinti kapitalo ir kitų strateginių išteklių trūkumą, padidina galimybę greičiau pereiti prie pažangių technologijų, parengti ir įgyvendinti sudėtingus projektus, surasti naujų rinkos nišų savo produkcijai, perimti naujausius valdymo ir darbo organizavimo metodus. Tuo remiantis galime daryti prielaidą, jog TUI ar TUI tenkančio 1 gyv., srautų dėka atsiranda galimybė efektyviai skatinti ir plėtoti gamybos augimą, mažinant ilgalaikių bedarbių nedarbo lygį. Siekiant įvertinti TUI ir TUI tenkančio 1 gyv. daromą poveikį ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui bus atliekama išsami analizė, remiantis 9 priedo 3 pav., kuris vaizduoja TUI ir TUI tenkančio 1 gyv. bei ilgalaikių bedarbių analizuojamo laikotarpio dinamiką.

TUI ir TUI tenkančio 1 gyv. ir ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio tarpusavio sąveikos
skaičiavimų rezultatai

2.18 lentelė

Rodikliai	Koreliacijos koeficientas (r)	Determinacijos koeficientas(R ²)
TUI tenkantis 1 gyv.	-0,09	0,01
TUI	-0,73	0,53

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Remiantis 2.18 lentelės duomenimis skaičiuojant koreliacijos ir determinacijos koeficientą, buvo laikomasi prielaidos, jog kiti veiksniai nekinta. Įvertinus TUI tenkančio 1 gyv. apskaičiuotą koreliacijos koeficientą, kuris įvertina ryšio stiprumą galima teigti, kad tarp TUI tenkančio 1 gyv. ir ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio egzistuoja *statistiškai nereikšminga atvirkštinė priklausomybė*. Gautas determinacijos koeficientas parodo, jog ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio pokyčiai 1% priklauso nuo TUI tenkančio 1 gyv., 99,9% priklauso nuo kitų veiksnių. Kalbant apie TUI rodiklių ir ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio tarpusavio sąveikos rezultatus, galime teigti jog tarp rodiklių yra *statistiškai reikšminga stipri atvirkštinė priklausomybė* t.y TUI didėjant ilgalaikių bedarbių nedarbo lygis mažėja. Gautas determinacijos koeficientas parodo, jog analizuojamu laikotarpiu ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio pokyčiai 53% priklauso nuo TUI, 47% priklauso nuo kitų veiksnių.

Skaičiavimų rezultatais buvo įrodyta, jog tarp TUI ir ilgalaikių bedarbių daromas poveikis yra stiprus, todėl remiantis 6 priedo (4 lentele) ir 5 priedo (3 lentele) bus statistiniais duomenimis pagrįstas TUI daromas stiprus poveikis ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui.

Remiantis 6 priedo (4 lentelės) ir 5 priedo (3 lentelės) duomenimis, TUI Lietuvoje nuo 2000 iki 2007 metų didėjo, tačiau ilgalaikių bedarbių nedarbo lygis, pradeda mažėti nuo 2001 iki 2008 metų. Galime teigti, jog nuo 2001 iki 2007 TUI padidėja 151,3% arba 26,1 mln. ir per pastarąjį laikotarpį ilgalaikių bedarbių nedarbo lygį sumažėja 172,4% arba 147 tūkst. Egzistuojant TUI stipriam 53% poveikiui, TUI padidėjimas 26,1 mln. ilgalaikių bedarbių nedarbo lygį sumažina 45,29 tūkst.

2008- 2010 metais neužfiksuotas TUI daromas poveikis ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui, kadangi abudu veiksniai juda ta pačia kryptimi, TUI padidėja 2,9 mln. litų, ilgalaikių bedarbių nedarbo lygis padidėja 192,03% arba 100,6 tūkst.

Remiantis TUI ir TUI tenkančio 1 gyv. poveikio įvertinimu ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui, galime daryti apibendrinančią išvadą, jog ekonominio veiksnio TUI daromas poveikis ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui yra atvirkštinis statistiškai reikšmingas ir darantis stiprų 58% poveikį,

poveikis atsiskleidžia ekonominio augimo metams t.y nuo 2001 iki 2007 TUI padidėjimas 26,1 mln. ilgalaikių bedarbių nedarbo lygį sumažina 45,29 tūkst.

Tolimesniam ekonominių veiksnių poveikio ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui įvertinimui bus atliekama migracijos daromas poveikio įvertinimas ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui.

Emigracijos poveikio ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui vertinimas

Kaip atskleidžia statistikos departamento duomenys, emigracijos srautai Lietuvoje nuolatos auga, galime daryti prielaidą, jog dažniausiai emigruoja mažiausiai vilties įsidarbinti turintys ir ilgą laiką Lietuvoje darbo nerandantys - ilgalaikiai bedarbiai.

Vadovaujantis 9 priedo 4 pav. galime teigti, jog ilgalaikių bedarbių nedarbo lygis mažėjo nuo 2001 iki 2008 metų, per nurodytą laikotarpį ilgalaikių bedarbių sumažėjo 172,4% arba 147 tūkst., tuo tarpu nuo 2001 iki 2005 metų, emigravusių pokyčio tempas sudarė 95,85% arba 8485 tūkst., siekiant įrodyti emigracijos daromą poveikį ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui yra skaičiuojamas ryšio stiprumą bei jo poveikio dydį nustatantys koeficientai pateikti 2.19 lentelėje.

Emigracijos ir ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatai

2.19 lentelė

Rodikliai	Koreliacijos koeficientas (r)	Determinacijos koeficientas (R ²)
Emigracija	0,14	0,02

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis statistikos departamento duomenimis

Remiantis 2.19 lentelėje patektu ryšio stiprumą apskaičiuojančiu koreliacijos koeficientu, galime teigti, jog tarp emigracijos ir ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio yra *statistiškai nereikšminga tiesioginė priklausomybė*. Determinacijos koeficientas, atskleidžia, jog ilgalaikių bedarbių nedarbo lygis 0,2% priklauso nuo emigracijos, likusieji 99,8% ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui poveikį daro kiti veiksniai.

Galime daryti apibendrinančią išvadą, jog su nustatytu labai silpnu poveikiu 0,2 %, ekonominis veiksnys emigracija pripažįstama kaip nereikšmingą priklausomybės poveikį darantis veiksnys ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui.

Tęsiant ekonominių veiksnių kompleksinį vertinimą toliau bus siekiamas atskleisti infliacijos daromas poveikis ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui.

Infliacijos daromo poveikio ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui vertinimas

Prieš atliekant ekonominio veiksnio infliacijos poveikio įvertinimą, galime paminėti, jog tyrimui naudojama vidutinė metinė infliacija, apskaičiuota pagal suderintą vartotojų kainų indeksą. 9 priedo 5 pav. pateikta analizuojamo laikotarpio infliacijos ir ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio

dinamikos analizė. Tarp dviejų veiksnių egzistuojančio poveikio nustatymui bus naudojama koreliacijos ir determinacijos koeficientai, pateikti 2.20 lentelėje.

Infliacijos ir ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatai

2.20 lentelė

Rodikliai	Koreliacijos koeficientas (r)	Determinacijos koeficientas (R ²)
Infliacija	0,67	0,54

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis statistikos departamento duomenimis

Interpretuojant 2.20 lentelės duomenis, galime teigti, jog infliacijos ir ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio tarpusavio sąveikos rezultatai, atskleidė, jog tarp infliacijos ir ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio egzistuoja *tiesioginė priklausomybė*, t.y didėjant inflacijai Lietuvoje didėja ir ilgalaikių bedarbių nedarbo lygis. Koreliacijos koeficientas, rodantis nagrinėjamų rodiklių tarpusavio ryšį, vertinamas kaip *vidutiniškai veikiantis ilgalaikių bedarbių nedarbo lygį*. Determinacijos koeficientas rodo, kad ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio kitimą 54% paaiškina infliacijos pokyčiai, o likusiuosius 46% paaiškina kiti veiksniai.

Kaip pateikta 9 priedo 5 paveiksle, infliacijos tempai kinta netolygiai, tai vienas iš tyrime naudojamų ekonominių veiksnių, kuris pasižymi nepastovumu. Infliacijos daromą poveikį ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui, bus vertinamas remiantis filipso kreivėje, kuri teigiama, jog inflacija linkusi didėti mažėjant nedarbo lygiui ir atvirkščiai, pastarąją prielaidą patvirtina ir koreliacijos koeficiento ženklas.

Siekiant statistiniais duomenimis pagrįsti infliacijos daromo poveikio vertinimą bus naudojamosi 5 priedo (3 lentelė) ir 6 priedo (10 lentelė), kur didžiausias infliacijos padidėjimo šuolis užfiksuotas 2004 metais, kai infliacijos pokyčio tempas siekė 323,08% arba 4,2% per metus, tais metais ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio sumažėjo 4,01% arba 4,1 tūkst. Remiantis infliacijos daromo 54% poveikio ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui, galime teigti, jog 2,21 tūkst. ilgalaikių bedarbių nedarbo lygis padidėjo dėl 4,2% metinio infliacijos padidėjimo.

2009 metais užfiksuotas didžiausias infliacijos sumažėjimas viso analizuojamo laikotarpio metu, infliacijos pokyčio tempas siekė 84,71% arba 7,2%, tais metais ilgalaikių bedarbių nedarbo lygis padidėjo 161,% arba 32,2 tūkst. Remiantis nustatyto 54% daromo poveikio įtaka, infliacijos sumažėjimas 7,2% ilgalaikių bedarbių nedarbo lygį sumažino 17,38 tūkst.

Galime daryti apibendrinančią išvadą, jog infliacijos daromo poveikio įvertinimas ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio pokyčiams, atskleidė, jog inflacija vidutiniškai veikia ir daro 54% poveikį ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui. Kur 2004 metais, dėl 4,2% metinio infliacijos padidėjimo ilgalaikių bedarbių nedarbo lygis sumažėjo 2,21 tūkst. ir 2009 metais infliacijos sumažėjimas 7,2% ilgalaikių bedarbių nedarbo lygį sumažino 17,38 tūkst.

Kompleksiniam ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio poveikiui įvertinti toliau bus naudojama eksporto daromos įtakos nustatymas.

Eksporto poveikio ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui vertinimas

Eksporto poveikio ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui įvertinimu bus siekiama nustatyti ar eksportas kaip skatinamas veiksnys turi galimybės prisidėti prie ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio mažėjimo Lietuvoje. 9 priedo 6 paveikslas pateikia analizuojamu laikotarpiu užfiksuotą eksporto bei ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio dinamiką. Tarp skirtingų veiksnių pateiktos dinamikos poveikio įvertinimui naudojami 2.21 lentelės rezultatai, kurių interpretacija pateikiama po lentele.

Eksporto ir ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatai

2.21 lentelė

Rodikliai	Koreliacijos koeficientas (r)	Determinacijos koeficientas (R ²)
Eksportas	-0,69	0,48

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis statistikos departamento duomenimis

Interpretuojant 2.21 lentelės duomenis, galime teigti, jog eksporto ir ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio tarpusavio sąveikos rezultatai, atskleidė, jog tarp eksporto ir ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio egzistuoja *atvirkštinė priklausomybė*, t.y didėjant eksportui Lietuvoje mažėja ilgalaikių bedarbių nedarbo lygis. Koreliacijos koeficientas, rodantis nagrinėjamų rodiklių tarpusavio ryšį, vertinamas kaip *vidutiniškai poveikį darantis*. Determinacijos koeficientas rodo, kad ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio kitimą 48% paaiškina eksporto pokyčiai, o likusius 52% paaiškina kiti veiksniai.

Atskleidus eksporto *vidutiniškai daromą poveikį* ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui, remiantis 6 priedo (9 lentelė) ir 10 priedo (1 lentelė) bus siekiama kiekybiškai jį pagrįsti. Per visą analizuojamą laikotarpį tik 2009 metais išryškėja eksporto daromas poveikis ilgalaikiams bedarbiams, kur eksporto sumažėjimas užfiksuotas 26,3% arba 14,78 mln. litų, padidėjusio ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio pokyčio tempas 161% arba 32,2 tūkst. Remiantis priklausomybės poveikio rezultatais, galime teigti, jog eksporto sumažėjimas darydamas 48% poveikį, ilgalaikių bedarbių nedarbo lygį padidino 15,54 tūkst. bedarbių.

Darydami apibendrinančią išvadą, jog eksportas daro vidutinio stiprumo poveikį ir turi 48% įtakos ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio kitimui. Skaičiavimais atskleista, jog 2009 metais eksporto sumažėjimas 14,78 mln. lt. ilgalaikių bedarbių nedarbo lygį padidino 15,54tūkst.

Siekiant ekonominių veiksnių kompleksinio vertinimo, toliau bus siekiama įvertinti mokestinės naštos mažinimo daromą poveikį ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui.

Mokestinės naštos mažinimo poveikio ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui vertinimas

Siekiant atlikti mokestinės naštos mažinimo poveikio vertinimą ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui, galime daryti prielaidą, jog darbdaviai įdarbinantys ilgalaikius bedarbius turi galimybę gauti valstybės paramą, subsidiją naujai įdarbinto ilgalaikio bedarbio darbo užmokesčiui kompensuoti. Darbdaviui darbo sąnaudų mokestinės naštos pažinimas, įdarbinant ilgalaikius bedarbius yra pelningas ir tai sudaro palankias sąlygas įdarbinti ilgalaikius bedarbius ir mažinti jų nedarbo lygį. Verta paminėti, jog mokestinės naštos mažinimas darbuotojui, turi galimybės prisidėti prie ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio mažėjimo. Pastarąją prielaidą pagrindžia M. Gedvilienė ir L. Šalkauskienė (2009) kurios nurodo, jog reikalinga mažinti pajamų mokesčio tarifą, kadangi tokiu atveju daugiau sumažėja mokesčių našta, nei didinant neapmokestinamųjų pajamų dydį.

9 priedo 7 paveiksle pateikta, ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio ir mokestinės naštos dinamika analizuojamu laikotarpiu. grafinis vaizdavimas nesuteikia galimybės atlikti mokesčių naštos mažinimo poveikio ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui, todėl 2.22 lentelėje suskaičiuoti ir pateikti dviejų tiriamų veiksnių priklausomybės poveikio nustatymo koeficientai.

Mokestinės naštos ir ilgalaikių nedarbo lygio tarpusavio sąveikos skaičiavimų rezultatai

2.22 lentelė

Rodikliai	Koreliacijos koeficientas (r)	Determinacijos koeficientas (R^2)
Mokestinė našta	0,48	0,23

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis statistikos departamento duomenimis

Gavus mokestinės naštos ir ilgalaikių bedarbių tarpusavio sąveikos rezultatus, pateiktus 2.22 lentelėje, galime teigti, jog mokestinės naštos ir ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio tarpusavio sąveikos rezultatai, atskleidė, jog tarp mokestinės naštos ir ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio egzistuoja *tiesioginė priklausomybė*, t.y didėjant mokestinei naštai Lietuvoje didėja ir ilgalaikių bedarbių nedarbo lygis. Koreliacijos koeficientas, rodantis nagrinėjamų rodiklių tarpusavio ryšį, *vertinamas kaip silpnai veikiantis*. Determinacijos koeficientas rodo, kad ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio kitimą 23% paaiškina mokesčių naštos pokyčiai, o likusiuosius 77% paaiškina kiti veiksniai.

Siekiant analizuojamo laikotarpio duomenimis pagrįsti mokestinės naštos daromą silpną poveikį bus pasiremta 5 priedo (3 lentele) ir 6 priedo (12 lentele). Remiantis nurodytų lentelių duomenimis galime teigti, jog 2002 metais buvo užfiksuota didžiausias metinis mokestinės naštos sumažinimas, kurio pokyčio tempas sudarė 5,1% ir nuo visos mokestinės naštos buvo sumažinta 2,2%. Tais pačiais metais ilgalaikių bedarbių pokyčio tempo sumažėjimas buvo 17,03% arba 21 tūkst. Remiantis įrodyto ryšio stiprumu, galime konstatuoti, jog mokestinės naštos sumažėjimas 2,2% ilgalaikių bedarbių nedarbo lygį sumažino 4,8 tūkst.

Kaip pateikta 6 priedo (12 lentelėje) viso analizuojamo laikotarpio metu didžiausias mokestinės naštos pokyčio tempas 2,4% arba 1% padidėjimas nuo visos mokestinės naštos 2005 metais, nedarė poveikio ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio pokyčiams, kadangi pastaraisiais metais pokyčio tempas sudarė 25,76% arba 25,3 tūkstančiais sumažėjusių bedarbių.

Galime daryti apibendrinančią išvadą, jog mokestinės naštos mažinimas daro silpną 23% poveikį ilgalaikių bedarbių lygiui. Analizuojamo laikotarpio metu, tik 2002 metais buvo užfiksuota, jog mokestinės naštos sumažėjimas 2,2% ilgalaikių bedarbių nedarbo lygį sumažino 4,8 tūkst., todėl pagrįstai galime daryti išvadą, jog kiti veiksniai daro didesnę poveikį nei mokestinės naštos mažinimas.

Siekiant pateikti apibendrinančią ekonominių veiksnių poveikio vertinimą ilgalaikiams bedarbiams kitame skyriuje bus atliekama daugialypė regresinė analizė.

2.3.2. Ekonominių veiksnių poveikio ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui daugialypė regresinė analizė

2.3.1. skyriuje atlikus ekonominių veiksnių poveikio ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui įvertinimą, buvo atskleista, jog ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui stiprų poveikį daro TUI, vidutinio stiprumo poveikį daro infliacija, eksportas, DU, DU didžiausias poveikis nustatytas privačiame sektoriuje, silpnas poveikis nustatytas mokestinės naštos, nereikšmingas poveikis emigracijos.

Daugialypė regresinė analizė yra siekiama patvirtinti ar paneigti ekonominių veiksnių ryšio reikšmingumą ir apibendrinti ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui daromą poveikį. Prieš sudarant daugialypės analizės modelį, bus išsikeliama hipotezė ir tikrinama, kadangi statistinė išvada nėra šimtaprocentinė. Išsikeliame du teiginius:

$$H_0 = 0$$

$$H_1 \neq 0$$

Kaip pateikta mokslinėje literatūroje gautas $p > 0,05$ (Sapiro –Wilk), tai duomenų pasiskirstymas yra normalus, todėl nulinė hipotezė (H_0) atmetama ir tyrimas tęsiamas toliau. Siekiant sudaryti daugialypę regresinę analizę, remiantis SPSS paketo skaičiavimais pateikiama nestandartizuoti koeficientai (B) žiūrėti 11 priedas, kuriuos naudojant bus sudaryta daugialypė regresinė analizė, į kurią bus įtraukta paklaida. Vadovaujantis sudarytu modeliu, bus atskleidžiamas ekonominių veiksnių daromo poveikio stiprumas ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui.

$$Y = 7,45 - 0,748x_1 - 0,89x_2 + 0,008x_3 + 0,173x_4 + 0,878x_5 + 0,103x_6 + e \quad (4)$$

2.22 lentelės pagalba susistemintai pateikta, ekonominių veiksnių poveikio, priklausomybės reikšmingumo kriterijų įvertinimai moterų nedarbo lygiui.

Daugialypės regresinės analizės koeficientų tarpusavio sąveikos skaičiavimų
rezultatai

2.23 lentelė

Ekonominis veiksnys	Priklausomybė (ženklas)	Priklausomybės poveikis (Beta)	Stjudento kriterijus (t)	Statistinė reikšmė (Sig.)
DU (x_1)	atvirkštinė	stipri	Stat. reikšmingas	reikšmingas
TUI (x_2)	atvirkštinė	l.stipri	Stat. reikšmingas	reikšmingas
Emigracija(x_3)	tiesioginė	Nėra	Stat. nereikšmingas	nereikšmingas
Infliacija(x_4)	tiesioginė	silpna	Stat. nereikšmingas	nereikšmingas
Eksporas(x_5)	atvirkštinė	stipri	Stat. reikšmingas	reikšmingas
Mokestinės našt.a (x_6)	tiesioginė	l. silpna	Stat. nereikšmingas	nereikšmingas

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Remiantis 2.23 lentelėje nustatyta regresijos koeficiento ženklu, kuris atskleidžia ekonominių veiksnių priklausomybės ženklą, kur DU, TU, eksportui didėjant, ilgalaikių bedarbių nedarbo lygis mažėja, priešinga priklausomybė nustatyta emigracijos, infliacijos ir mokestinės naštos, pastarosioms didėjant ilgalaikių bedarbių nedarbo lygis juda ta pačia kryptimi. Sudarytame modelyje (4) naudojamo ekonominio veiksnio svarbą pagrindžiantis Beta koeficientas, kurio rezultatai pateikti 10 priedo (3 lentelė). Kaip buvo atskleista ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui *labai stiprų poveikį* daro TUI, *stiprų poveikį* DU ir eksportas, *silpną poveikį* daro infliacija, *labai silpną* mokesčių naštos mažinimas, emigracijos daromas poveikis nenustatytas. Remiantis Stjudento kriterijumi bei statistine reikšme galima tvirtinti, jog ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui statistiškai reikšmingas ryšys atskleistas DU, TUI ir eksportui.

Įvertinus atskirų ekonominių veiksnių tarpusavio sąveikos svarbą ilgalaikiams bedarbiams, kyla būtinybė įvertinti visumoje daromų veiksnių priklausomybės poveikio stiprumą, kur skaičiavimų rezultatai pateikti 2.24 lentelėje. Lentelėje gauti rezultatai, leis nustatyti ar analizėje naudojamų veiksnių daromas poveikis yra stiprus ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui.

Pasitvirtinus pastarajai prielaidai bus eliminuojami veiksniai darantys silpną poveikį, siekiant sustiprinti ekonominių veiksnių poveikio stiprumo prognozes.

Remiantis 2.24 lentelės duomenimis galime teigti, jog visų analizėje naudojamų veiksnių yra daromas silpnas poveikis. Eliminavus silpną poveikį darančius veiksnius iš daugialypės regresijos modelio, bus siekiama sustiprinti daromo poveikio prognozes moterų nedarbo lygiui

Priklausomybės poveikio koeficientai

2.24 lentelė

Priklausomybės poveikio koeficientas (R^2 visų ekonominių veiksnių)	Priklausomybės poveikio koeficientas (R^2 (eliminavus silpno. poveikio . veiksnius)
0,599	0,98

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis statistikos departamento duomenimis

Vadovaujantis skaičiavimų duomenimis pateiktais 2.24 lentelėje, iš daugialypės regresijos analizės eliminavus silpno poveikio ekonominiu veiksniais: emigraciją, infliaciją bei mokestinės naštos mažinimą.

Apibendrinant galima teigti, jog ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui statistiškai reikšmingas poveikis yra daromas DU, TUI ir eksporto. Atskleidus ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui didžiausią poveikį darančių ekonominių veiksnių stiprumą, kitame skyriuje bus susistemintos ekspertų prognozės, kurios padės atskleisti kiekvieno iš tyrimu įvertinto veiksnio tikėtiną naudą ateityje, remiantis prognozėmis bus galima prognozuoti ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio pokyčius artimiausiu metu.

3. Ekonominių veiksnių poveikį darančių darbo rinkos segmentų nedarbo lygiui prognozės Lietuvoje

3.1 poveikį darančių ekonominių veiksnių prognozavimas 2013-2014 metais

2 skyriuje kompleksiniu vertinimu buvo nustatyta veiksniai darantys poveikį darbo rinkos segmentų nedarbo lygiui, t.y DU, TUI, eksportas, infliacija. Siekiant atskleisti ar artimiausiu metu poveikį darantys veiksniai turės poveikį darbo rinkos segmentams nedarbo lygio mažėjimu.

DU perspektyvų vertinimas ekspertų požiūriu 2013-2014 metais

Ekonomikos eksperto N. Mačiulio teigimu, realus darbo užmokesčio augimas bus spartesnis, nei praėjusiais metais, 2013 jis sieks 1,8 %, o 2014 metais – 2,0 %. Ekonomistas prognozuoja minimalaus mėnesinio atlyginimo (MMA) didėjimą ir tikėtinus jo padarinius, tokiu atveju kai Lietuva padidintų MMA iki 1200 litų, tai sudarytu 58,4 % vidutinio atlyginimo. Tarkim Graikijos MMA sudaro 56,4 % vidutinio atlyginimo, o kaip žinia Graikija yra labai kritikuojama dėl to, nes neadekvačiai yra padidintas MMA ir šalis tampa labai nekonkurencinga. Iš dalies ir dėl to jų ekonomika taip smarkiai traukiasi. Ekspertas prognozuoja, jog spaudimas didinti algas tik didės – dėl mažėjančio nedarbo.

V. Ečkute, L. Galdikiene, ankstesnėmis savo prognozėmis teigė, jog vidutinis metinis realus neto atlyginimo augimas 2013 metais bus 1,6%, 2014 metais prognozuojama, jog augimas pasieks 2,0%. Ekspertai neskuba džiūgauti, tik siūlo atkreipti dėmesį, jog gana sparčiai (17,6%) augantis MMA gali tapti lazda su dviem galais – iš vienos pusės didinantis namų ūkių perkamąją galią, bet iš kitos – stabdantis naujų darbo vietų kūrimą. MMA augimas gali turėti ir šalutini poveikį ir paskatinti darbo užmokesčio kilimą visoje vertės kūrimo grandinėje. Asmenys, kurie gaudavo šiek tiek didesni už minimalu darbo užmokestį, tikriausiai jau dabar derasi dėl to, kiek jų darbo užmokestis didės šiais metais. Ekspertės keičia prognozes, jog 2013 metams darbo užmokesčio nominalaus augimo prognozes padidiname iki 5,0%, o 2014 m. jis turėtų didėti 5,4%.

DNB banko analitikas J. Rojaka pritaria ankstesnių analitikų nuomonei prognozuodamas, jog našumą lenkiantis atlyginimų augimas gali neigiamai atsiliiepti Lietuvos verslo konkurencingumui. Suprantame, kad atlyginimų didėjimo tendencija yra gera žinia darbuotojams, tačiau darbo užmokesčio augimas reiškia ir didėjančias įmonių veiklos sąnaudas. Pastaruosius trejus metus darbo našumas viršijo darbo užmokesčio sąnaudų augimą, tačiau šiemet atlyginimų augimui įgavus pagreitį, įmonėms teks ieškoti naujų konkurencingumo šaltinių.

Verta atkreipti dėmesį, jog SEB banko analitikas G. Nausėda pagerino vidutinio darbo užmokesčio augimo prognozę. Pasak analitiko, spartesnis darbo užmokesčio kilimas yra natūralus reiškinys dabartinėje Lietuvos verslo ciklo stadijoje. Visgi gyventojai šiais metais turėtų pasijusti

geriau. Prognozuojama, kad vidutinis darbo užmokestis šiais metais augs 4 proc., 2014 m. - 4,5 proc. Darbo užmokesčio augimas viršys infliaciją, dėl to didės realus darbo užmokestis

Apibendrinus darbo prognozių vertinimus 2013 -2014 metais, manoma jog prognozuojamas 2013 metais MMA yra didesnis nei 2014. Artimiausius pora metų darbo užmokesčio didėjimas skatins darbo rinkos segmentus įsidarbinti mažindamas nedarbo lygį, tačiau kaip prognozuoja ekspertai MMA negali būti didesnis nei 1200 litų, kadangi jis tampa stabdymo priemone naujų vietų kūrimui ir didina darbo rinkos segmentų nedarbo lygį. Remiantis ekspertų vertinimais galime teigti, jog artimiausius keletą metų darbo užmokesčio didėjimas yra tas ekonominis veiksnys, kuris darys poveikį darbo rinkos segmentų nedarbo lygio mažėjimui.

TUI perspektyvų vertinimas ekspertų požiūriu 2013-2014 metais

2011–2021 metams yra numatyta TUI skatinimo programa, pastarojoje atskleidžiama, jog investicijų skatinimas – tai naujų investicinių projektų inicijavimas bei pritraukimas, įgyvendinimas Lietuvos teritorijoje; esamų investicinių projektų Lietuvoje išlaikymas ir palankios įstatyminės bei mokesstinės aplinkos kūrimas, siekiant didinti šalies konkurencingumą ir Lietuvos, kaip patrauklios investicijoms šalies, žinomumą pasaulyje.

Remiantis statistikos departamento duomenimis sukauptos TUI Lietuvoje 2012 pabaigoje siekė 41,163 mlrd. litų - 3,083 mlrd. litų (8,1 proc.) daugiau nei 2011-ųjų, kai jos buvo 38,081 mlrd. litų. Pernai Lietuvoje sparčiausiai didėjo Švedijos (607,3 mln. litų), Kipro (477,3 mln. litų), Nyderlandų (403 mln. litų) TUI, o daugiausia mažėjo Rusijos (522,9 mln. litų), Latvijos (186,3 mln. litų) ir Tailando (105,8 mln. litų) investicijos. Daugiausia investuota į finansų ir draudimo, nekilnojamojo turto operacijų, labiausiai mažėjo investicijos į informacijos ir ryšių veiklą.

Verta atkreipti dėmesį į tai, jog 2013 metų biudžete numatytos valstybės investicijos yra 10,3 % didesnes nei 2012 metais, siekiant visapusiškos plėtros ir verslas neturėtų atsilikti.

Ekspertai pastebi, jog Lietuva kol kas atsilieka nuo savo Baltijos kaimynių bei ES vidurkio materialinių investicijų kiekiu, todėl rekomenduojama didžiausią dėmesį sutelkti į investicijų pritraukimo iš šiaurės ir Baltijos regiono šalių (Švedija, Vokietija, Danija) pastaraisiais metais buvo ne tik vienos iš didžiausių investuotojų Lietuvoje, bet ir aktyviai investavo kitose Europos šalyse.

DNB banko ir SWED banko analitikai prognozuoja, jog artimiausiu metu TUI įplaukos didės, 3,5 % išaugs nuo BVP 2013 metais ir 4,0% prognozuojama išaugti 2014 metais.

Ekspertai nurodo, jog labai svarbu, kad TUI keliu atėjusios lėšos ir technologijos būtų išskaidomos tarp ūkio sektorių. Gerai veikiančios institucijos, patikima žmogiškojo kapitalo formavimo sistema ir politinė aplinka, netrukdanti laisvai veikti verslui, yra TUI ir paskolų efektyvaus panaudojimo sąlygos.

Apibendrinant galima teigti, jog 2013 -2014 metais ekspertų prognozuojama, jog TUI srautai didės 3,5 % ir 4,0% nuo BVP, remiantis ekspertų nuomone galima tikėtis, kad TUI daromas poveikis šiai ir sekančiais metais prisidės prie darbo rinkos segmentų nedarbo lygio mažėjimo.

Eksporto perspektyvų vertinimas ekspertų požiūriu 2013-2014 metais

Ekspertai prognozuoja, jog bendras prekių ir paslaugų eksportas artimiausius dvejus metus turėtų augti vidutiniškai po 10% kasmet ir 2014 m. pasiekti 115 mlrd. Lt.

„Versli Lietuva“ analitikai pagal naująjį modelį prognozuoja, jog lietuviškos kilmės prekių eksportas (išskyrus energetinius produktus) dar šiemet turėtų užtekti 4,1% iki 34,3 mlrd. Lt, 2014 m. – iki 35,9 mlrd. Lt.

Dauguma ekspertų laikosi tos pačios nuomonės, jog eksportas keletą artimiausių metų išliks ekonomikos augimo pagrindu, o pagrindinę nedarbo mažėjimo priežastį įvardina ne emigraciją, tačiau eksportą ir naujų darbo vietų augimą ypač eksportuojančiuose sektoriuose.

SEB banko analitikai nurodo, jog 2013 metai – eksportas augs 3,5%, o 2014 – šiek tiek daugiau 4%. Eksporto augimo prognozes 2013 m. ir 2014 m. ekonomikos analitikai sumažino, atsižvelgdami į užsitęsusį nuosmukį euro zonoje ir lėtesnį Lenkijos, Rusijos ir kitų pagrindinių eksporto rinkų augimą. Prognozuojama, kad 2013 m. eksportas į Rusiją gerokai sumažės ir nesiels net 2 %. Taip pat ir G.Nausėda įspėja, jog grėsmė kyla eksporto augime, kurį apsunkins didėjančios įmonių sąnaudos ir prastėjančios konkurencingumas.

Analitikai kalbėdami apie bendrą eksportą, teigia, jog pastarasis nepaliauja stebinti dinamiška plėtra, kurios nesustabdo net euro zonos – pagrindinės eksporto rinkos – recesija, todėl prognozuojama, jog prekių ir paslaugų eksporto augimas 2013 metais padidės 6,7%, 2014 metais dar išaugs 10,5%. Kadangi didelę dalį Lietuvos eksporto iš regionų sudaro (automobilių, įrengimų) reeksportas, todėl net ir spartus lėtėjimas neturėtų labai sukrėsti realios ekonomikos.

Infliacijos perspektyvų vertinimas ekspertų požiūriu 2013-2014 metais

Infliacijos perspektyvų vertinimą pradėsime, Danske Bank ekspertės V. Klyvienės, teigimu, jog 2013 metų kovo mėnesio vidutinė metinė infliacija sudarė 2,7% ir buvo 1,5 % mažesnė nei 2012 metų kovo mėn. (4,2%). Mažesnę infliaciją 2013 metais lėmė nepakankamai įvertintas šilumos energijos kainų sumažėjimo poveikis vartotojų kainų indeksui. Įvardindami tą pačią priežastį nulemiančią infliacijos pokyčius Lietuvos banko ekspertai prognozuoja, jeigu bus pratęsiama lengvata šildymui prognozuojama infliacija 2,3%, jeigu padidėja žaliavų kainos infliacijos prognozė pakyla iki 2,8%.

Danske Bank ekspertės V. Klyvienė prognozuoja, jog šaltas pavasaris gali lemti aukštesnes nei paprastai šviežių daržovių kainas. Tačiau, nepaisant to, Danske Bank ekspertai šiek tiek sumažinamo prieš tai buvusias metines infliacijos prognozes nuo 2,9% iki 2,5%.

Verta atkreipti į SEB banko ekspertų prognozių pokyčius, kur G.Nausėda prognozavo, jog geresnes sąlygas kilti gyventojų perkamajai galiai formuos ir mažesnė nei anksčiau tikėtasi infliacija. Pirminėse savo prognozėse, SEB banko ekspertai *sumažino* 2013 metų vidutinės metinės infliacijos prognozę iki 2,5 %, o 2014 metais – iki 2,8 %. Kainų pokyčiams įtakos turės pasaulinė infliacija ir santykinai silpnas vidaus paklausos spaudimas. Tačiau kad ir kaip bebūtų, SEB banko ekspertai 2013 metų infliacijos prognozę *padidino* nuo 2,5 % iki 3,4 %, 2014 metais infliaciją padidino nuo 3,0 %, iki 3,5 %. Tokius sprendimus lėmė brangstantys energetiniai ištekliai, kurių kainos formuojasi už Lietuvos ribų, didėjančios maisto produktų kainos bei darbo užmokesčio-kainų reiškinys.

DNB ekspertai remiantis atliktais skaičiavimais prognozuoja, jog 2013 metais infliacija Lietuvoje sumažės 0,4 procentinio punkto ir numatoma iki 2,5% , 2014 metais iki 3%.

Apibendrinant ekspertų prognozuojamus pokyčius galime teigti, jog numatoma 2014 metais infliacija bus didesnė nei 2013 metais. Remiantis pastarosiomis prognozėmis galime teigti, jog 2013 metais infliacija darys didesnę poveikį darbo rinkos segmentų nedarbo lygio pokyčiams. Kaip atskleidė darbo tyrimo rezultatai, dėl infliacijos daromo poveikio labiausiai nedarbo lygis turų mažėti jaunimo ir moterų darbo rinkos segmentams.

Pateikus analitikų prognozes ekonominių veiksnių darančių poveikį darbo rinkos segmentų nedarbo lygiui, yra naudinga atskleisti ekspertų prognozes artimiausiu metu nedarbo lygio pokyčiams. SEB banko analitikų prognozėse nurodyta, jog nedarbo lygis 2013 metais sumažės iki 11,5 %, 2014 metais iki 9,3 %, DNB analitikai 2013 – 12%, 2014 – 11,0%,

Analitikai pagrindinės tokių prognozių sumažinimo priežastis įvardina, kaip atsargesnį bendrovių elgesį investuojant ir įdarbinant. Naujos darbo vietos bus kuriamos lėčiau, dėl didžiosios daugumos likusių bedarbių turinčių žemesnę arba nepaklausią rinkoje kvalifikaciją.

Apibendrindami 2013-2014 metų analitikų daromas prognozes, galime teigti, jog prognozuojama teigiama perspektyva DU, TUI taip pat ir TUI tenkantis vienam gyventojui, eksporto augimui ir infliacijos pokyčiams. Ekspertai didžiausią augimą prognozuoja eksportui, kuris turi stiprų poveikį jaunimo, moterų ir ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio pokyčiams. Taip pat artimiausiu metu prognozuojama DU kilimas ir infliacijos sumažėjimas kas turėtų stipriai daryti poveikį jaunimo ir moterų nedarbo lygio mažėjimą. TUI prognozės išlieka optimistinės, todėl jų daromas labai stiprus poveikis laukiamas ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio mažėjimui.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Išanalizavus darbo rinkos segmentų mokslinę literatūrą, galima teigti, jog didžiausias kliuvinys tarp darbo rinkos segmentų mažinant nedarbo lygį yra diskriminacijos raiškos aspektai: lyties, lyties orientacijos, amžiaus, tautinės kultūrinės ir sveikatos skirtumų aspektai. Pastarieji darbo rinkos segmentai įvardijami kaip **probleminės darbo rinkos grupės**: jaunimas, moterys, ilgalaikiai bedarbiai, pagyvenę asmenys, invalidai, kurie ilgiausiai patiria ekonomines ir socialines nedarbo pasekmes.

Darbo rinka yra veikiama išorinių ir vidinių veiksnių, moksliniais tyrimais pagrįsta, jog pastarieji turi galimybę sumažinti darbo rinkos segmentų nedarbo lygį. **Veiksniai darantys poveikį nedarbo lygio mažėjimui** yra ne tik asmeninės žmonių savybės ar jų motyvacija, darbdavių individualus vertinimas, tačiau įsidarbinimą gali nulemti struktūriniai pokyčiai darbo rinkoje, ekonominiai veiksniai, kurių siekiantis įsidarbinti žmogus negali įtakoti. Tyrimui naudojami DU, TUI, TUI tenkantis 1 gyv., migracija, infliacija, eksportas, mokesčių mažinimas yra ekonominiai veiksniai, kurių poveikį galima statistiškai įvertinti darbo rinkos segmentų nedarbo lygio pokyčiams.

Atlikus tyrimą, galima pateikti ekonominių veiksnių poveikio **jaunimo nedarbo lygiui** įvertinimų išvadas:

DU: atvirkštinė priklausomybė, *silpnai veikiantis veiksnys*, nedarbo lygio kitimą paaiškina 47%. DU didėjimas įtakos turėjo privačiose įmonėse, poveikis užfiksuotas 2003 metais DU padidėjimas 58,2 litais darydamas 47% poveikį jaunimo nedarbo lygį sumažino 1,41 tūkst. asmenų.

TUI ir TUI tenkantis 1 gyv. : atvirkštinė priklausomybė, *silpnai veikiantis veiksnys*, nedarbo lygio kitimą paaiškina 19%, TUI tenkantis vienam gyventojui nedarbo lygio kitimą paaiškina 14%. Poveikis užfiksuotas, kai 2000- 2007 metais TUI kitimo tempas sudarė 380,54% arba 26,17 mln. lt, kuri jaunimo nedarbo lygį sumažino 19,74 tūkst.

Emigracija: tiesioginė priklausomybė, *silpnai veikiantis veiksnys*, nedarbo lygio kitimą paaiškina 19%. 2010 metais 20-24 metų emigracijos kitimo tempas siekė 558,34 % arba 12421 tūkst. 2010 metais jaunimo nedarbo lygio padidėjimas sudarė 112,85% arba 6 tūkst asmenų. Daroma prielaida, jog nedarbo lygio augimas galėjo būti didesnis, neįtakojant emigracijai.

Infliacija: tiesioginė priklausomybė, *vidutiniškai veikiantis veiksnys*, nedarbo lygio kitimą paaiškina 34% . Poveikis užfiksuotas, kai 2009 metais 7,2% infliacijos pokytis jaunimo nedarbo lygį padidino 8,4 tūkst.

Eksportas: atvirkštinė priklausomybė, *silpnai veikiantis veiksnys*, nedarbo lygio kitimą paaiškina 12%. Poveikis užfiksuotas, kai 2010 metais eksporto padidėjimas 32,35% silpnai prisidėjo prie nedarbo lygio mažinimo, kadangi nedarbo lygis padidėjo 12,85%, daroma prielaida, jog nedarbo lygio augimas galėjo būti didesnis, neįtakojant eksportui.

Darbo sąnaudos : nustatyta, jog neturi tiesioginio poveikio jaunimo nedarbo lygiui.

Regresinės – koreliacinės analizės rezultatai rodo, kad stipriausią poveikį jaunimo nedarbo lygiui turintys veiksniai yra infliacija, DU, TUI ir silpną poveikį turi eksportas, emigracija, silpniausia poveikį jaunimo nedarbo lygio mažinimui turi mokestinės darbo sąnaudų mažinimas.

Ekonominių veiksnių poveikio **moterų nedarbo lygiui** įvertinimai:

DU: atvirkštinė priklausomybė, *silpnai veikiantis veiksnys*, daugiausia 25% nedarbo lygio kitimą paaiškina valstybiniame sektoriuje. Poveikis užfiksuotas, kai nuo 2000 iki 2008 metų, valstybės sektoriuje DU padidėjo 1024,7 litais, kur daromas 25% poveikis moterų nedarbo lygi mažėjimo 9,6 tūkst.

TUI ir TUI tenkantis 1 gyv.: atvirkštinė priklausomybė, TUI daromo poveikio neužfiksuota, TUI tenkantis 1 gyv. *vidutiniškai veikiantis ir* nedarbo lygio kitimą paaiškina 35%.

Emigracija: atvirkštinė priklausomybė, *silpnai veikiantis veiksnys* ir nedarbo lygio kitimą paaiškina 40%. Poveikis užfiksuotas, kai 2010 metais emigravusių moterų kitimo tempas buvo 325% arba 33035 moterys. Dėl emigracijos poveikio moterų nedarbo lygis buvo 38,46% arba 4 tūkst., kadangi emigravusios moterys sumažino bendrą moterų nedarbo lygį.

Infliacija: tiesioginė priklausomybė, *stipriai veikianti*, nedarbo lygio kitimą paaiškina 54%. Poveikis užfiksuotas, kai 2004 metais dėl infliacijos mažėjimo ir daromo poveikio įsidarbino 216 moterų, 2009 metais infliacija didėjo ir dėl jos poveikio darbo neteko 2592 moterys.

Eksportas: atvirkštinė priklausomybė, *vidutiniškai veikiantis veiksnys*, nedarbo lygio kitimą paaiškina 31%. 2009 metais dėl eksporto sumažėjimo moterų nedarbo lygis padidėjo 1,48 tūkst., 2010 metais padidėjo 4 tūkst. nedirbančių moterų.

Mokestinės naštos mažinimas: tiesioginė priklausomybė, *nedaro poveikio* moterų nedarbo lygiui, paaiškina tik 0,5% mokestinės naštos daromų pokyčių.

Regresinės – koreliacinės analizės rezultatai rodo, jog moterų nedarbo lygiui stipriausia poveikį turintis veiksnys yra infliacija, TUI tenkantis 1 gyv., vidutinio stiprumo poveikį daro DU. Silpniausia poveikį turi moterų emigracija, eksportas, visiškai poveikio neturi mokestinės darbo sąnaudų mažinimas.

Ekonominių veiksnių poveikio **ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui** įvertinimai:

DU: atvirkštinė priklausomybė, *vidutiniškai veikiantis veiksnys*, nedarbo lygio kitimą paaiškina 89%. Kai 2000 - 2008 metais DU padidėjimas 950 litų, ilgalaikių bedarbių nedarbo lygį sumažino 108,75 tūkst.

TUI ir TUI tenkančio 1 gyv. : atvirkštinė priklausomybė, TUI tenkantis 1 gyv. statistiškai *nereikšmingas*, TUI *stipriai veikiantis*, nedarbo lygio kitimą paaiškina 58%. Nuo 2001 iki 2007 TUI padidėjimas 26,1 mln. ilgalaikių bedarbių nedarbo lygį sumažino 45,29 tūkst.

Emigracija: tiesioginė priklausomybė, pripažįstama kaip *nereikšmingą priklausomybės poveikį darantis* veiksnys ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui.

Infliacija: tiesioginė priklausomybė, *vidutiniškai veikiantis veiksnys*, nedarbo lygio kitimą paaiškina 54%. 2009 metais infliacijos sumažėjimas 7,2% ilgalaikių bedarbių nedarbo lygį sumažino 17,38 tūkst.

Eksportas: atvirkštinė priklausomybė, *vidutiniškai veikiantis veiksnys*, nedarbo lygio kitimą paaiškina 48%. 2009 metais eksporto sumažėjimas 14,78 mln. lt. ilgalaikių bedarbių nedarbo lygį padidino 15,54 tūkst.

Mokestinės naštos mažinimas: tiesioginė priklausomybė, *silpnai veikiantis veiksnys*, nedarbo lygio kitimą paaiškina 23%. 2002 metais mokestinės naštos sumažėjimas 2,2% ilgalaikių bedarbių nedarbo lygį sumažino 4,8 tūkst.

Regresinės – koreliacinės analizės rezultatai rodo, jog ilgalaikių bedarbių nedarbo lygiui stipriausią poveikį turintis veiksnys TUI, vidutinio stiprumo poveikį daro infliacija, eksportas, DU.

Atlikus kompleksinį tyrimą, galima teigti, kad tyrimo pradžioje iškelta hipotezė sąlyginai pasitvirtino: remiantis statistiniais skaičiavimais ir ekspertų vertinimais, analizuojamu laikotarpiu ekonominiai veiksniai turėjo silpną ir vidutinišką poveikį skirtingų darbo rinkos segmentų nedarbo lygio pokyčiams.

Tendencijos išryškėjusios atskleidus ekspertų prognozes:

Apibendrinant galime teigti, jog prognozuojama teigiama perspektyva DU, TUI taip pat ir TUI tenkantis vienam gyventojui, eksporto augimui ir infliacijos pokyčiams. Ekspertai didžiausią augimą prognozuoja eksportui, kuris turi stiprų poveikį jaunimo, moterų ir ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio pokyčiams. 2013 metais prognozuojama DU kilimas ir infliacijos sumažėjimas, kas turėtų stipriai daryti poveikį jaunimo ir moterų nedarbo lygio mažėjimui. TUI prognozės išlieka optimistinės, todėl jų daromas labai stiprus poveikis laukiamas ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio mažėjimui.

Remiantis atliktos analizės rezultatais siūloma:

Lietuva norėdama pasiekti jaunimo nedarbo lygio mažėjimą, siūloma švietimo ir profesinio orientavimo sistemos reformos, kurių tikslas būtų, ruošiamus specialistus pritaikyti prie darbo rinkos paklausos. Siūloma atsisakyti neperspektyvių profesijų bendradarbiaujant su įmonių vadovais. Taip pat siūloma darbdaviams padaryti privaloma viešai skelbti apie vykstančius konkursus į laisvas darbo vietas.

Siekiant sustabdyti moterų nedarbo lygio didėjimą, siūloma iš mokesčių mokėtojų pinigų darbdaviui suteikti mokestines lengvatas.

Ekonominių veiksnių poveikio skirtingų darbo rinkos segmentų nedarbo lygiui vertinimas. Asipauskaitė, D.

Siekiant ilgalaikius bedarbius greičiau integruoti į darbo rinką, siūloma darbo biržai skirti didesnę finansavimą siekiant padidinti ilgalaikių bedarbių tęstinį mokymąsi ir perkvalifikavimą, siekiant ilgalaikius bedarbius padaryti patraukius darbuotojus.

NAUDOTA LITERATŪRA:

1. Adamonienė, A.(2004). Darbo išteklių pasiūlos ir paklausos derinimas Lietuvos žemės ūkyje. Kaunas: Lietuvos žemės ūkio universitetas. 173 p.
2. Bagdonas, A., Lazutka, R., Vareikytė, R., Žalimienė, L.(2007). Skirtingi, bet lygūs visuomenėje ir darbuotėje 477 p. : diagr., schem. Pranešimas.
3. Balkytė, A., Valentinavičius, S. (2006). Ekonomikos augimo veiksniai ir jų įtaka gyvenimo lygiui Lietuvoje .Verslas, vadyba ir studijos. 2005: mokslo darbai, 125-136.
4. Beržinskienė, D., Darbo paieškos alternatyvos: teorija ir praktika. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. 2 (15), 5-12. .[Interaktyvus]. 2009. [žiūrėta: 2012-02-03]. Prieiga per internetą:<<http://archive.minfolit.lt/arch/21501/21798.pdf>>
5. Beržinskienė, D., Būdvytytė-Gudienė, A. Ilgalaikio nedarbo dinamika ekonominio nuosmukio sąlygomis. [Interaktyvus], 2010. [žiūrėta: 2012-04-03]. Prieiga per internetą:<http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2010~ISSN_1648-9098.N_1_17.PG_15-24/DS.002.0.01.ARTIC>
6. Beržinskienė D., Rudytė D.(2008).Jaunimo padėties Baltijos šalių darbo rinkose dinaminiai pokyčių lyginamoji analizė. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. Nr.(3)12.39-47.
7. Beržinskienė. D., Martinkus. B.Darbo rinkos rodiklių pokyčių identifikavimas. Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai.(2) [Interaktyvus]. 2007. [žiūrėta: 2012-01-06]. Prieiga per internetą:< <http://archive.minfolit.lt/arch/16501/16636.pdf>>
8. Beržinskienė, D., Neverauskas, B., Martinkus, B., Snieška, V., & Domeika, P. Gyventojų užimtumas ir jo plėtros modeliai. KTU. [Interaktyvus]. 2005. [žiūrėta: 2012-01-06]. Prieiga per internetą:
< http://vddb.library.lt/obj/LT-eLABa-0001:E.02~2005~D_20050718_150333-36247>
9. Bukšytė-Marmalienė, L., & Vaitkūnienė, L. Bedarbių asmenybės savybių ypatumai skirtingos nedarbo trukmės grupėse. Organizacijų Vadyba: Sisteminiai Tyrimai, (64), 21-39. [Interaktyvus].2012.[žiūrėta: 2012-04-03]. Prieiga per internetą:<http://vddb.library.lt/obj/LT-eLABa-0001:J.04~2012~ISSN_1941-7233.N_10.PG_125-143>
10. Brazienė, R., Guščinskienė, J. Socialinės atskirties modeliai Lietuvoje . Filosofija. Sociologija, 4, 50-56. [Interaktyvus]. 2004. [žiūrėta: 2012-01-06]. Prieiga per internetą:<<http://archive.minfolit.lt/arch/11501/11837.pdf>>
11. Chlivickas, E., Rakauskienė, O. G. Public finance of Lithuania: gender perspective. Journal of Business Economics and Management, (1), 11-27. [Interaktyvus]. 2007. [žiūrėta: 2012-01-06]. Prieiga per internetą:<

- <http://www.ceeol.com/asp/issuedetails.aspx?issueid=da4293b5-2434-4cfc-b0be-a3512f2ae558&articleId=9c15903b-c075-47fa-b82e-ba7c9b9aeb38>>
12. Čekanavičius, V., Murauskas, G. Statistika II ir jos taikymas, Vilnius; [Interaktyvus]. 2004. [žiūrėta: 2012-08-024]. Prieiga per internetą <http://senas.lnb.lt/stotisFiles/uploadedAttachments/10_Statistika_ir_jos_taikymai_3201102415723.pdf>
 13. Čepas, P. Prielaidos įsidarbinimo kompetencijos ugdymui: kompetencijos formavimosi laukas. [Interaktyvus]. 2007.[žiūrėta 2013-02-05].Prieiga per internetą: <http://www.lvb.lt/primu_library/libweb/action/search.do?dsc>
 14. Dambrauskienė, G. Lanksčių užimtumo formų taikymas Lietuvoje. Jurisprudencija, 25(17), 19-25. [Interaktyvus]. 2002. [žiūrėta: 2012-02-04]. Prieiga per internetą: <http://www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/jurisprudencija/archyvas/dwn.php?id=308898>
 15. Damulienė, A. Ekonomikos svyravimų poveikis Lietuvos nedarbo lygiui 1998-2010 metais. Societal Innovations for Global Growth“,2012, No. 1(1). . [Interaktyvus]. 2012. [žiūrėta 2013-01-02]].Prieiga per internetą: < http://socin.mruni.eu/wp-content/uploads/2012/12/D_2012-12-26.pdf#page=209>
 16. Daukantienė, N. (2006).Darbo rinkos pokyčiai Lietuvoje: moterų ir vyrų padėties aspektai. Filosofija. Sociologija. nr. 4. P. 46–54. [Interaktyvus]. 2006. [žiūrėta 2012-10-07]].Prieiga per internetą:< http://www.ebiblioteka.lt/resursai/LMA/Filosofija/Fil64/Fil64_08.pdf>
 17. Dromantaitė-Stancikienė, A., Gineitienė, Z. Moterų padėtis Lietuvoje, siekiant karjeros. Socialinių mokslų studijos, 4(8), 69-88. [Interaktyvus]. 2010 [žiūrėta 2013-01-02]].Prieiga per internetą:< http://www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/sms/archyvas/dwn.php?id=269288>
 18. Dumčiuvienė D., Stravinskas T. Struktūrinės paramos įtaka šalies ekonominiam augimui. Ekonomika ir vadyba. NR (4).[Interaktyvus].2012. [žiūrėta 2013-01-02]].Prieiga per internetą:<<http://www.chemtech.ktu.lt/index.php/Ekv/issue/view/183> >
 19. Ervasti, H., Venetoklis, T. (2010). Unemployment and Subjective Well-being An Empirical Test of Deprivation Theory, Incentive Paradigm and Financial Strain Approach. Acta Sociologica, 53(2), 119-139.
 20. Gedvilienė, M., & Šalkauskienė, L. Darbo užmokesčio mokestinių lengvatų taikymo ypatumai Lietuvoje ir ES šalyse. VADYBA, (3), 19.).[Interaktyvus].2009.[žiūrėta 2013-01-02]].Prieiga per internetą:< [http://www.vlvk.lt/private/Vadybos%20turiniai/Vadyba_3\(16\).pdf#page=19](http://www.vlvk.lt/private/Vadybos%20turiniai/Vadyba_3(16).pdf#page=19)>
 21. Geniene M., Čiulevičiene V. (1998). Bendroji ir žemes ukiio statistika, Vilnius;
 22. Gražytė-Molienė O. (2004). Statistika, Vilnius.

23. Grybaitė .V.Lyčių lygybė darbo rinkoje: moterų ir vyrų darbo užmokesčio skirtumai. Verslas teorija ir praktika. VII t. NR 3, 168-173.).[Interaktyvus].2006.[žiūrėta 2013-03-04]].Prieiga per internetą:< <http://www.btp.vgtu.lt/index.php/btp/article/viewFile/183/pdf>>
24. Gruževskis. B.(2002). Socialinė ir ekonominė plėtra bei valstybės politikos uždaviniai. Lietuvos tauta: būklė ir raidos perspektyvos: kolektyvinė monografija. Vilnius.
25. Gruževskis, B., & Okunevičiūtė-Neveauskienė, L. (2003). Jaunimo integracijos į darbo rinką problemos. Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos, 6.
26. Gruževskis, B., & Okunevičiūtė Neverauskienė, L., & Žalimienė, L., & Česnaitytė, V. (2006). Sunkiai integruojamų asmenų padėties darbo rinkoje analizė ir priemonės jų užimtumui didinti. [Interaktyvus].2006.[žiūrėta 2013-03-04]].Prieiga per internetą:<http://www.ldb.lt/Informacija/Apie/Documents/sunkiai_integruojami.pdf>
27. Gylys, P. Mokesčių našta ir tarptautinė mokesčių konkurencija. Ekonomika.(75).[Interaktyvus].2006. [žiūrėta 2013-01-02]].Prieiga per internetą:<http://www.leidykla.eu/fileadmin/Ekonomika/75/Povilas_Gylys.pdf>
28. Jakutis A., Kazlovas V. Lietuvos ūkio ir verslo raidos analizė. Verslas teorija ir praktika. VII t. NR 3, 163-167. [Interaktyvus].2006. [žiūrėta 2013-03-07]].Prieiga per internetą:< http://vddb.library.lt/obj/LT-eLABa-0001:J.04~2006~ISSN_16480627.V_7.N_3.PG_163-167>
29. Kalendiene, J., & Miliauskas, G. Lithuanian export competitiveness before economic recession. Business and Economic Horizons, (04), 40-51.).[Interaktyvus].2011. [žiūrėta 2012-01-16]. Prieiga per internetą:< http://academicpublishingplatforms.com/downloads/pdfs/beh/volume4/201103201501_04_BEH_Vol4_LITHUANIA_Kalendiene_and_Miliauskas_Export_Competitiveness.pdf>
30. Laskienė, D. Nedarbo lygio ir gamybos augimo ryšys: Lietuvos atvejis. Ekonomika ir vadyba, 1(5).[Interaktyvus].2009.[žiūrėta 2012 05 17]. Prieiga per internetą:<<http://internet.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/ekovad/14/1822-6515-2009-857.pdf>>
31. Legkauskas, V. (2001). Psichologijos įvadas. Kaunas: VDU.
32. Šileika, A., Andriušaitienė, D. (2007). Istorinis metodologinis darbo rinkos sampratos aspektas. Verslas: teorija ir praktika, 1, 19-23.
33. Makštutis, A., Vijeikis, J. Jaunimo įsidarbinimo problemos Lietuvoje. Vadyba, (2), 78-81.).[Interaktyvus].2008.[žiūrėta 2013 02 07]. Prieiga per internetą:< <http://archive.minfolit.lt/arch/21501/21842.pdf>>
34. Martinkus, B., Beržinskienė, D.(2005). Lietuvos gyventojų užimtumo ekonominiai aspektai. Kaunas: Technologija, p. 172.

35. Matuzeviciute, K., Butkus, M. Emigracijos ir reemigracijos situacija Lietuvoje. Vadyba. [Interaktyvus].2009.[žiūrėta 2012-02-03] Prieiga per internetą:
< [http://www.vlvk.lt/private/Vadybos% 20turiniai/Vadyba_14, 202009.>](http://www.vlvk.lt/private/Vadybos%20turiniai/Vadyba_14,202009.>)
36. Matuzienė; E. Petukienė; R. Tijūnaitienė (2004). Darbo motyvacija: kvalifikacijos kėlimo aspektas. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 178.
37. Markauskiene, A., Nikitina, S. Gyventojų nedarbo ir užimtumo dinamika ir užimtumo perspektyvos. *Ekonomika ir vadyba – 2002: ekonomikos aktualijos*. Kaunas, p. 51–52.
38. Martinkus, B.(2006). Darbo išteklių ekonomika ir valdymas: vadovėlis. KTU.
39. Martinkus, B., Beržinskienė D.(2007) Sunkiai integruojamų asmenų padėties darbo rinkoje analizė ir priemonės jų užimtumui didinti 2006m. [Interaktyvus].2007.[žiūrėta 2011-04-02].Prieiga per internetą]:<<http://archive.minfolit.lt/arch/16501/16636.pdf>. >
40. Matiušaitytė, R. Darbo rinkos segmentavimas., 2. Tiltai. [Interaktyvus]. 2005.[žiūrėta 2011-04-02].Prieiga per internetą:
<[http://primov3.library.lt/primov3/library/libweb/action/search.do?ct=Next+Page&pag=nxt&dscnt=3&scps=scope%3A\(LABT\)&frbg=&tab=local&dstmp=1304283556842&srt=rank&ct=search&vl\(76054429UI1\)=all_items&mode=Basic&dum=true&indx=1&tb=t&fromLogin=true&vl\(freeText0\)=matiusaityte&fn=search&vid=KTU_PCI&vl\(75257231UI0\)=any](http://primov3.library.lt/primov3/library/libweb/action/search.do?ct=Next+Page&pag=nxt&dscnt=3&scps=scope%3A(LABT)&frbg=&tab=local&dstmp=1304283556842&srt=rank&ct=search&vl(76054429UI1)=all_items&mode=Basic&dum=true&indx=1&tb=t&fromLogin=true&vl(freeText0)=matiusaityte&fn=search&vid=KTU_PCI&vl(75257231UI0)=any)>
41. Moskvina, J. (2008). Aktyvios darbo rinkos politikos priemonių vertinimas. Probleminiai klausimai. *Filosofija. Sociologija*, 19(4), 1-9.[Interaktyvus].2008.[žiūrėta:2012 -11-12]. Prieiga per internetą: < <http://www.lmaleidykla.lt/publ/0235-7186/2008/4/1-9.pdf>>
42. Navickas V., Paulavičius K. Darbo rinka. Mokymo priemonė. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.1998, p. 63.
43. Palumickaitė, J., Matuzevičiūtė, K. (2007). Intelektinis kapitalas ir vertės kūrimas: teorinis aspektas. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 1(8), 206-211.
44. Paulauskaitė, L., Rudžinskienė R., (2011).Šiaulių apskrities ilgalaikių bedarbių padėties pokyčiai darbo rinkoje. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos* 21 44-54.
45. Petrauskas, R. A., Bilevičiene, T. Neigaliųjų integravimas į darbo rinką: informacinės visuomenės sąlygomis. *Informacijos mokslai*, p. 42–43, p. 56–61. [Interaktyvus].2007.[žiūrėta:2012-11-14]. Prieiga per internetą:
http://eta.ktl.mii.lt/~mask/varia/KoDi07/Inf_mokslai/Bileviciene/Bileviciene_0805.doc
46. Kulvelytė, V. Pagrindinių makroekonomikos dėsnių tikrinimas matematiniais metodais. [interaktyvus].2011. [žiūrėta 2011-04-17]. Prieiga per internetą: < <http://dspace.vgtu.lt/bitstream/1/728/1/Kulvelyte.pdf>>

47. Pocius, A., Okunevičiūtė-Neveauskienė, L. Ekonominio nuostolio dėl Lietuvos darbo rinkos pokyčių įvertinimas. Pinigų studijos (2), 5-6[interaktyvus].2005. [žiūrėta 2011-04-17]. Prieiga per internetą: <http://www.lb.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos2005_2/pocius.pdf>.
48. Rakauskienė, O. G., Lissauskaitė, V. Lyčių lygių galimybių modelis Švedijos ekonomikoje: gairės Lietuvai. Viešoji politika ir administravimas, 12, 46-68. [interaktyvus]. 2005.[žiūrėta 2013-02-17]. Prieiga per internetą: <http://www.mruni.eu/en/mokslo_darbai/vpa/archyvas/dwn.php?id=241215>
49. Rudytė, D., Karulaitienė D., Reizgevičienė R. Naujųjų Europos sąjungos valstybių makroekonominių rodiklių pokyčiai integruotoje rinkoje .Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. 1 (14). 238-247 [interaktyvus].2009.[žiūrėta 2011-04-02].Prieiga per internetą:< <http://archive.minfolit.lt/arch/21501/21618.pdf>>
50. Rudzkiene, V. Socialinė statistika, Vilnius. [interaktyvus].2005.[žiūrėta 2012-10-05].Prieiga per internetą:< <http://www3.mruni.eu/padaliniai/leidyba/bylos/Vitalija%20Rudzkiene.doc>>
51. Rycx, F., Garofalo, A., & Vinci, C. P. Unemployment, innovation and R&D (No. 2013/6589). ULB--Universite Libre de Bruxelles. [interaktyvus].2008.[žiūrėta 2012-10-05].Prieiga per internetą:< <http://ideas.repec.org/p/ulb/ulbeco/2013-6589.html>>
52. Simanavičienė, A., Užkurytė, L. Pokyčiai darbo rinkoje ekonominio nuosmukio metu: Lietuvos atvejis. Ekonomika ir vadyba, 14, 940-946. [interaktyvus].2008.[žiūrėta 2013-03-05].Prieiga per internetą:< <http://www.ktu.edu/lt/mokslas/zurnalai/ekovad/14/1822-6515-2009-940.pdf>>
53. Skominas, V. (sudarytojas) (2006). Makroekonomika. Vadovėlis. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
54. Snieška, V. (2005). Makroekonomika. Kaunas: Technologija.
55. Starkauskienė, V., Kisieliauskas, J. Visuotinis pažangos indeksas. Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai, (6/1), 13-24. [interaktyvus].2012.[žiūrėta 2013-04-05].Prieiga per internetą:< http://vddb.library.lt/obj/LT-eLABa-0001:E.02~2011~D_20110615_155435-06850>
56. Stoškus, S., Beržinskienė, D. (2006). The research of work search method choice applying the cluster analysis. Engineering Economics, (3 (48), 50-55.
57. Stulgienė, A., Daunorienė, A. Migracijos poveikis darbo jėgos rinkos pusiausvyrai. Ekonomika ir vadyba-Economics & Management, 14, 984-992. [interaktyvus].2009.[žiūrėta 2013-02-05].Prieiga per internetą:< <http://www.ktu.edu/lt/mokslas/zurnalai/ekovad/14/1822-6515-2009-984.pdf>>

58. Okunevičiūtė-Neveauskienė, L., Pocius, A. (2008). Jaunimo padėties šalies darbo rinkoje raidos tendencijos ir ją įvertinančių rodiklių metodinės skaičiavimo problemos. *Ekonomika–Economics*, 147-163.
59. Petukienė, E., Tijūnaitienė, R., Raipa, A. Visuomenės dalyvavimas: socialinio kapitalo, demokratijos ir racionalaus pasirinkimo teorijų apžvalga. Viešoji politika ir administravimas. nr. 21. [interaktyvus].2007.[žiūrėta 2013-03-05].Prieiga per internetą:<[http://www.lvb.lt/primo_library/libweb/action/search.do?dsent=0&scp.scps=scope%3A%28LABT%29%2Cscope%3A%28PRM01%29&frbg=&tab=local&dstmp=1350635916515&srt=rank&ct=search&mode=Basic&vl\(13517047UI1\)=all_items&vl\(35559459UI0\)=any&dum=true&tb=t&indx=1&vl\(1UIStartWith0\)=contains&vl\(freeText0\)=Visuomen%C4%97s+dalyvavimas%3A+socialinio+kapitalo%2C+demokratijos+ir+racionalaus+pasirinkimo+teorij%C5%B3+ap%C5%BEvalga&fn=search&vid=LABT_VU1](http://www.lvb.lt/primo_library/libweb/action/search.do?dsent=0&scp.scps=scope%3A%28LABT%29%2Cscope%3A%28PRM01%29&frbg=&tab=local&dstmp=1350635916515&srt=rank&ct=search&mode=Basic&vl(13517047UI1)=all_items&vl(35559459UI0)=any&dum=true&tb=t&indx=1&vl(1UIStartWith0)=contains&vl(freeText0)=Visuomen%C4%97s+dalyvavimas%3A+socialinio+kapitalo%2C+demokratijos+ir+racionalaus+pasirinkimo+teorij%C5%B3+ap%C5%BEvalga&fn=search&vid=LABT_VU1)>
60. Valackienė, A. (2004). Sociologinis tyrimas. Kaunas: Technologija.
61. Valentinavičius, S., (2001). Užimtumą ir nedarbą lemiantys ekonominiai veiksniai.Vilniaus universitetas. *Ekonomika : mokslo darbai*. 2001, t.
62. Vetlov,I, Virbickas E. Lietuvos darbo rinkos lankstumas. Pinigų studijos. Ekonomikos teorija ir praktika. [interaktyvus].2010.[žiūrėta 2013-02-05].Prieiga per internetą:<http://www.ebiblioteka.lt/resursai/DB/LB/LB_pinigu_studijos/Pinigu_studijos_2006_01_01.pdf>
63. Lietuvos Statistikos departamento oficialus tinklalapis[interaktyvus]. [žiūrėta 2012 -04-01].Prieiga per internetą:< www.stat.gov.lt;
64. Verslo žinių oficialus tinklalapis, analitikų grupės Lietuvos ekonomikos apžvalga[interaktyvus]. [žiūrėta 2013 -05-05].Prieiga per internetą:<www.verslozinios.lt/index.php?act=mprasa&sub=article&id=3907
65. Swed banko analitikų grupės Lietuvos ekonomikos apžvalga[interaktyvus]. [žiūrėta 2013 -05-05].Prieiga per internetą:<http://www.swedbankresearch.com/lithuanian/ekonomikosapzvalga/2012/q4/swedbank_ekonomikos_apzvalga_lietuva_2013_m._sausis.pdf
66. AB banko NORD/LB Lietuva analitikų grupės Lietuvos ekonomikos apžvalga[interaktyvus]. [žiūrėta 2013 -05-04].Prieiga per internetą:<http://dnb.lt/lt/apie-banka/pranesimai/naujienu-archyvas/?cid=2&nid=2939&print&tab_hash=
67. Investicinės Lietuvos oficialus tinklalapis[interaktyvus].[žiūrėta 2013 -05-05].prieiga per internetą:< <http://www.investlithuania.com/lt/infocentras/biblioteka/strateginiai-dokumentai>

68. Finansų ministerijos oficialus tinklalapis [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 -05-05]. prieiga per internetą: <http://www.finmin.lt/web/finmin/naujienos?erp_item=naujiena_001958>
69. Auditas oficialus tinklalapis [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 -05-05]. Prieiga per internetą: <[http://www.sipad.lt/tiesiogines-uzsienio-Oficialus_rinkos_naujienu_tinklapis\[interaktyvus\]](http://www.sipad.lt/tiesiogines-uzsienio-Oficialus_rinkos_naujienu_tinklapis[interaktyvus])>. [žiūrėta 2013 -05-05]. Prieiga per internetą: <
70. http://www.marketnews.lt/naujiena/dnb_bankas_gerina_lietuvos_ukio_augimo_prognose;ite_mid=27598
71. Nepriklausomas savivaldus verslo asociacijos tinklalapis [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 -05-05]. Prieiga per internetą: <http://www.investorsforum.lt/files/BIF_studija_pilna_final_2013_01_22.pdf>
72. Lietuvos centrinio banko oficialus tinklalapis [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 -05-05]. Prieiga per internetą: <http://www.lb.lt/makroekonomines_prognose>
73. Verslo oficialus tinklalapis, analitikų grupės Lietuvos ekonomikos apžvalga [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 -05-05]. Prieiga per internetą: <www.esnaujienos.lt/index.php?option=com_content&view=article&id...201320014-m...>

PAGRINDINIŲ SĄVOKŲ ANALIZĖ

Pagrindinių sąvokų analizė sudaryta remiantis : Pass, Ch. Lowes, B., Davies L. (1997). Ekonomikos terminų žodynas. Vilnius. Snieška V. (2005). Makroekonomika. Kaunas: Technologija; Vainienė. R., (2005). Ekonomikos terminų žodymas. Vilnius. Bagdonavičius, J., Stankevičius, J., Lukoševičius, L., (1999). Ekonomikos terminai ir sąvokos. Vilnius.

B

Bedarbiai – tai nedirbantys, darbingo amžiaus asmenys, nesimokantys dieninėse mokymo įstaigose užsiregistravę gyvenamosios vietos darbo valstybinėje darbo biržoje, kaip ieškantys darbo ir pasirengę profesiniam mokymui.

Bendras vidaus produktas (BVP) – visų galimų prekių ir paslaugų, pagamintų šalyje, per tam tikrą laikotarpį, paprastai per metus, naudojant šalies ekonominius išteklius, rinkos kainų suma, tai bendrosios pajamos, sukurtos šalies teritorijoje, taip pat užsienio gamybos veiksnių gautos pajamos konkrečioje šalyje, minus šios šalies piliečių gautos pajamos užsienyje.

D

Darbo jėga – tai fiziniai ir protiniai žmonių sugebėjimai, kuriuos galima panaudoti ekonomikoje ar kitoje visuomeniškai naudingoje veikloje.

Darbo rinka – darbo jėgos pardavimo ir pirkimo ekonominių santykių sistema, kurioje formuojasi darbo pasiūla ir paklausa bei jo kaina – darbo užmokestis.

Darbo rinkos prognozavimas – moksliskai pagrįsti spėjimai apie darbo rinkos padėti artimesnėje ar tolimesnėje ateityje, jos pagrindinių rodiklių parametrus ar pokyčius, raidos tendencijas, alternatyvius tos ar kitos padėties pasiekimo būdus ar terminus.

Darbo paklausa – tai visuomenės darbo jėgos poreikis darbo rinkoje, kurį norint naudoti yra atitinkamos gamybos priemonės ir darbo apmokėjimo fondas.

Darbo pasiūla – galinčių ir norinčių dirbti pagal samdos sutartį žmonių skaičius ir jų socialinė – demografinė bei profesinė, kvalifikacinė struktūra.

Darbo ištekliai - tai visuminė visuomenės darbo jėga, kurią sudaro visi sulaukę įstatymo numatyto amžiaus, užimti gyventojai ir bedarbiai, turintys būtinus ūkiniai veiklai plėtoti fizinius, protinius, psichinius sugebėjimus, reikalingas žinias bei išsilavinimą ir tokiu būdu potencialiai galintys dalyvauti visuomeniškai naudingoje veikloje, kuriant materialines vertybes ir teikiant paslaugas.

Darbo užmokestis (DU) – darbo įvertinimas pinigais, kurį sudaro pareiginė alga, priemokos ir premijos.

Defliacija – prekių ir paslaugų bendrojo lygio kainų mažėjimas, defliatorius -bendrojo kainų lygio indeksas naudojamas apskaičiuoti bendrąjį nacionalinį produktą.

E

Efektyvus gyventojų užimtumas - visiškas ir racionalus gyventojų užimtumas, kai nedarbo lygis yra artimas natūraliai nedarbo normai.

Ekonominis augimas – gamybos apimčių augimas, dažniausiai matuojamas bendrojo vidaus produkto padidėjimu. Tai įmonių ir asmenų realiųjų pajamų padidėjimas.

Eksportas - tai prekės ir paslaugos pagamintos šalyje, bet parduotos užsienyje. Jis parodo prekybos būseną, palyginti su likusia pasaulio dalimi per tam tikrą laiką.

F

Filipso kreivė – anglų ekonomisto A.Filipso sudaryta kreivė, apibūdinanti darbo lygio ir infliacijos sąveiką t.y priklausomybę tarp nedarbo lygio ir infliacijos pokyčių.

H

Hipotezė – pažinimo būdas, suformuluojamas teoriškai ir pakankamai tiksliai apibūdinamas, kad jį būtų galima patikrinti praktiniais duomenimis. Tai išankstinis reiškinių sąveikos apibūdinimas.

I

Infliacija - prekių ir paslaugų bendrojo kainų lygio padidėjimas, pasireiškiantis piniginio vieneto perkamosios galios smukimu.

Infliacijos tempas – tai visų šalyje pagamintų prekių ir paslaugų kainų pokyčių vidurkis per tam tikrą laiką.

Investicijos – ūkinė veikla, kurios metu ištekliai naudojami kuriant naują realų kapitalą.

K

Koreliacija – dviejų ar daugiau dydžių, reiškinių ar procesų priklausomybė.

Krizė – verslo ciklo fazė kuriai būdinga: santykinai ilgai trunkantis, didelis nedarbas, gamybos apimtys mažėjimas, dėl to didelės dalies gamybinių pajėgumų nepanaudojimas.

L

Laisvoji ekonominė zona – ūkiniai ir finansinei veikliai skirta šalies teritorijos dalis, kurioje yra įstatymų nustatytos ūkio subjektams specialios ekonominės ir teisinės funkcionavimo sąlygos.

M

Mokesčio lengvata – mokesčio mokėtojai įstatymo nustatytos išskirtinės apmokestinimo sąlygos, dėl kurių reikia mokėti mažesnę mokestį arba mokesčio mokėjimo terminas atidedamas ir mokestį galima sumokėti per keletą kartų.

Mokesčių našta – visų šalies mokesčių mokėtojų sumokėtų mokesčių (rinkliavų, įmokų, atsiskaitymų ir pan.) suma.

Mokestis - Mokesčio įstatymu mokesčio mokėtojai nustatyta piniginė prievolė valstybei, kad būtų gauta pajamų valstybės (savivaldybės) funkcijoms vykdyti.

Makroekonominiai nedarbo nuostoliai – nuostoliai plačiąją prasme, kuriuos patiria visa šalies ekonomika.

N

Natūralus nedarbas – tai toks nedarbo lygis, kai ieškančių darbo skaičius lygus laisvų darbo vietų skaičiui.

Nedarbas - tai rinkos ekonomikos šalims būdingas socialinis reiškinys, kurio esmė ta, kad dalis šalies gyventojų, galinčių ir norinčių dirbti samdomąjį darbą, neturi darbo. Pagal tarptautinius standartus statistinis nedarbo apibrėžimas vartojamas kalbant apie asmenis, kurie: a) neturėjo darbo, b) norėjo dirbti, c) ieškojo darbo.

Nedarbo lygis – nedirbančios darbo jėgos, tačiau galinčios ir norinčios dirbti, bet nerandančios tinkamo darbo, santykio su visa darbo jėga procentinė išraiška.

Nedirbantys asmenys- asmenys neturintys darbo, užsiregistravę darbo biržoje nepaisant to, ar jie turi bedarbio statusą ar ne. Darbo biržoje užsiregistravę asmenys skirstomi į ieškančius darbo, turinčius bedarbio statusą ir ieškančius darbo, bet neturinčius bedarbio statuso.

P

Pasirengę darbo rinkos dalyviai – bedarbiai, turintys pakankamai geras galimybes konkuruoti darbo rinkoje.

S

Socialiai labiausiai pažeidžiami gyventojai – valstybės garantijos piliečiai, netekusiems darbo, pradedantiems darbinę veiklą. Plačiąją prasme tai asmenys negalintys pragyventi iš savo pajamų.

Subsidija – valstybės ekonominės (finansinės) pagalbos teikimas privačiam sektoriui arba kurios nors prekės (paslaugos) vartotojams.

T

Tiesioginės užsienio investicijos (TUI) – tokios investicijos, kurių pagrindu, kurių pagrindu susiformuoja ilgalaikiai ekonominiai finansiniai santykiai ir interesai tarp tiesioginio užsienio investuotojo ir tiesioginės investavimo įmonės.

U

Užimtumas – teisėta darbinė žmonių veikla kuriant materialines vertybes ir teikiant paslaugas siekiant patenkinti asmeninius ir visuomeninius poreikius. Tai realiojo darbo užmokesčio ir žmonių sugebančių susirasti darbą ryšys.

PRIEDAI

1 Priedas

Nedarbo lygio skaičiavimas

Nedarbas apibūdinamas vartojant nedarbo lygio sąvoką. Nedarbo lygis yra nedirbančios darbo jėgos, tačiau galinčios ir norinčios dirbti, bet nerandančios tinkamo darbo, santykio su visa darbo jėga procentinė išraiška:

$$U_r = L/LF \times 100\% = U/(E+U) \times 100\%$$

Formulėje:

U_r – nedarbo lygis

LF – darbo jėga

U – bedarbiai, žmonių sk.

E – užimti gyventojai, žmonių sk.

Šaltinis: Snieška (2005). Makroekonomika. Kaunas.

Darbo rinkos segmentų nedarbo lygį sąlygojantys veiksniai, jų charakteristika 2 priedas

Veiksny	Charakteristika	Savybės
Geografinės	Regionas	Šalies regionai, tarptautinė padėtis
	Administracinės pertvarkos	Miestai, valstybės.
	Kiekybiniai parametrai	Žmogiškieji ištekliai, ekonomiškai aktyvūs žmonės
	Migracija	Imigrantai, emigrantai, migracijos padidėjimas,
Demografiniai	Lytis	Vyras, moteris.
	Natūralus populiacijos prieaugis	Gimstamumas, mirtingumas, natūralus populiacijos padidėjimas (sumažėjimas).
	Amžius	Prieš darbinis amžius, darbinis amžius, pensinis amžius.
	Vedybinis statusas	Vedęs, vienišas, išsiskyręs.
	Tautybė	Lietuvių, estų, prancūzų.
Ekonominiai	Išsilavinimas	Pradinis, pagrindinis, vidurinis, aukštasis neuniversitetinis, universitetinis.
	Profesinė arba socialinė padėtis	Gyventojų pasiskirstymas pagal profesijas, žmogaus kokybinių parametų įvertinimas pagal žmogaus amžių. Pvz: studentas, pensininkas.
	Užimtumas	Asmuo, kuris įsitraukia arba pasitraukia iš darbo rinkos, asmuo, kuris ekonomiškai aktyvus, bedarbiai, studentai.
	Atleidimas	Atleidimo iš darbo priežastys.
	Bedarbiai pagal atskiras grupes	Darbo rinkos atskirtys(socialinės negalios atvejais).
	Žmogiškų išteklių paskirstymas pagal ekonominius sektorius	Privataus ir viešojo sektoriaus darbuotojai.
	Išsilavinimas, perkvalifikavimas	Kokybiniai ir kiekybiniai individo parametrai, kurie tobuliname arba perorientuojami aktyviomis darbo rinkos programomis.
	Ekonominio vystymosi dinamika	Stabilumas, nuosmukis, ekonominis augimas.

2 lentelės tęsinys

	Kompanijos dydis	Didelė, vidutinė, maža, individuali.
Psichologiniai	Gyvenimo stilius	Primityvus, konservatyvus, inovatyvus, Bohemijos.
	Socialinis lygis	Turint dideles pajamas, vidutines pajamas, žemiau skuro ribos esančios pajamos.
	Konkurencinės galimybės	Didelės, mažos, vidutinės, nekonkurencinės galimybės.
	Individualūs sugebėjimai	Valdingas, autoritetingas, lengvai įtikinantis, sunkiai įtikinantis.
	Užimtumo motyvacija	Gera apmokamo darbo paieška, gerų darbo sąlygų paieška, darbo paieška pagal kvalifikaciją, prestižinio darbo paieška.
Elgesys	Ilgūdžių klasifikavimas	Norėti ir siekti norimos kvalifikacijos.
	Lojalumo laipsnis	Darbuotojų mąstymas, požiūris į darbdavį.
	Vertinama pagal pasirengimą dirbti	Pasirengęs dirbti, nepasirengęs dirbti.
	Emocinė dispozicija	Teigiama, neigiama dispozicija, neturėjimas nuomonės.
	Kultūros lygis	Aukštas, vidutinis, žemas
	Religija	Katalikai, budistai, musulmonai ir pan.

Šaltinis: Navickas V., Paulavičius K. (1998). Darbo rinka. Mokymo priemonė. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.

Infliacijos skaičiavimo metodika

Infliacijos reiškinys pastebimas visose šalyse, tačiau skiriasi infliacijos tempas – kasmetinis kainų lygio didėjimas. Infliacijos padidėjimo tempai nustatomi kaip kainų procentinis pasikeitimas.

$$IR_{p,t} = \frac{P_t - P_{t-1}}{P_{t-1}} \times 100 \text{ proc.}$$

Formulėje:

$IR_{p,t}$ - infliacijos padidėjimo tempai

P_t – esamojo laikotarpio kainos

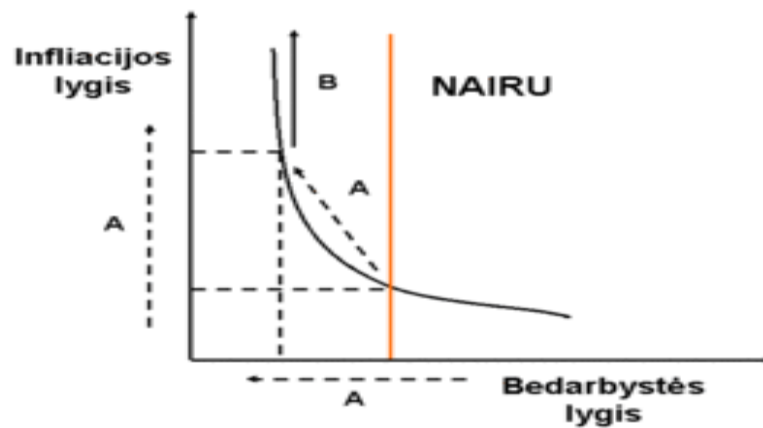
P_{t-1} – praėjusio laikotarpio kainos

Infliacijos didėjimo tempai nustatomi kaip $IR_{d,t}$

$$IR_{d,t} = \frac{P_t}{P_{t-1}} \times 100 \text{ proc.}$$

Šaltinis: Snieška (2005). Makroekonomika.

Nedarbo ir infliacijos priklausomybė remiantis Filipso kreive

Priklausomybės paaiškinimas:

Filipso kreivė rodo, kad trumpuoju laikotarpiu didesnį infliacijos lygį atitinka mažesnis nedarbo lygis ir priešingai. Tokia priklausomybė galima tik tuomet, kai infliaciją sukelia bendrosios paklausos pokyčiai. Padidėjus bendrajai paklausai pakyla ne tik kainų lygis, bet ir realioji gamybos apimtis, realusis nacionalinis produktas. Didėjant realiajai šalies gamybos apimčiai sukuriama daugiau darbo vietų, dėl to mažėja nedarbas. Vadinasi, kuo aukštesni infliacijos tempai, tuo mažesnis nedarbo lygis ir priešingai, kuo mažesni infliacijos tempai, tuo nedarbo lygis yra aukštesnis.

Šaltinis: Kulvelytė, V. (2011). Pagrindinių makroekonomikos dėsnių tikrinimas matematiniais metodais.

Darbo rinkos segmentų nedarbo lygio dinamikos analizės rezultatai 5 priedas

Darbo rinkos segmentų ir ekonominių veiksnių pokyčio tempai apskaičiuojami remiantis formulėmis:

$$T_d = \frac{y_1}{y_0} \times 100\% \quad ; \quad T_d = \frac{y_1}{y_{i-1}} \times 100\% \quad ; \quad \Delta y = y_n - y_1 \quad \Delta \bar{y} = \frac{y_n - y_1}{n-1}$$

$$T_p = T_d - 100; \quad T_d - \text{išreikštas } \%; \quad \Delta y = y_n - y_{n-1}$$

Jaunimo nedarbo lygio dinamikos analizės rezultatai 1 lentelė

Metai	Nedarbo lygis (tūkst.)	Kitimo tempai % (Td)		Pokyčio tempai % (Tp)		Absoliutūs pokyčiai tū		Pokyčio tempo 1% absoliuti reikšmė
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandinis	Bazinis	Grandinis	
2000	54,1	100,00						
2001	50,5	93,35	93,35	-6,65	-6,65	-3,60	-3,60	505
2002	35,8	66,17	70,89	-33,83	-29,11	-18,30	-14,70	358
2003	38,8	71,72	108,38	-28,28	8,38	-15,30	3,00	388
2004	31	57,30	79,90	-42,70	-20,10	-23,10	-7,80	310
2005	20,7	38,26	66,77	-61,74	-33,23	-33,40	-10,30	207
2006	13,7	25,32	66,18	-74,68	-33,82	-40,40	-7,00	137
2007	12	22,18	87,59	-77,82	-12,41	-42,10	-1,70	120
2008	22,1	40,85	104,74	-59,15	4,74	-32,00	10,10	221
2009	46,7	86,32	211,31	-13,68	111,31	-7,40	24,60	467
2010	52,7	97,41	112,85	-2,59	12,85	-1,40	6,00	527
Vidurkis			100,20		0,20		-0,14	

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis statistikos departamento duomenimis.

Moterų nedarbo lygio dinamikos analizės rezultatai

2 lentelė

Metai	Mot.nedarbo lygis tukst.	Kitimo tempai % (Td)		Pokyčio tempai % (Tp)		Absoliutūs pokyčiai tukst.		Pokyčio tempo 1% absoliuti reikšmė
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandinis	Bazinis	Grandinis	
2000	115,2	100,00						
2001	118,4	102,78	102,78	2,78	2,78	3,20	3,20	1033
2002	103,3	89,67	87,25	-10,33	-12,75	-11,90	-15,10	984
2003	98,4	85,42	95,26	-14,58	-4,74	-16,80	-4,90	938
2004	93,8	81,42	95,33	-18,58	-4,67	-21,40	-4,60	658
2005	65,8	57,12	70,15	-42,88	-29,85	-49,40	-28,00	426
2006	42,6	36,98	64,74	-63,02	-35,26	-72,60	-23,20	343
2007	34,3	29,77	80,52	-70,23	-19,48	-80,90	-8,30	448
2008	44,8	38,89	130,61	-61,11	30,61	-70,40	10,50	853
2009	85,3	74,05	190,40	-25,95	90,40	-29,90	40,50	1180
2010	118	102,43	138,34	2,43	38,34	2,80	32,70	0
Vidurkis					5,54		0,28	

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis statistikos departamento duomenimis.

Ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio dinamikos analizės rezultatai

3 lentelė

Metai	Ilgalaikiai bedarbiai	Kitimo tempai % (Td)		Pokyčio tempai % (Tp)		Absoliutūs pokyčiai (tūkst.)		Pokyčio tempo 1% absoliuti
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandinis	Bazinis	Grandinis	
2000	142,2	100,00						
2001	167	117,44	117,44	17,44	17,44	24,80	24,80	1670
2002	123,3	86,71	73,83	-13,29	-26,17	-18,90	-43,70	1233
2003	102,3	71,94	82,97	-28,06	-17,03	-39,90	-21,00	1023
2004	98,2	69,06	95,99	-30,94	-4,01	-44,00	-4,10	982
2005	72,9	71,26	74,24	-28,74	-25,76	-69,30	-25,30	729
2006	39,6	27,85	54,32	-72,15	-45,68	-102,60	-33,30	396
2007	22,2	15,61	56,06	-84,39	-43,94	-120,00	-17,40	222
2008	20	14,06	90,09	-85,94	-9,91	-122,20	-2,20	200
2009	52,2	36,71	261,00	-63,29	161,00	-90,00	32,20	522
2010	120,6	84,81	231,03	-15,19	131,03	-21,60	68,40	1206
Vidurkis					13,70		-2,16	

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis statistikos departamento duomenimis.

Ekonominių veiksnių dinamikos analizės rezultatai

6 priedas

DU dinamikos analizės rezultatai ūkio šakoje

1 lentelė

Metai	Atlyginimai Šalies ūkio šakose	Kitimo tempai % (Td)		Pokyčio tempai % (Tp)		Absoliutūs pokyčiai (litas)		Pokyčio tempo 1% absoliuti reikšmė
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandinis	Bazinis	Grandinis	
2000	692,2	100,00						
2001	699,4	101,04	101,04	1,04	1,04	7,20	7,20	6994
2002	728,4	105,23	104,15	5,23	4,15	36,20	29,00	7284
2003	786,4	113,61	107,96	13,61	7,96	94,20	58,00	7864
2004	835,5	120,70	106,24	20,70	6,24	143,30	49,10	8355
2005	916,7	132,43	109,72	32,43	9,72	81,20	81,20	9167
2006	1092,9	157,89	119,22	57,89	19,22	400,70	176,20	10929
2007	1351,9	195,30	123,70	95,30	23,70	659,70	259,00	13519
2008	1650,9	238,50	122,12	138,50	22,12	958,70	299,00	16509
2009	1602	231,44	97,04	131,44	-2,96	909,80	-48,90	16020
2010	1552,4	96,90	96,90	-3,10	-3,10	860,20	-49,60	15524
Vidurkis					8,81		86,02	

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis statistikos departamento duomenimis

DU dinamikos analizės rezultatai valstybės sektoriuje

2 lentelė

Metai	Atlyginimai valstybės sektoriuje	Kitimo tempai % (Td)		Pokyčio tempai % (Tp)		Absoliutūs pokyčiai (litas)		Pokyčio tempo 1% absoliuti
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandinis	Bazinis	Grandinis	
2000	760	100,00						
2001	773,5	101,78	101,78	1,78	1,78	13,50	13,50	7735
2002	805,2	105,95	104,10	5,95	4,10	45,20	31,70	8052
2003	868,4	114,26	107,85	14,26	7,85	108,40	63,20	8684
2004	913,6	120,21	105,20	20,21	5,20	153,60	45,20	9136
2005	1004,6	132,18	109,96	32,18	9,96	244,60	91,00	10046
2006	1184,9	155,91	117,95	55,91	17,95	424,90	180,30	11849
2007	1414,5	186,12	119,38	86,12	19,38	654,50	229,60	14145
2008	1784,7	234,83	126,17	134,83	26,17	1024,70	370,20	17847
2009	1769,6	232,84	99,15	132,84	-0,85	1009,60	-15,10	17696
2010	1695,2	223,05	95,80	123,05	-4,20	935,20	-74,40	16952
Vidurkis					8,73		93,52	

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis statistikos departamento duomenimis

DU dinamikos analizės rezultatai privačiame sektoriuje

3 lentelė

Metai	Atlyginimai privačiame sektoriuje	Kitimo tempai % (Td)		Pokyčio tempai % (Tp)		Absoliutūs pokyčiai (litas)		Pokyčio tempo 1% absoliuti
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandinis	Bazinis	Grandinis	
2000	632,6	100,00						
2001	639	101,01	101,01	1,01	1,01	6,40	6,40	6390
2002	672	106,23	105,16	6,23	5,16	39,40	33,00	6720
2003	730,2	115,43	108,66	15,43	8,66	97,60	58,20	7302
2004	784,5	124,01	107,44	24,01	7,44	151,90	54,30	7845
2005	864	118,32	110,13	18,32	10,13	231,40	79,50	8640
2006	1041,4	164,62	120,53	64,62	20,53	408,80	177,40	10414
2007	1319,3	208,55	126,69	108,55	26,69	686,70	277,90	13193
2008	1582,8	250,21	119,97	150,21	19,97	950,20	263,50	15828
2009	1499,4	237,02	94,73	137,02	-5,27	866,80	-83,40	14994
2010	1463,2	231,30	97,59	131,30	-2,41	830,60	-36,20	14632
Vidurkis					9,19		83,06	

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis statistikos departamento duomenimis

TUI tenkančiam 1 gyv. dinamikos analizės rezultatai

4 lentelė

Metai	TUI vienam gyv.tūkst.	Kitimo tempai % (Td)		Pokyčio tempai % (Tp)		Absoliutūs pokyčiai tūkst.		Pokyčio tempo 1% absoliuti
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandinis	Bazinis	Grandinis	
2000	2,806	100,00						
2001	3,068	109,34	109,34	9,34	9,34	0,26	0,26	31
2002	3,808	135,71	124,12	35,71	24,12	1,00	0,74	38
2003	3,976	141,70	104,41	41,70	4,41	1,17	0,17	40
2004	4,727	168,46	118,89	68,46	18,89	1,92	0,75	47
2005	7,022	250,25	148,55	150,25	48,55	4,22	2,30	70
2006	8,545	304,53	121,69	204,53	21,69	5,74	1,52	85
2007	10,547	375,87	123,43	275,87	23,43	7,74	2,00	105
2008	9,473	337,60	89,82	237,60	-10,18	6,67	-1,07	95
2009	9,916	353,39	104,68	253,39	4,68	7,11	0,44	99
2010	10,958	390,52	110,51	290,52	10,51	8,15	1,04	110
Vidurkis					15,54		0,82	

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis statistikos departamento duomenimis

TUI dinamikos rezultatai

5 lentelė

Metai	TUI, mln. litų	Kitimo tempai % (Td)		Pokyčio tempai % (Tp)		Absoliutūs pokyčiai (mln.)		Pokyčio tempo 1% absoliuti
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandinis	Bazinis	Grandinis	
2000	9,3	100,00						
2001	10,7	114,26	114,26	14,26	14,26	1,33	1,33	107
2002	13,2	141,26	123,64	41,26	23,64	3,85	2,52	132
2003	13,7	146,83	103,94	46,83	3,94	4,37	0,52	137
2004	16,2	173,55	118,20	73,55	18,20	6,86	2,49	162
2005	23,9	256,12	147,57	156,12	47,57	14,57	7,70	239
2006	28,9	310,02	121,04	210,02	21,04	19,59	5,03	289
2007	35,5	380,54	122,75	280,54	22,75	26,17	6,58	355
2008	31,7	340,12	89,38	240,12	-10,62	22,40	-3,77	317
2009	31,8	340,70	100,17	240,70	0,17	22,46	0,05	318
2010	34,6	371,22	108,96	271,22	8,96	25,30	2,85	346
Vidurkis					14,99		2,53	

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis statistikos departamento duomenimis

Emigracijos dinamikos rezultatai

6 lentelė

Metai	Emigrantai vnt.	Kitimo tempai % (Td)		Pokyčio tempai % (Tp)		Absoliutūs pokyčiai vnt.		Pokyčio tempo 1% absoliuti
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandinis	Bazinis	Grandinis	
2001	7253	100,00						
2002	7086	97,70	97,70	-2,30	-2,30	-167,00	-167,00	70860
2003	11032	152,10	155,69	52,10	55,69	3946,00	3946,00	110320
2004	15165	209,09	137,46	109,09	37,46	8079,00	4133,00	151650
2005	15571	214,68	102,68	114,68	2,68	8485,00	406,00	155710
2006	12602	173,75	80,93	73,75	-19,07	5516,00	-2969,00	126020
2007	13853	109,93	109,93	9,93	9,93	6767,00	1251,00	138530
2008	17015	234,59	122,83	134,59	22,83	9929,00	3162,00	170150
2009	21970	302,91	129,12	202,91	29,12	14884,00	4955,00	219700
2010	83157	1146,52	378,50	1046,52	278,50	76071,00	61187,00	831570
Vidurkis					-100,00		8433,78	

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis statistikos departamento duomenimis

Jaunimo 15-19 metų emigracijos dinamikos rezultatai

7 lentelė

Metai	Emigrantai vnt.	Kitimo tempai % (Td)		Pokyčio tempai % (Tp)		Absoliutūs pokyčiai (vnt.)		Pokyčio tempo 1% absoliuti
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandinis	Bazinis	Grandinis	
2001	416	100,00						
2002	453	108,89	108,89	8,89	8,89	37,00	37,00	4530
2003	627	150,72	138,41	50,72	38,41	174,00	174,00	6270
2004	1017	244,47	162,20	144,47	62,20	564,00	390,00	10170
2005	1037	249,28	101,97	149,28	1,97	584,00	20,00	10370
2006	792	190,38	76,37	90,38	-23,63	339,00	-245,00	7920
2007	880	111,11	111,11	11,11	11,11	427,00	88,00	8800
2008	992	238,46	112,73	138,46	12,73	539,00	112,00	9920
2009	1235	296,88	124,50	196,88	24,50	782,00	243,00	12350
2010	4909	1180,05	397,49	1080,05	297,49	4456,00	3674,00	49090
Vidurkis					-100,00		499,22	

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis statistikos departamento duomenimis

Jaunimo 20-24 metų emigracijos dinamikos rezultatai

8 lentelė

Metai	Emigrantai vnt.	Kitimo tempai % (Td)		Pokyčio tempai % (Tp)		Absoliutūs pokyčiai (vnt.)		Pokyčio tempo 1% absoliuti
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandinis	Bazinis	Grandinis	
2001	1002	100,00						
2002	867	86,53	86,53	-13,47	-13,47	-135,00	-135,00	8670
2003	1466	146,31	169,09	46,31	69,09	599,00	599,00	14660
2004	2425	242,02	165,42	142,02	65,42	1558,00	959,00	24250
2005	2523	251,80	104,04	151,80	4,04	1656,00	98,00	25230
2006	1885	188,12	74,71	88,12	-25,29	1018,00	-638,00	18850
2007	1826	96,87	96,87	-3,13	-3,13	959,00	-59,00	18260
2008	2141	213,67	117,25	113,67	17,25	1274,00	315,00	21410
2009	2710	270,46	126,58	170,46	26,58	1843,00	569,00	27100
2010	15131	1510,08	558,34	1410,08	458,34	14264,00	12421,00	151310
Vidurkis					-100,00		1569,89	

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis statistikos departamento duomenimis

Moterų emigracijos dinamikos rezultatai

9 lentelė

Metai	Emigrantai vnt.	Kitimo tempai % (Td)		Pokyčio tempai % (Tp)		Absoliutūs pokyčiai vnt.		Pokyčio tempo 1% absoliuti
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandinis	Bazinis	Grandinis	
2001	3532	100,00						
2002	3422	96,89	96,89	-3,11	-3,11	-110,00	-110,00	34220
2003	5859	165,88	171,22	65,88	71,22	2437,00	2437,00	58590
2004	8019	227,04	136,87	127,04	36,87	4597,00	2160,00	80190
2005	8013	226,87	99,93	126,87	-0,07	4591,00	-6,00	80130
2006	6472	183,24	80,77	83,24	-19,23	3050,00	-1541,00	64720
2007	7246	111,96	111,96	11,96	11,96	3824,00	774,00	72460
2008	8644	244,73	119,29	144,73	19,29	5222,00	1398,00	86440
2009	10159	287,63	117,53	187,63	17,53	6737,00	1515,00	101590
2010	43194	1222,93	425,18	1122,93	325,18	39772,00	33035,00	431940
Vidurkis					-100,00		4406,89	

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis statistikos departamento duomenimis

Infliacijos dinamikos rezultatai

10 lentelė

Metai	Infliacija %	Kitimo tempai % (Td)		Pokyčio tempai % (Tp)		Absoliutūs pokyčiai %		Pokyčio tempo 1% absoliuti
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandinis	Bazinis	Grandinis	
2000	1,4	100,00						
2001	2	142,86	142,86	42,86	42,86	0,60	0,60	-10
2002	-1	-71,43	-50,00	-171,43	-150,00	-2,40	-3,00	-13
2003	-1,3	-92,86	130,00	-192,86	30,00	-2,70	-0,30	29
2004	2,9	207,14	-223,08	107,14	-323,08	1,50	4,20	30
2005	3	214,29	103,45	114,29	3,45	1,60	0,10	45
2006	4,5	321,43	150,00	221,43	50,00	3,10	1,50	81
2007	8,1	578,57	180,00	478,57	80,00	6,70	3,60	85
2008	8,5	607,14	104,94	507,14	4,94	7,10	0,40	13
2009	1,3	92,86	15,29	-7,14	-84,71	-0,10	-7,20	38
2010	3,8	271,43	292,31	171,43	192,31	2,40	2,50	0
Vidurkis					-15,42		0,24	

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis statistikos departamento duomenimis

6 priedo tęsinys

Eksporto dinamikos rezultatai

11 lentelė

Metai	Eksportas	Kitimo tempai % (Td)		Pokyčio tempai % (Tp)		Absoliutūs pokyčiai (mln.)		Pokyčio tempo 1% absoliuti
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandinis	Bazinis	Grandinis	
2000	14,2	100,00						
2001	17,1	120,58	120,58	20,58	20,58	2,92	2,92	191
2002	19,1	134,67	111,69	34,67	11,69	4,92	2,00	213
2003	21,3	149,82	111,25	49,82	11,25	7,07	2,15	258
2004	25,8	181,89	121,40	81,89	21,40	11,62	4,55	328
2005	32,8	230,87	126,93	130,87	26,93	18,57	6,95	389
2006	38,9	274,00	118,68	174,00	18,68	24,69	6,12	432
2007	43,2	304,37	111,09	204,37	11,09	29,00	4,31	555
2008	55,5	391,19	128,53	291,19	28,53	41,32	12,32	407
2009	40,7	287,03	73,37	187,03	-26,63	26,54	-14,78	540
2010	54,0	380,76	132,65	280,76	32,65	39,84	13,30	0
Vidurkis					15,62		3,98	

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis statistikos departamento duomenimis

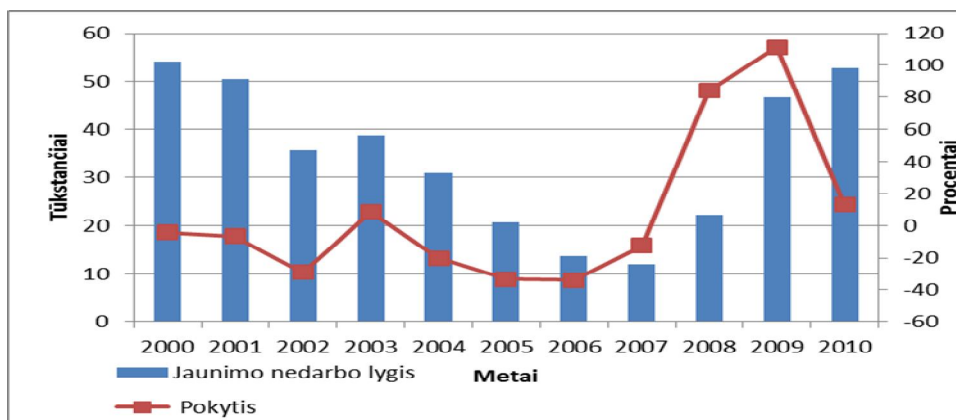
Mokestinės naštos dinamikos rezultatai

12 lentelė

Metai	mokest. našta %	Kitimo tempai % (Td)		Pokyčio tempai % (Tp)		Absoliutūs pokyčiai %		Pokyčio tempo 1% absoliuti
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandinis	Bazinis	Grandinis	
2000	42,9	100,00						
2001	42,9	100,00	100,00	0,00	0,00	0,00	0,00	431
2002	43,1	100,47	100,47	0,47	0,47	0,20	0,20	409
2003	40,9	95,34	94,90	-4,66	-5,10	-2,00	-2,20	416
2004	41,6	96,97	101,71	-3,03	1,71	-1,30	0,70	426
2005	42,6	99,30	102,40	-0,70	2,40	-0,30	1,00	406
2006	40,6	94,64	95,31	-5,36	-4,69	-2,30	-2,00	412
2007	41,2	96,04	101,48	-3,96	1,48	-1,70	0,60	402
2008	40,2	93,71	97,57	-6,29	-2,43	-2,70	-1,00	389
2009	38,9	90,68	96,77	-9,32	-3,23	-4,00	-1,30	388
2010	38,8	90,44	99,74	-9,56	-0,26	-4,10	-0,10	0
Vidurkis					-0,97		-0,41	

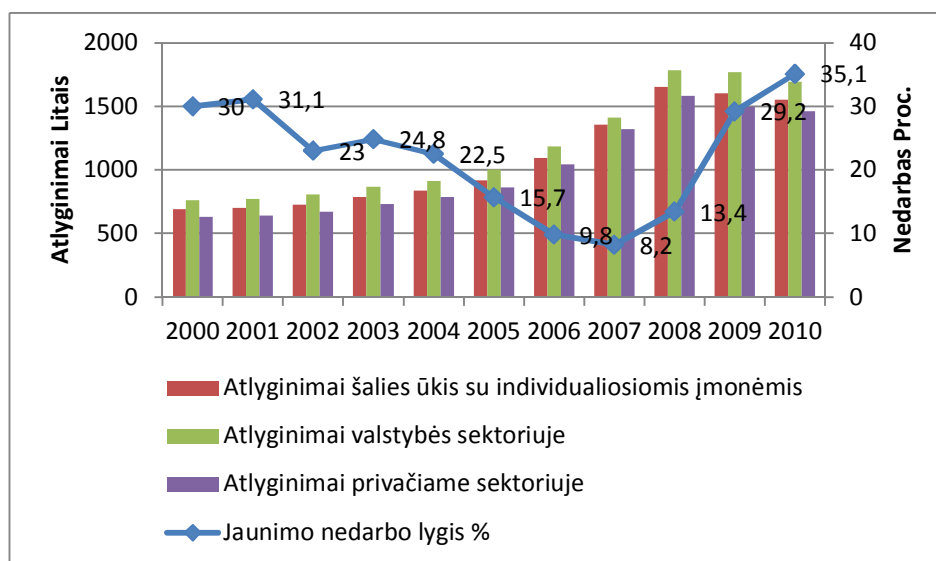
Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis statistikos departamento duomenimis

Jaunimo nedarbo lygio ir jo pokyčio dinamika

1 pav. Jaunimo nedarbo lygio dinamika 2000-2010 laikotarpiu
Šaltinis: sudaryta autorės remiantis statistikos departamento duomenimis

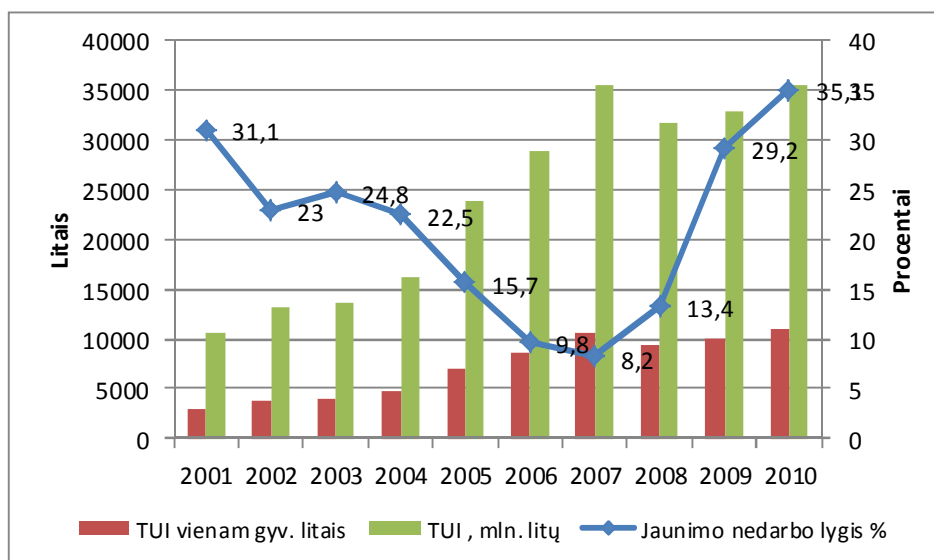
DU skirtinguose sektoriuose grafinė ir jaunimo nedarbo lygio dinamika

2 pav. Jaunimo nedarbo lygio ir DU dinamika 2000 -2010 laikotarpiu

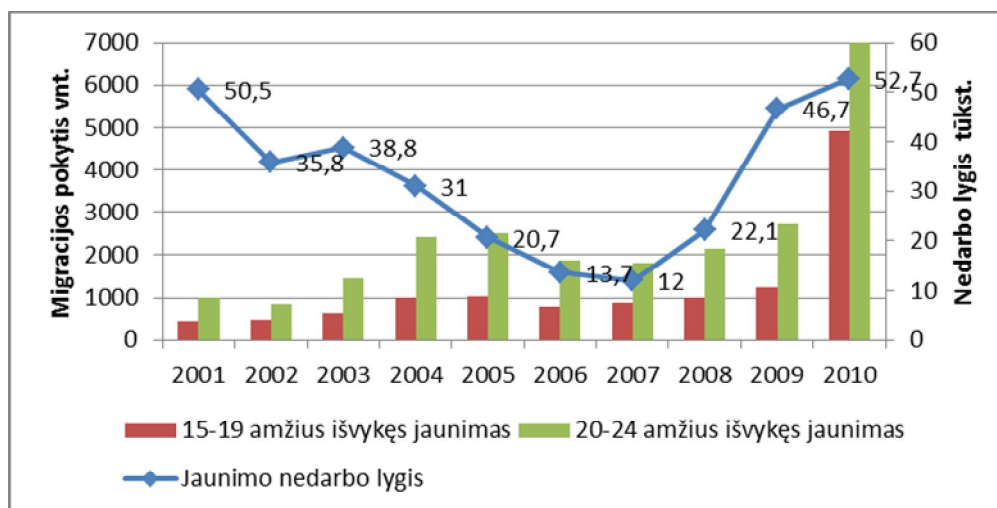
Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis statistikos departamento duomenimis

TUI, TUI tenkančio 1 gyv. ir Jaunimo nedarbo lygio dinamika

3pav. Jaunimo nedarbo lygio ir TUI, TUI tenkančio 1 gyv. dinamika 2000-2010 laikotarpiu
Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis statistikos departamento duomenimis

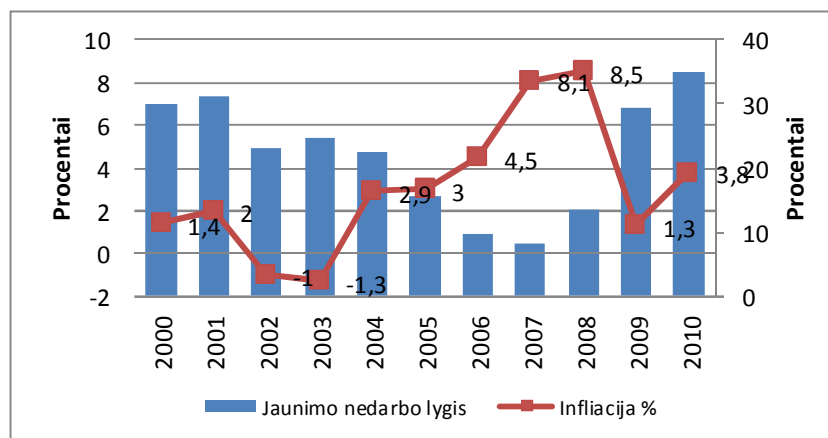
Jaunimo nedarbo lygio ir migracijos dinamika

4pav. Jaunimo nedarbo lygio ir migracijos dinamika 2000-2010 laikotarpiu
Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus remiantis statistikos departamento duomenimis

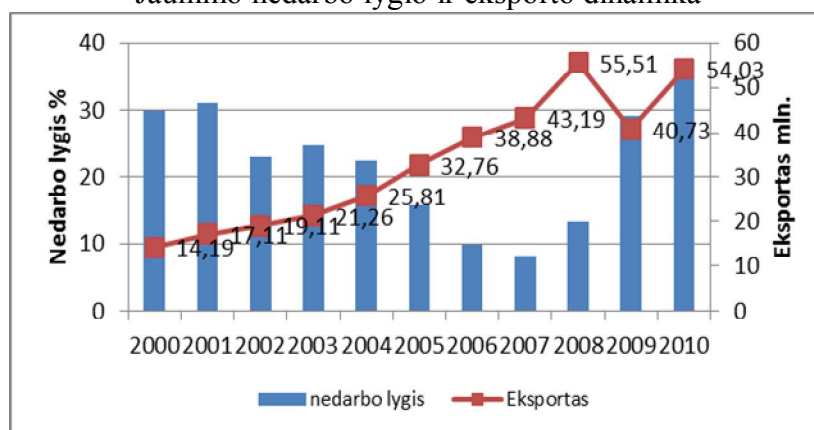
Jaunimo nedarbo lygio ir infliacijos dinamika

7 priedo tęsinys

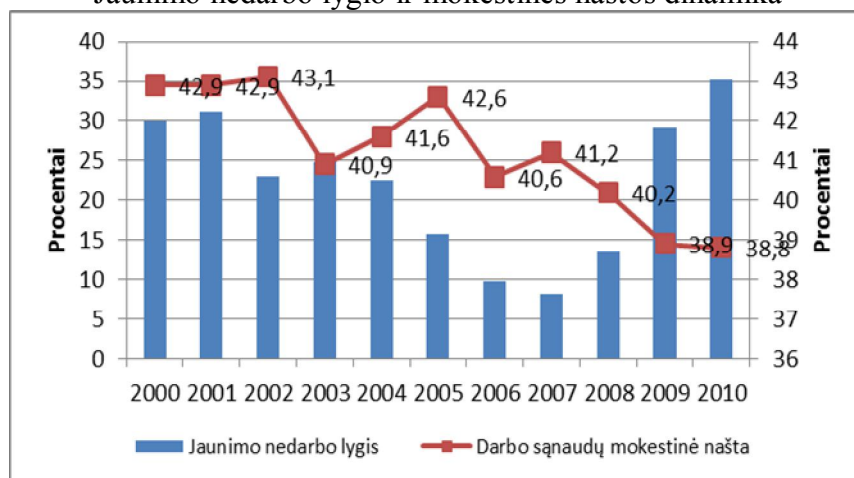
5 pav. Jaunimo nedarbo lygio ir infliacijos dinamika 2000-2010 laikotarpiu
Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus remiantis statistikos departamento duomenimis

Jaunimo nedarbo lygio ir eksporto dinamika

6 pav. Jaunimo nedarbo lygio ir eksporto dinamika 2000-2010 laikotarpiu
Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis statistikos departamentu.

Jaunimo nedarbo lygio ir mokesstinės naštos dinamika

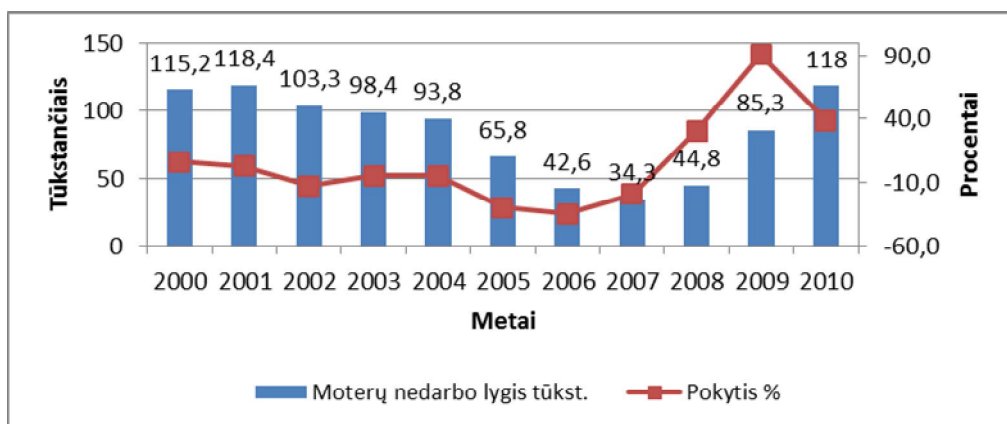

7 pav. Jaunimo nedarbo lygio ir mokesstinės naštos dinamika 2000 – 2010 laikotarpiu
Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis statistikos departamentu.

Ekonominių veiksnių ir moterų nedarbo lygio dinamika

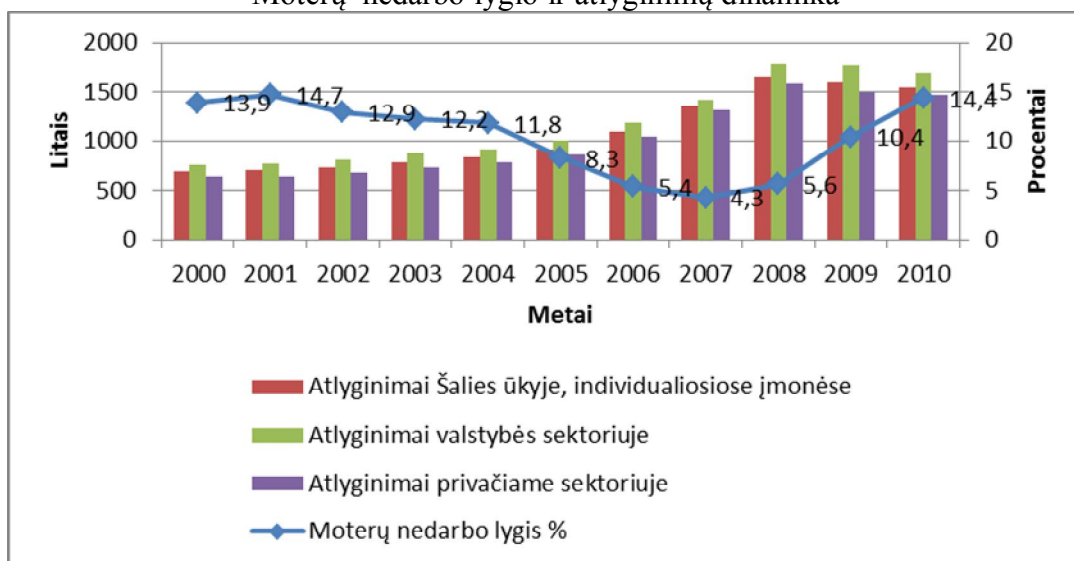
8 priedas

Moterų nedarbo lygio ir jų pokyčio dinamika

1 pav. Moterų nedarbo lygio ir jų pokyčio dinamika 2000- 2010 laikotarpiu
Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis statistikos departamento duomenimis

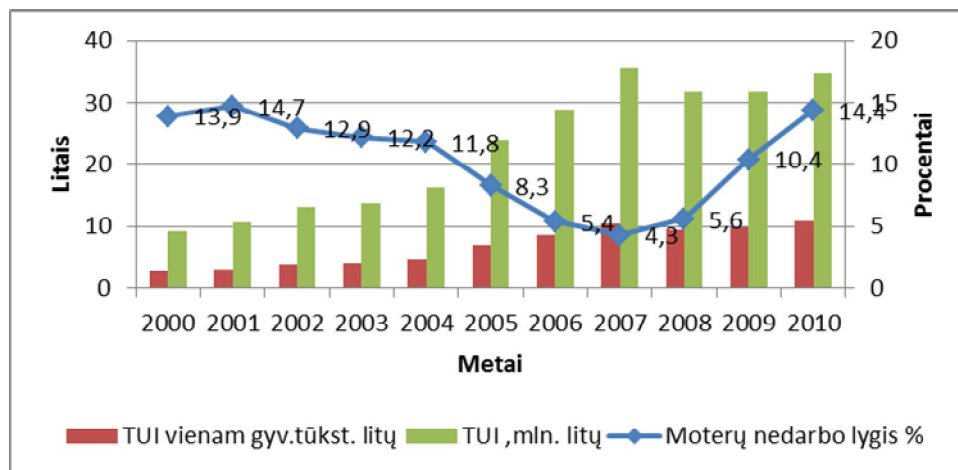
Moterų nedarbo lygio ir atlyginimų dinamika

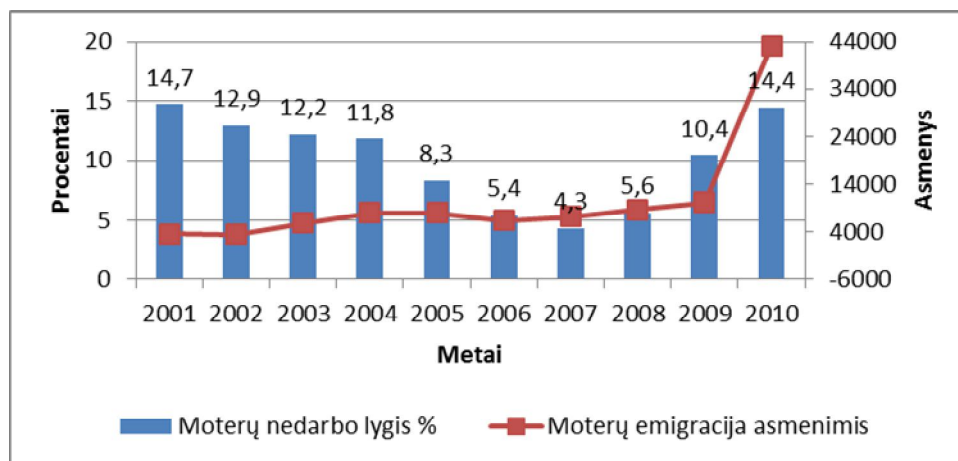
2. pav. Moterų nedarbo lygio ir atlyginimų dinamika 2000-2010 laikotarpiu
Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis statistikos departamento duomenimis

Moterų nedarbo lygio TUI ir TUI tenkančio 1 gyv. dinamika

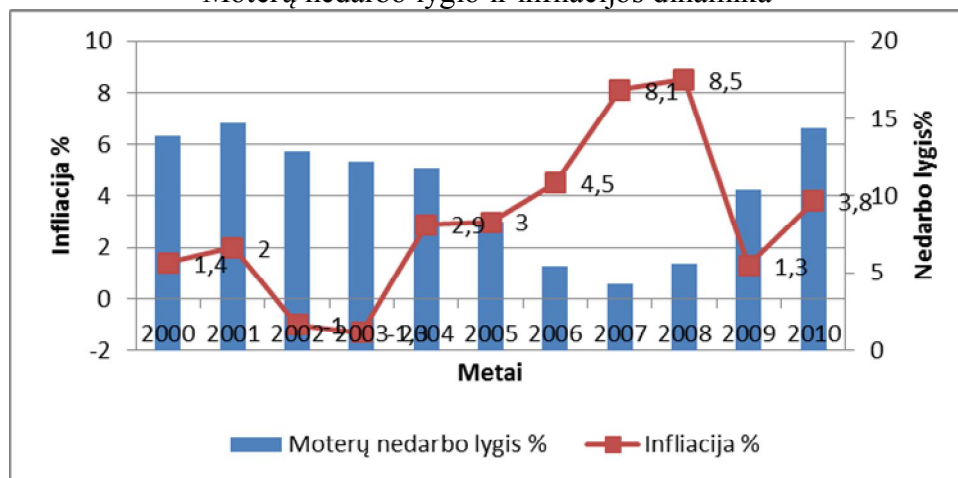
8 priedo tęsinys

3 pav. Moterų nedarbo lygio TUI ir TUI tenkančio 1 gyv. dinamika 2000-2010 laikotarpiu
Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis statistikos departamento duomenimis
Moterų nedarbo lygio ir moterų emigracijos dinamika

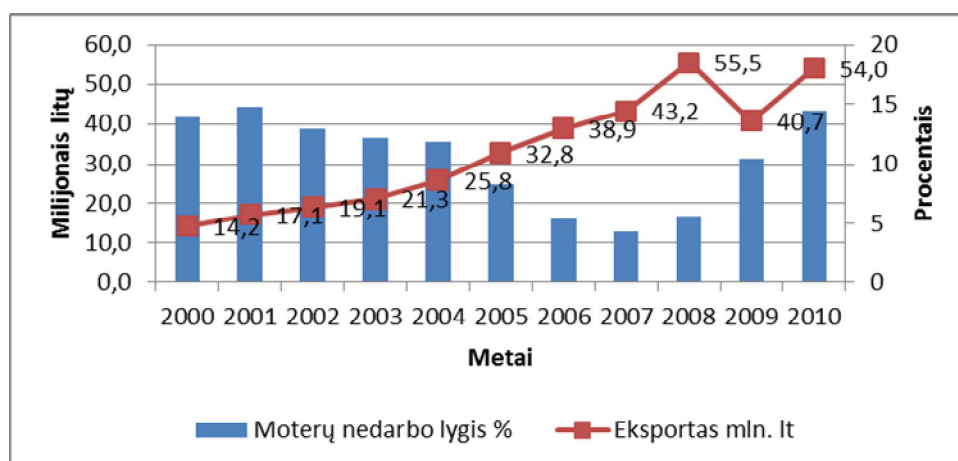

4 pav. Moterų nedarbo lygio ir moterų emigracijos dinamika 2000-2010 laikotarpiu
Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis statistikos departamento duomenimis
Moterų nedarbo lygio ir infliacijos dinamika

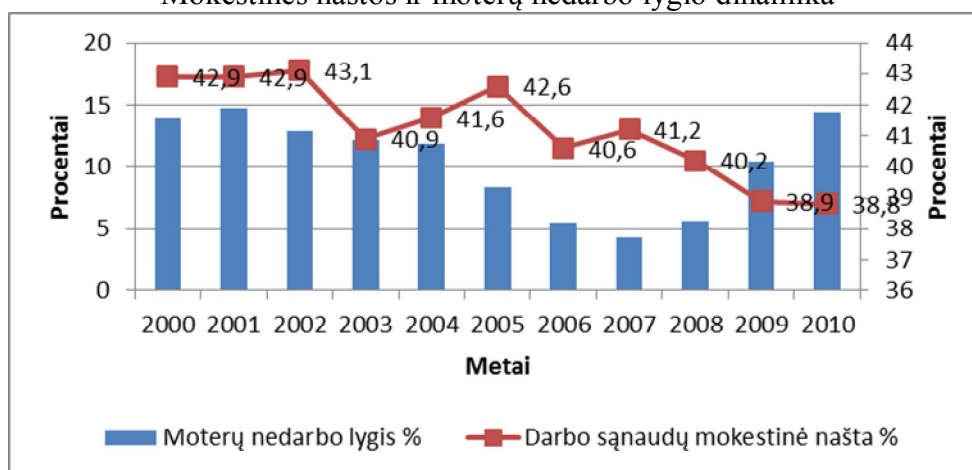
5 pav. Moterų nedarbo lygio ir infliacijos dinamika 2000-2010 laikotarpiu

Eksporto ir moterų nedarbo lygio dinamika

6 pav. Eksporto ir moterų nedarbo lygio dinamika 2000-2010 laikotarpiu
Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis statistikos departamento duomenimis

Mokestinės naštos ir moterų nedarbo lygio dinamika

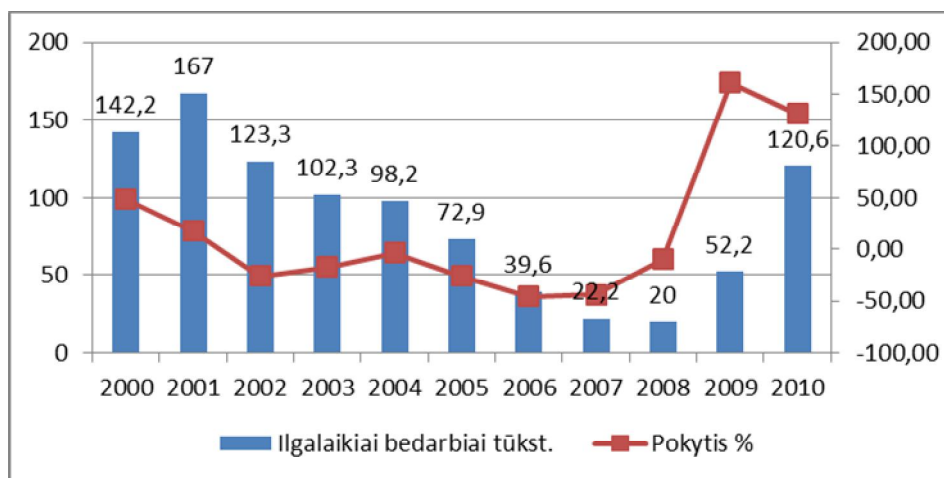

7 pav. Mokestinės naštos ir moterų nedarbo lygio dinamika 2000-2010 laikotarpiu
Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis statistikos departamento duomenimis

Ekonominių veiksnių ir ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio dinamika

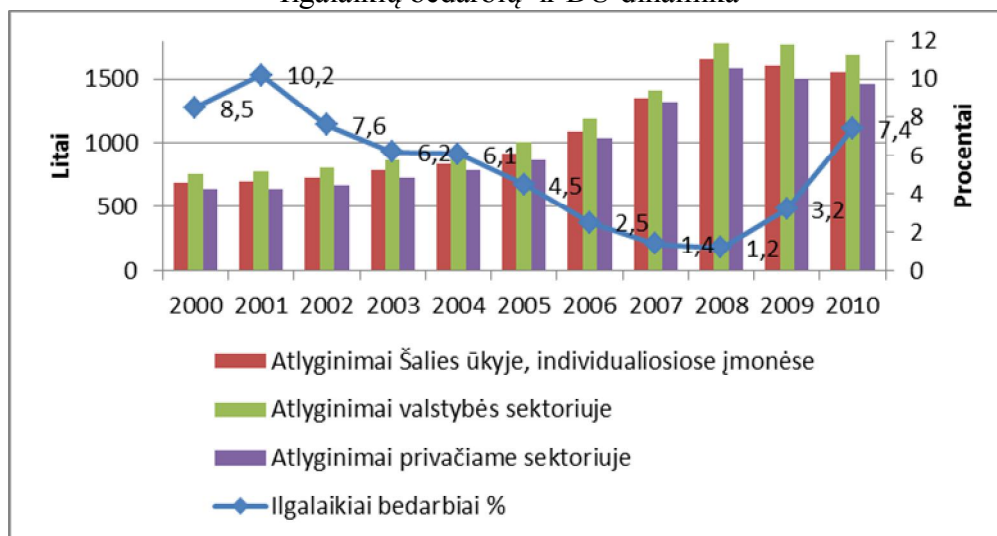
9 priedas

Ilgalaikių bedarbių ir jų pokyčių dinamika

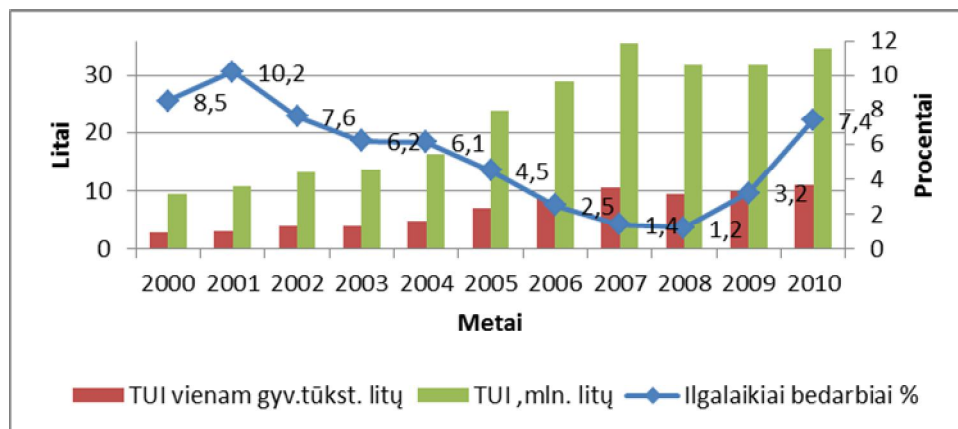
1 pav. Ilgalaikių bedarbių ir jų pokyčių dinamika 2000-2010 laikotarpiu
Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Ilgalaikių bedarbių ir DU dinamika

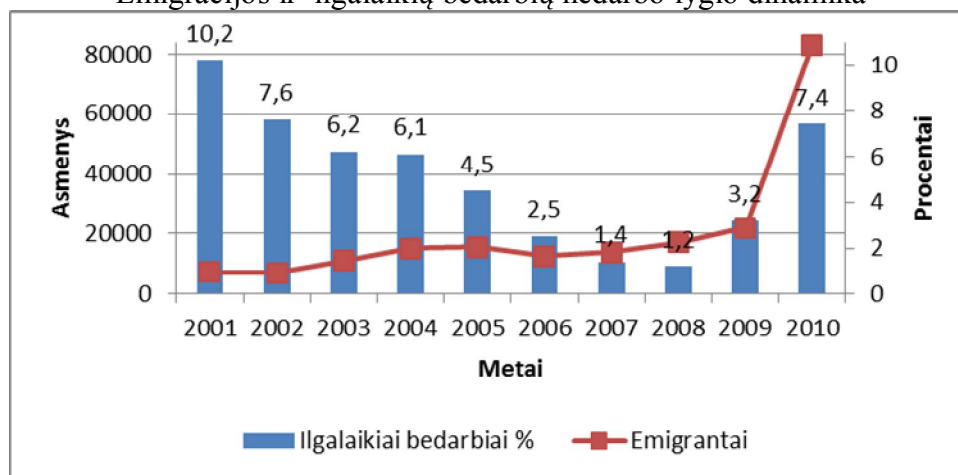

2 pav. Ilgalaikių bedarbių ir DU dinamika 2000-2010 laikotarpiu
Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

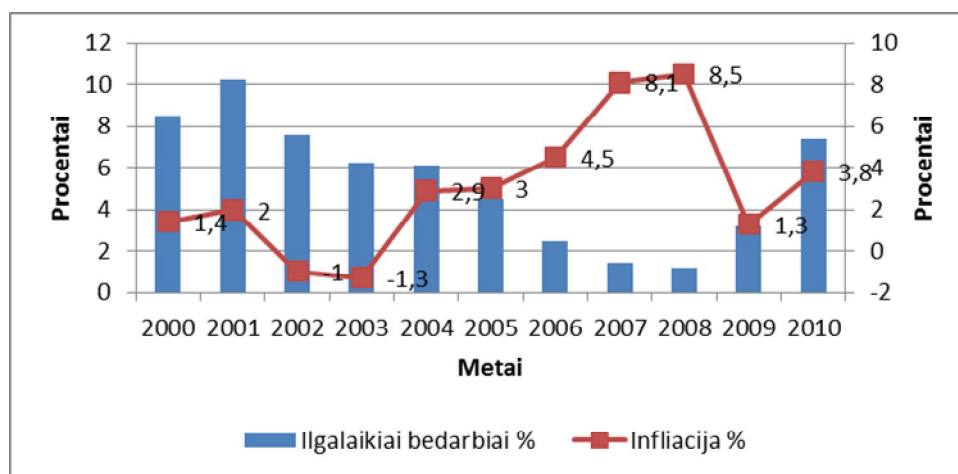
TUI , TUI tenk. 1 gyv. ir ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio dinamika 9 priedo tęsinys

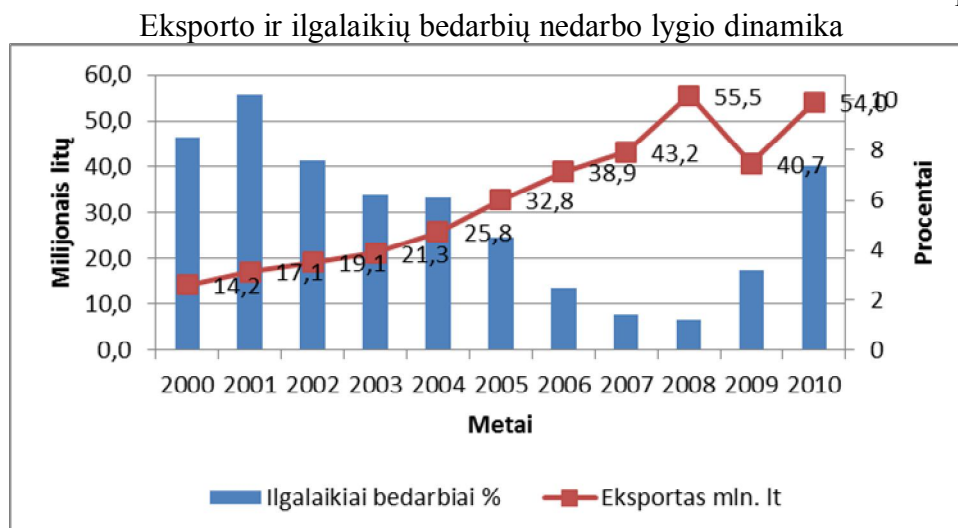
3 pav. TUI ir TUI tenk. 1 gyv. ir ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio dinamika 2000 – 2010 laikotarpiu
Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis
Emigracijos ir ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio dinamika

4 pav. Emigracijos ir ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio dinamika 2001 – 2010 metais
Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis
Infliacijos ir ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio dinamika

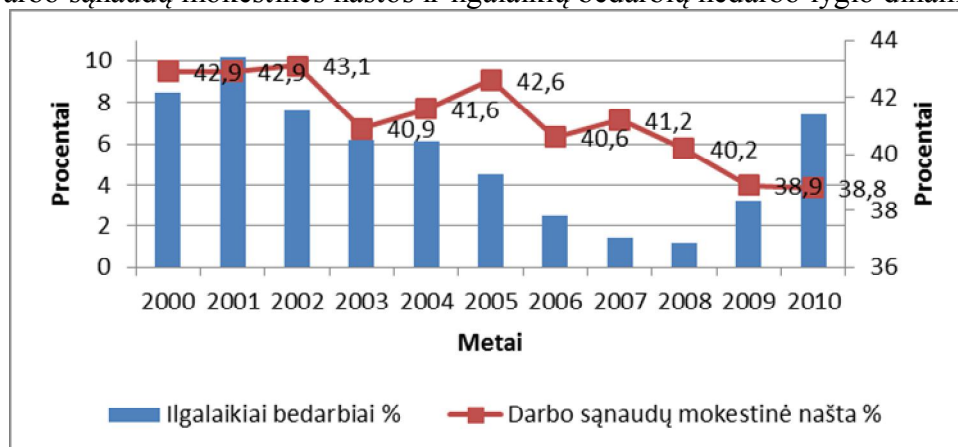

5 pav. Infliacijos ir ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio dinamika 2000 – 2010 metais
Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

6 pav. Eksporto ir ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio dinamika 2000 – 2010 metai
Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Darbo sąnaudų mokestinės naštos ir ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio dinamika

7 pav. Darbo sąnaudų mokestinės naštos ir ilgalaikių bedarbių nedarbo lygio dinamika 2000 – 2010 metai
Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Statistikos departamento duomenimis

Darbo rinkos segmentų nedarbo lygio daugialypės regresinės analizės koeficientai

Jaunimo nedarbo lygio daugialypės regresinės analizės koeficientai 1 lentelė

Modelis	Standartizuotas koeficientas	Nestandartizuotas koeficientas	t	Sig.(reikšmė)
	B	Beta		
(Konstanta)	28,501		,044	,034
DU_pokytis	-,942	,986	,012	,026
TUI_pokytis	-,702	,725	,049	,010
Emigrac_pokytis	-,011	,339	1,700	,068
Infliac_pokytis	,709	,805	,034	,042
Eksporto_pokytis	-,073	,236	,572	,598
Mokesč_mažin_pokytis	,003	,195	,594	,584

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis SPSS programa

Moterų daugialypės nedarbo lygio regresinės analizės koeficientai 2 lentelė

Modelis	Standartizuotas koeficientas	Nestandartizuotas koeficientas	t	Sig.(reikšmė)
	B	Beta		
(Konstanta)	14,10		,031	,085
DU_pokytis	-,709	,704	,033	,016
TUI_pokytis	-,79	,718	,019	,040
Emigrac_pokytis	-,306	,229	,851	,067
Infliac_pokytis	,865	,827	,018	,027
Eksporto_pokytis	-,839	,101	,731	,763
Mokesč_mažin_pokytis	,293	,187	,672	,901

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis SPSS programa

Ilgalaikių bedarbių daugialypės nedarbo lygio regresinės analizės koeficientai 3 lentelė

Modelis	Standartizuotas koeficientas	Nestandartizuotas koeficientas	t	Sig.(reikšmė)
	B	Beta		
(Konstanta)	7,45		,018	,163
DU_pokytis	-,748	,791	,036	,049
TUI_pokytis	-,890	,946	,028	,180
Emigrac_pokytis	-,008	,027	,627	,573
Infliac_pokytis	,173	,183	,283	,851
Eksporto_pokytis	,878	,858	,021	,023
Mokesč_mažin_pokytis	,103	,174	,723	,751

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis SPSS programa